RETTENS DOM (Første Afdeling)
17. december 1991 *

Indhold

Sagsfremstilling 1719

Retsforhandlinger 1729

Parternes påstande 1731

Realiteten 1732

Retten til kontradiktion 1732

1. Bevisværdien af visse dokumenter, der er anført i beslutningen 1732

2. Undladelse eller nægtelse af at fremsende visse dokumenter 1737

Beviset for overtrædelsen 1741

1. Bevismæssige konstateringer 1741

A — Kontakterne mellem producenterne og EATP-mødet den 22. november 1977 1741

a) Den anfægtede retsakt 1741

b) Parternes anbringender 1742

c) Rettens vurdering 1746

* Processprog: engelsk.

B — Systemet med regelmæssige møder 1747

a) Den anfægtede retsakt 1747

b) Parternes anbringender 1748

c) Rettens vurdering 1752

C — Prisinitiativerne 1758

a) Den anfægtede retsakt 1758

b) Parternes anbringender 1764

c) Rettens vurdering 1769

D — Foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne 1774

a) Den anfægtede retsakt 1774

b) Parternes anbringender 1775

c) Rettens vurdering 1778

E — Mængdemål og kvoter 1781

a) Den anfægtede retsakt 1781

b) Parternes anbringender 1784

c) Rettens vurdering 1787

2. Anvendelsen af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1 1798

A — Retlig kvalifikation 1798

a) Den anfægtede retsakt 1798

b) Parternes anbringender 1801

c) Rettens vurdering 1804

B — Konkurrencebegrænsende virkning 1807

a) Den anfægtede retsakt 1807

b) Parternes anbringender 1807

c) Rettens vurdering 1808

C — Påvirkning af handelen mellem medlemsstater 1809

a) Den anfægtede retsakt 1809

b) Parternes anbringender 1810

c) Rettens vurdering 1810

D — Kollektivt ansvar 1811

a) Den anfægtede retsakt 1811

b) Parternes anbringender 1812

c) Rettens vurdering 1813

3. Sammenfatning 1814

Lighedsgrundsætningen 1814

Begrundelsen 1815

1. Utilstrækkelig begrundelse 1815

2. Manglende henvisning til høringskonsulentens rapport 1816

Bøden 1818

1. Forældelse 1819

2. Overtrædelsens varighed 1820

3. Overtrædelsens grovhed 1820

A — Sagsøgerens begrænsede rolle 1820

B — Hensyntagen til krisen på polypropylenmarkedet 1823

C — Hensyntagen til overtrædelsens virkninger 1825

D — Førstegangsforseelse 1827

E — Hensyntagen til formildende omstændigheder 1828

Sagens omkostninger 1831

I sag T-7/89,

Hercules Chemicals NV, Beringen (Belgien), ved advokat M. Siragusa, Rom, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokaterne Elvinger og Hoss, 15, Côte d'Eich,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved ledende juridisk konsulent A. McClellan, og K. Banks, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægti-

gede, og med valgt adresse i Luxembourg hos Roberto Hayder, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Centre Wagner, Kirchberg,

sagsøgt,

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning af 23. april 1986 vedrørende en procedure i henhold til EØF-Traktatens artikel 85 (IV/31.149 — polypropylen, EFT L 230, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Første Afdeling)

sammensat af præsidenten, J. L. Cruz Vilaça, og dommerne R. Schintgen, D. A. O. Edward, H. Kirschner og K. Lenaerts,

generaladvokat: B. Vesterdorf
justitssekretær: H. Jung,

på grundlag af den skriftlige forhandling, og efter at parterne har afgivet indlæg under den mundtlige forhandling, der fandt sted fra den 10. til den 15. december 1990,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 10. juli 1991,

afsagt følgende

Dom

Sagsfremstilling

1 Nærværende sag vedrører en beslutning fra Kommissionen, der pålagde femten polypropylenproducenter en bøde for overtrædelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1. Det produkt, der er genstand for den anfægtede beslutning (herefter benævnt »beslutningen«), er en af de vigtigste termoplastiske polymerer, som sælges »in bulk«. Polypropylen sælges af producenterne til videreforarbejdning og omdannelse til hel- eller halvfabrikata. De største polypropylenproducenter fremstiller over hundrede forskellige produktkvaliteter og dækker således en lang række for-

skellige anvendelsesformål. De væsentligste grundkvaliteter benævnes rafia, homopolymerisater til sprøjtestøbning, copolymerisater til sprøjtestøbning, slagfaste copolymerisater og folie. De virksomheder, beslutningen er rettet til, er alle førende producenter i den petrokemiske industri.

2 Det vesteuropæiske marked for polypropylen forsynes næsten udelukkende fra produktionsanlæg i Europa. Før 1977 blev markedet dækket af ti producenter, nemlig Montedison (der ændrede navn til Montepolimeri SpA og senere til Montedipe SpA), Hoechst AG, Imperial Chemical Industries plc og Shell International Chemical Company Ltd (kaldet »de fire store«), der tilsammen havde en markedsandel på 64%, Enichem Anic SpA, Italien, Rhône-Poulenc SA, Frankrig, Alcudia, Spanien, Chemische Werke Hüls og BASF AG, begge Tyskland, og Chemie Linz AG, Østrig. Efter udløbet af de patenter, som Montedison var indehaver af, kom der i 1977 syv nye producenter på det vesteuropæiske marked: Amoco og Hercules Chemicals NV i Belgien, ATO Chimie SA og Solvay & Cie SA i Frankrig, SIR i Italien, DSM NV i Nederlandene og Taqsa i Spanien. Den norske producent Saga Petrokjemi AS & Co. påbegyndte sin virksomhed i midten af 1978 og Petrofina SA i 1980. De nytilkomne producenter havde en officiel produktionskapacitet på tilsammen ca. 480 000 ton, hvilket indebar en betydelig forøgelse af produktionskapaciteten i Vesteuropa, der i en årrække ikke kunne opvejes af stigningen i efterspørgslen. Dette medførte en ringe udnyttelse af produktionskapaciteten, men udnyttelsesgraden steg gradvist fra 60% i 1977 til 90% i 1983. Ifølge beslutningen har udbud og efterspørgsel siden 1982 stort set svaret til hinanden. I størstedelen af referenceperioden (1977-1983) blev polypropylenmarkedet imidlertid betragtet som værende præget af enten lav rentabilitet eller betydelige tab, navnlig som følge af høje faste omkostninger og stigningen i prisen på råstoffet polypropylen. Det fremgår af beslutningen (8. betragtning), at Montepolimeri SpA i 1983 havde en andel på 18% af det europæiske polypropylenmarked, mens Imperial Chemical Industries plc, Shell International Chemical Company Ltd og Hoechst AG hver havde en markedsandel på 11%, Hercules Chemicals NV knap 6%, ATO Chimie SA, BASF AG, DSM NV, Chemische Werke Hüls, Chemie Linz AG, Solvay & Cie SA og Saga Petrokjemi AS & Co. hver mellem 3% og 5% og Petrofina SA ca. 2%. Der foregik en omfattende handel med polypropylen mellem medlemsstaterne, idet hver af de ti EF-producenter solgte produktet i de fleste, om ikke alle, medlemsstater.

3 Hercules Chemicals NV var blandt de nye producenter, der kom ind på markedet i 1977. På polypropylenmarkedet var selskabet en mellemstor producent med en markedsandel på mellem 5% og 6,8%. Hercules er imidlertid den største producent på det amerikanske marked.

4 Den 13. og 14. oktober 1983 foretog tjenestemænd fra Kommissionen i medfør af artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i Traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81, herefter benævnt »forordning nr. 17«), samtidige kontrolundersøgelser hos følgende virksomheder, der fremstillede og leverede polypropylen til Fællesskabets marked:

— ATO Chimie SA, nu Atochem (herefter benævnt »ATO«)

— BASF AG (herefter benævnt »BASF«)

— DSM NV (herefter benævnt »DSM«)

— Hercules Chemicals NV (herefter benævnt »Hercules«)

— Hoechst AG (herefter benævnt »Hoechst«)

— Chemische Werke Hüls (herefter benævnt »Hüls«)

— Imperial Chemical Industries plc (herefter benævnt »ICI«)

— Montepolimeri SpA, nu Montedipe (herefter benævnt »Monte«)

— Shell International Chemical Company Ltd (herefter benævnt »Shell«)

— Solvay & Cie SA (herefter benævnt »Solvay«)

— BP Chimie (herefter benævnt »BP«).

Der blev ikke foretaget kontrolundersøgelser hos Rhône-Poulenc SA eller Enichem Anic SpA.

5 Efter disse kontrolundersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring om oplysninger, ikke blot over for de anførte virksomheder, men også over for følgende virksomheder:

— Amoco

— Chemie Linz AG (herefter benævnt »Linz«)

— Saga Petrokjemi AS & Co., der nu er en del af Statoil (herefter benævnt »Statoil«)

— Petrofina SA (herefter benævnt »Petrofina«)

— Enichem Anic SpA (herefter benævnt »Anic«).

Linz, der er et østrigsk selskab, anfægtede Kommissionens ret til at anmode herom og nægtede at efterkomme begæringen. Kommissionens tjenestemænd foretog herefter i medfør af artikel 14, stk. 2, i forordning nr. 17 kontrolundersøgelser hos Anic og hos Saga's britiske datterselskab, Saga Petrochemicals UK Ltd, samt hos Linz' salgsagenter i Det Forenede Kongerige og Tyskland. Der blev ikke over for Rhône-Poulenc fremsat begæring om oplysninger.

6 Kommissionen konkluderede på grundlag af de oplysninger, der blev tilvejebragt i forbindelse med kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger, at de pågældende producenter fra 1977 til 1983 ved en række prisinitiativer i strid med EØF-Traktatens artikel 85 regelmæssigt havde fastsat målpriser og udviklet et system med årlig kontrol af salgsmængder med henblik på at fordele det til rådighed værende marked ud fra aftalte mængder eller procentsatser. Kommissionen besluttede derfor den 30. april 1984 at iværksætte en procedure i henhold til artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17, og i maj 1984 fremsendte den en skriftlig meddelelse om klagepunkterne til de nævnte virksomheder med undtagelse af Anic og Rhône-Poulenc. Alle de virksomheder, meddelelsen var rettet til, svarede skriftligt.

7 Den 24. oktober 1984 mødtes den af Kommissionen udpegede høringskonsulent med de juridiske rådgivere for de virksomheder, som havde modtaget meddelelsen om klagepunkter, for at aftale den nærmere procedure for den høring, der skulle finde sted som led i den administrative procedure. Høringen skulle påbegyndes den 12. november 1984. Under dette møde meddelte Kommissionen endvidere, at den under henvisning til den argumentation, virksomhederne havde fremført i deres svar på meddelelsen om klagepunkter, straks ville fremsende yderligere bevismateriale vedrørende iværksættelsen af prisinitiativerne som supplement til det bevismateriale, som de allerede var i besiddelse af. Kommissionen fremsendte således den 31. oktober 1984 til virksomhedernes juridiske rådgivere en række dokumenter med kopi af prisinstrukser, som producenterne havde meddelt deres salgskontorer, og tabeller, som gengav dokumenternes indhold. Af hensyn til beskyttelsen af forretningshemmeligheder fastsatte Kommissionen visse betingelser for fremsendelsen af disse dokumenter. Navnlig måtte virksomhedernes salgsafdelinger ikke gøres bekendt med dokumenterne. Advokaterne for flere af virksomhederne afslog imidlertid at efterkomme betingelserne og tilbagesendte dokumenterne inden høringen.

8 På baggrund af de oplysninger, der var fremkommet i de skriftlige svar på meddelelsen om klagepunkter, besluttede Kommissionen at udvide proceduren til også at omfatte Anic og Rhône-Poulenc. Der blev derfor den 25. oktober 1984 til selskaberne fremsendt en meddelelse om klagepunkter svarende til den meddelelse, der var fremsendt til de øvrige femten virksomheder.

9 Den første høringsrunde fandt sted fra den 12. til den 20. november 1984, hvorunder alle virksomheder blev hørt med undtagelse af Shell (der havde nægtet at deltage i enhver høring), Anic, ICI og Rhône-Poulenc (som fandt, at de ikke havde været i stand til at forberede sagen).

10 Under høringen afslog flere virksomheder at tage stilling til de punkter, der var rejst i de dokumenter, som var fremsendt til dem den 31. oktober 1984. De gjorde i denne forbindelse gældende, at Kommissionen væsentligt havde ændret sin argumentation, og at de i hvert fald burde have lejlighed til at fremsætte skriftlige bemærkninger. Andre virksomheder hævdede, at de ikke havde haft tilstrækkelig tid til at gennemgå dokumenterne før høringen. Advokaterne for BASF, DSM, Hercules, Hoechst, ICI, Linz, Monte, Petrofina og Solvay fremsendte en fælles skrivelse herom til Kommissionen den 28. november 1984. Hüls meddelte ved skrivelse af 4. december 1984, at selskabet tilsluttede sig dette synspunkt.

11 Kommissionen fremsendte derfor den 29. marts 1985 en ny række dokumenter, der omfattede prisinstrukser, som virksomhederne havde givet til deres salgskontorer, vedlagt tabeller vedrørende priserne, samt et sammendrag af beviserne vedrørende hvert af de prisinitiativer, med hensyn til hvilke Kommissionen havde dokumenter. Kommissionen opfordrede virksomhederne til at svare herpå, dels skriftligt, dels under en ny høringsrunde, og meddelte, at den frafaldt de betingelser, der var fastsat i første omgang, vedrørende overgivelse af dokumenterne til salgsafdelingerne.

12 Kommissionen svarede ved en anden skrivelse af samme dato på de af advokaterne fremførte argumenter, hvorefter den ikke havde givet en præcis, retlig definition af

det påståede kartel i overensstemmelse med Traktatens artikel 85, stk. 1, og den opfordrede virksomhederne til at fremkomme med deres skriftlige og mundtlige bemærkninger.

13 Der fandt en ny høringsrunde sted fra den 8. til den 11. juli 1985 og den 25. juli 1985. Anic, ICI og Rhône-Poulenc fremsatte her deres bemærkninger, og de andre virksomheder (med undtagelse af Shell) kommenterede de punkter, der var rejst i Kommissionens to skrivelser af 29. marts 1985.

14 Udkast til referat af høringerne med den nødvendige dokumentation blev fremsendt til medlemmerne af Det Rådgivende Udvalg for Kartel- og Monopolspørgsmål (herefter benævnt »Det Rådgivende Udvalg«) den 19. november 1985 og til virksomhederne den 25. november 1985. Det Rådgivende Udvalg vedtog sin udtalelse ved sit 170. møde den 5. og 6. december 1985.

15 På grundlag af denne procedure vedtog Kommissionen den 23. april 1986 den anfægtede beslutning, der lyder således:

»*Artikel 1*

Anic SpA, ATO Chimie SA (nu Atochem), BASF AG, DSM NV, Hercules Chemicals NV, Hoechst AG, Chemische Werke Hüls (nu Hüls AG), ICI plc, Chemische Werke Linz, Montepolimeri SpA (nu Montedipe), Petrofina SA, Rhône-Poulenc SA, Shell International Chemical Company Ltd, Solvay & Cie og Saga Petrokjemi AS & Co. (tilhører nu Statoil) har overtrådt EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, ved:

— for Anic's vedkommende fra omkring november 1977 eller 1978 og til sent i 1982 eller begyndelsen af 1983

— for Rhône-Poulenc's vedkommende fra omkring november 1977 og til udgangen af 1980

— for Petrofina's vedkommende fra 1980 og mindst til november 1983

— for Hoechst's, ICI's, Montepolimeri's og Shell's vedkommende fra omkring midten af 1977 og mindst til november 1983

— for Hercules', Linz', Saga's og Solvay's vedkommende fra omkring november 1977 og mindst til november 1983

— for ATO's vedkommende senest fra 1978 og mindst til november 1983

— for BASF's, DSM's og Hüls' vedkommende fra et tidspunkt mellem 1977 og 1979 og mindst til november 1983

at have deltaget i en aftale og samordnet praksis, der havde sin oprindelse i 1977, og hvorved de producenter, der leverer polypropylen på Fællesskabets område:

a) kontaktede hinanden og regelmæssigt (fra begyndelsen af 1981 to gange om måneden) mødtes på en række hemmelige møder for at drøfte og fastlægge deres forretningspolitik

b) fra tid til anden fastsatte 'målpriser' (eller minimumspriser) for salg af produktet i hver af EF's medlemsstater

c) vedtog forskellige foranstaltninger med det formål at lette iværksættelsen af sådanne målpriser, omfattende (hovedsagelig) midlertidige produktionsbegrænsninger, udveksling af detaljerede oplysninger om deres leverancer, afholdelse af

lokale møder og fra udgangen af 1982 et 'kundeledelsessystem' med henblik på gennemførelse af prisforhøjelser over for bestemte kunder

d) indførte samtidige prisforhøjelser for at virkeliggøre disse mål

e) delte markedet ved at tildele hver producent et årligt salgsmål eller en årlig 'kvote' (1979, 1980 og i det mindste en del af 1983) eller, i mangel af en endelig aftale for hele året, krævede, at producenterne begrænsede deres salg i hver måned på basis af salget i en foregående periode (1981, 1982).

Artikel 2

De i artikel 1 nævnte virksomheder skal omgående bringe den nævnte overtrædelse til ophør (såfremt dette ikke allerede er tilfældet) og skal for fremtiden afstå fra enhver aftale eller samordnet praksis med samme eller tilsvarende mål eller virkning, herunder enhver udveksling af oplysninger af en art, der normalt betragtes som forretningshemmeligheder, hvorved deltagerne direkte eller indirekte informeres om andre individuelle producenters produktion, leverancer, lagre, salgspriser, omkostninger eller investeringer, eller hvorved de kunne overvåge tilslutning til udtrykkelige eller stiltiende aftaler eller samordninger vedrørende priser eller markedsdeling i EF. Enhver udveksling af generelle oplysninger, som producenterne måtte deltage i (f.eks. via Fides), skal være udformet således, at der ikke meddeles oplysninger, hvoraf individuelle producenters adfærd kan udledes, og navnlig skal virksomhederne afstå fra indbyrdes at udveksle enhver yderligere oplysning af relevans for konkurrencen, der ikke er omfattet af den generelle informationsudvekslingsordning.

Artikel 3

For den i artikel 1 fastslåede overtrædelse pålægges nedenstående virksomheder følgende bøder:

i) Anic SpA, en bøde på 750 000 ECU, eller 1 103 692 500 LIT

ii) Atochem, en bøde på 1 750 000 ECU, eller 11 973 325 FF

iii) BASF AG, en bøde på 2 500 000 ECU, eller 5 362 225 DM

iv) DSM NV, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 6 657 640 HFL

v) Hercules Chemicals NV, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 120 569 620 BFR

vi) Hoechst AG, en bøde på 9 000 000 ECU, eller 19 304 010 DM

vii) Hüls AG, en bøde på 2 750 000 ECU, eller 5 898 447,50 DM

viii) ICI plc, en bøde på 10 000 000 ECU, eller 6 447 970 UKL

ix) Chemische Werke Linz, en bøde på 1 000 000 ECU, eller 1 471 590 000 LIT

x) Montedipe, en bøde på 11 000 000 ECU, eller 16 187 490 000 LIT

xi) Petrofina SA, en bøde på 600 000 ECU, eller 26 306 100 BFR

xii) Rhône-Poulenc SA, en bøde på 500 000 ECU, eller 3 420 950 FF

xiii) Shell International Chemical Company Ltd, en bøde på 9 000 000 ECU, eller 5 803 173 UKL

xiv) Solvay & Cie, en bøde på 2 500 000 ECU, eller 109 608 750 BFR

xv) Statoil, Den Norske Stats Oljeselskap AS (der har overtaget Saga Petrokjemi), en bøde på 1 000 000 ECU, eller 644 797 UKL.

Artikel 4 og 5

(udelades) «.

16 Den 8. juli 1986 blev det endelige referat af høringerne med de af virksomhederne ønskede rettelser, tilføjelser og udeladelser fremsendt til disse.

Retsforhandlinger

17 Sagsøgeren har herefter ved stævning, indleveret til Domstolens Justitskontor den 31. juli 1986, anlagt nærværende sag med påstand om annullation af beslutningen. Tretten af de fjorten andre virksomheder, beslutningen var rettet til, har ligeledes anlagt annullationssøgsmål (sagerne T-1/89 — T-4/89, T-6/89 og T-8/89 — T-15/89).

18 Den skriftlige forhandling har i det hele fundet sted for Domstolen.

19 Domstolen har ved kendelse af 15. november 1989 hjemvist denne sag og de tretten andre sager til Retten, jf. artikel 14 i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 om oprettelse af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans (herefter benævnt »Rådets afgørelse af 24. oktober 1988«).

20 Rettens præsident har i henhold til afgørelsens artikel 2, stk. 3, udpeget en generaladvokat.

21 Rettens justitssekretær anmodede ved skrivelse af 3. maj 1990 parterne om at deltage i et uformelt møde med henblik på at tilrettelægge den mundtlige forhandling. Dette møde fandt sted den 28. juni 1990.

22 Ved skrivelse af 9. juli 1990 anmodede Rettens justitssekretær parterne om at fremkomme med deres bemærkninger til, at sagerne T-1/89 — T-4/89 og T-6/89 — T-15/89 eventuelt blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling. Ingen af parterne gjorde indsigelse herimod.

23 Retten har herefter ved kendelse af 25. september 1990 besluttet at forene de nævnte sager med henblik på den mundtlige forhandling, idet disse har forbindelse med hinanden, jf. artikel 43 i Domstolens procesreglement, der i henhold til artikel 11, stk. 3, i Rådets afgørelse af 24. oktober 1988 finder tilsvarende anvendelse på proceduren for Retten.

24 Retten har ved kendelse af 15. november 1990 truffet afgørelse vedrørende de anmodninger om fortrolig behandling, der var indgivet af sagsøgerne i sagerne T-2/89, T-3/89, T-9/89, T-11/89, T-12/89 og T-13/89, og har delvis imødekommet disse.

25 Parterne har ved skrivelser indleveret til Rettens Justitskontor i perioden fra den 9. oktober til den 29. november 1990 besvaret de spørgsmål, som Retten havde stillet ved justitssekretærens skrivelser af 19. juli.

26 På grundlag af svarene på spørgsmålene og den refererende dommers rapport har Retten efter at have hørt generaladvokaten besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisoptagelse.

27 Parterne har afgivet indlæg og besvaret Rettens spørgsmål under den mundtlige forhandling, der fandt sted fra den 10. til den 15. december 1990.

28 Generaladvokaten fremsatte forslag til afgørelse i retsmødet den 10. juli 1991.

Parternes påstande

29 Sagsøgeren, Hercules Chemicals NV, har nedlagt følgende påstande:

1) Artikel 1 og 3 i Kommissionens beslutning af 23. april 1986 (IV/31.149-polypropylen) annulleres helt eller delvis, for så vidt de vedrører sagsøgeren.

2) Subsidiært ændres beslutningens artikel 3, for så vidt den vedrører sagsøgeren, således at den bøde, der er pålagt selskabet, ophæves eller nedsættes væsentligt.

3) Sagsøgte tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Sagsøgte, Kommissionen, har nedlagt følgende påstande:

1) Frifindelse.

2) Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Realiteten

30 Retten skal først undersøge sagsøgerens anbringender om, at der er sket tilsidesættelse af retten til kontradiktion, (1) da Kommissionen har baseret beslutningen på dokumenter, der ikke har bevisværdi, og (2) da den har undladt at fremsende nogle af de dokumenter, der i beslutningen er påberåbt over for sagsøgeren, og har afslået at fremsende visse dokumenter, som selskabet havde anmodet om. Retten skal dernæst behandle anbringenderne vedrørende beviset for overtrædelsen. Disse vedrører dels (1) Kommissionens bevismæssige konstateringer, dels (2) anvendelsen af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, på disse faktiske omstændigheder. Det gøres herved gældende, (A) at Kommissionen ikke har kvalificeret overtrædelsen korrekt, (B) at den ikke har vurderet den konkurrencebegrænsende virkning og (C) påvirkningen af handelen mellem medlemsstater korrekt, samt (D) at den har pålagt sagsøgeren et kollektivt ansvar. For det tredje skal Retten behandle anbringenderne vedrørende tilsidesættelse af lighedsgrundsætningen, og for det fjerde anbringenderne vedrørende beslutningens begrundelse. Disse vedrører det forhold, (1) at begrundelsen er utilstrækkelig, og (2) at den ikke indeholder nogen henvisning til høringskonsulentens rapport. Endelig skal Retten behandle anbringenderne vedrørende fastsættelsen af bøden, hvorved det gøres gældende, at den (1) er delvis forældet og (2) ikke er passende under hensyn til den påståede overtrædelses varighed og (3) grovhed.

Retten til kontradiktion

1. *Bevisværdien af visse dokumenter, der er anført i beslutningen*

31 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen — bortset fra prisinstrukser fra Hercules (bilag til Kommissionens skrivelse af 29. marts 1985, herefter benævnt »bilag til skrivelsen af 29. marts 1985«) og nogle interne dokumenter med en begrænset

bevisværdi — har henholdt sig til dokumenter, som ikke stammer fra sagsøgeren, og som ikke var i selskabets besiddelse. Det drejer sig om dokumenter, der i nogle tilfælde er ulæselige, hvis indhold er uforståeligt eller tvetydigt, hvis ophavsmand er ukendt, og som videregiver rygter, nogle gange i andet eller tredje led. Da sagsøgeren ikke har kendskab til dokumenternes oprindelse, har selskabet ikke kunnet undersøge deres ægthed eller den sammenhæng, hvori selskabets navn er nævnt.

32 Endvidere har sagsøgeren anført, at Kommissionen, som ifølge Domstolens praksis (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie mod Kommissionen, Sml. s. 1663, præmis 164 ff.), skal basere sine beslutninger på rimelige grunde, der skal støttes på troværdigt bevismateriale, ikke har foretaget nogen undersøgelse, og Kommissionen har ikke — således som den burde have gjort (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 396 ff.) — vurderet de anvendte dokumenter kritisk. En sådan kritisk vurdering var så meget desto mere påkrævet, som anstifterne til de omhandlede initiativer, der også udarbejdede de nævnte dokumenter, på grund af omstændighederne havde en klar interesse i at give et forkert indtryk af, hvilken holdning de producenter, der var fraværende ved de omhandlede møder, indtog, for at få de tilstedeværende til at tilslutte sig deres opfattelse. Sagsøgeren mener ved hjælp af eksempler at kunne påvise, at selv om dokumenterne set under ét kunne være bevis for det generelle indhold af de diskussioner, der fandt sted mellem producenterne, kan der ikke på grundlag af disse drages nøjagtige konklusioner med hensyn til, hvilken adfærd den enkelte producent indtog, navnlig når vedkommende ikke var til stede ved disse møder.

33 Sagsøgeren har i replikken anført, at Kommissionen ikke kan dække sig ind bag den omstændighed, at virksomhederne under den høring, der fandt sted i henhold til artikel 19 i forordning nr. 17, var repræsenteret ved personer, der ikke kunne give førstehånds vidneudsagn om de faktiske omstændigheder, Kommissionen påberåbte sig. Kommissionen måtte ifølge Hercules have brugt sin ret til at kræve vidneudsagn af sådanne personer, hvis denne ville gøre brug heraf. Hercules gav for sit vedkommende Kommissionens inspektører tilladelse til at udspørge den af selskabets medarbejdere, der deltog i møderne.

34 Endelig har sagsøgeren anført, at Kommissionen systematisk har fortolket de dokumenter, den er i besiddelse af, til ugunst for selskabet og har udeladt visse udtalelser i disse dokumenter, som talte til dets fordel.

35 Kommissionen har anført, at Hercules i tavshed forbigår belastende dokumenter, hvoraf nogle blev fundet i selskabets lokaler eller fremsendt af dette til Kommissionen, således som det er tilfældet med hensyn til bilag 2, 23, 45 og 88 til den generelle del af meddelelsen om klagepunkter (herefter benævnt »bilag til den generelle meddelelse«). Kommissionen har tilføjet, at den med god grund anså beviserne, navnlig dokumenterne fra ICI, for klare og troværdige, dels på grund af deres indhold, dels fordi de underbyggede hinanden. ICI gav således i sit svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse) en forklaring på sine interne notater, navnlig med hensyn til, hvorledes de var udarbejdet og af hvem.

36 Kommissionen har videre anført, at Hercules oplyste i sit svar på meddelelsen om klagepunkter, at det syntes rimeligt at anse den liste over møder, hvortil ICI havde henvist i sit svar på begæringen om oplysninger, for korrekt. Det er også forkert, når Hercules anfører, at udtalelserne i dokumenterne kun er rygter, der er gengivet i andet eller tredje led. Der er derimod tale om dokumenter, der på en klar, sammenhængende og konsekvent måde viser, at der i en længere periode var tale om et kartel.

37 Når det er anerkendt, at dokumenterne generelt er korrekte og troværdige, kan man ifølge Kommissionen ikke drage troværdigheden af visse aspekter, der særligt berører nogle af producenterne, i tvivl. Sagsøgeren har ikke klart angivet, hvilke dele af bevismaterialet Kommissionen ikke burde have anset for »troværdigt«, og selskabet har i denne forbindelse kun henvist til ét dokument, nemlig referatet af et møde den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse). Selskabet har imidlertid fortolket dette forkert og skilt det ud fra dets sammenhæng, der viser, at den udtalelse, der er nævnt heri, blev fulgt op af prisinstrukser.

38 Endvidere har Kommissionen anført, at det ikke kan udledes af dommen af 16. december 1975 (forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 164), at Kommissionen er forpligtet til at afholde høringer vedrørende troværdigheden af udtalelser fra udenforstående. Under alle omstændigheder foretog Kommissionen de nødvendige undersøgelser, f.eks. ved at udspørge den medarbejder fra Hercules, som deltog i møderne (bilag 7 til den specielle del af meddelelsen om klagepunkter til Hercules, herefter benævnt »bilag til meddelelsen til Hercules«), og den sikrede sig under den administrative procedure, at de anvendte beviser var troværdige.

39 Kommissionen har ligeledes anført, at Hercules ved høringerne var repræsenteret af den administrerende direktør. Måske foretrak selskabet ikke at sende en person, som kunne afhøres direkte om de faktiske omstændigheder vedrørende de klagepunkter, der var gjort gældende over for virksomhederne, og dette var i strid med den anmodning, høringskonsulenten havde fremsendt.

40 Endelig har Kommissionen anført, at den ikke har behandlet bevismaterialet ensidigt eller urimeligt. Når den foretrak et synspunkt frem for et andet, var det fordi bevismaterialet pegede i én retning snarere end i en anden. Kommissionen har henvist til beslutningens 78. betragtning, sidste afsnit, der viser, at den ændrede opfattelse, når der ikke var tilstrækkelig støtte for dens oprindelige synspunkt i bevismaterialet.

41 Det bemærkes indledningsvis, at det er oplyst, hvem der har affattet de fleste af mødereferaterne fra ICI, idet ICI har angivet dette i svaret på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse).

42 Dernæst bemærkes, at indholdet af referaterne bekræftes af forskellige dokumenter, bl.a. af mødereferater udarbejdet af en medarbejder hos sagsøgeren — som f.eks. referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 3 til meddelelsen til Hercules), som bekræfter et af ICI udarbejdet referat af samme møde (bilag 24 til den generelle meddelelse) — og af en række tabeller vedrørende de forskellige producen-

ters salgsmængder, af prisinstrukser, der med hensyn til beløbsangivelser og ikrafttrædelsesdato svarer til de målpriser, som er nævnt i mødereferaterne, samt af svarene fra forskellige producenter på de begæringer om oplysninger, Kommissionen fremsendte til dem. Endvidere blev visse dokumenter, der i det væsentlige bekræfter indholdet af ICI's mødereferater, netop fundet hos sagsøgeren eller fremsendt af selskabet (bilag 2, 23, 45 og 88 til den generelle meddelelse).

43 Kommissionen kunne derfor lægge til grund, at de mødereferater, der blev fundet hos ICI, tilstrækkeligt objektivt gengav indholdet af møderne. Disse blev ledet af forskellige medarbejdere fra ICI, hvilket forøgede behovet for, at de orienterede de medarbejdere fra ICI, der ikke deltog i et givet møde, korrekt om indholdet heraf ved et mødereferat.

44 Det påhviler under disse omstændigheder sagsøgeren at give en anden forklaring på indholdet af de møder, selskabet deltog i, ved at fremkomme med præcise oplysninger, f.eks. ved at fremlægge selskabets medarbejders notater fra de møder, han deltog i, eller føre medarbejdere, der deltog i møderne, som vidner. Det må imidlertid fastslås, at sagsøgeren ikke er fremkommet med eller har tilbudt at fremkomme med sådanne oplysninger for Retten.

45 Endvidere bemærkes, at spørgsmålet om, hvorvidt der med de dokumenter, Kommissionen har anvendt over for sagsøgeren, er ført bevis ikke blot vedrørende det generelle indhold af de diskussioner, der fandt sted mellem producenterne, men også sagsøgerens præcise adfærd, og om, hvorvidt Kommissionen systematisk har fortolket disse dokumenter til ugunst for sagsøgeren, hører sammen med spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionens bevismæssige konstateringer i beslutningen underbygges af det bevismateriale, den har fremlagt. Da der her er tale om et realitetsspørgsmål, som er knyttet sammen med beviset for overtrædelsen, må det undersøges senere sammen med de øvrige bevismæssige spørgsmål.

2. *Undladelse eller nægtelse af at fremsende visse dokumenter*

46 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen efter fremsendelsen af meddelelsen om klagepunkter gav modtagerne tilladelse til at gennemgå sagens dokumenter. Imidlertid var der ikke blandt disse nogle dokumenter, der talte til selskabets fordel. Ved skrivelse af 30. august 1984 anmodede selskabet forgæves Kommissionen om aktindsigt i disse dokumenter, hvormed det ville have kunnet påvise, at dets medarbejder, B. indtog en særlig stilling ved møderne. Efter at sagsøgeren havde fremsat begæring herom ved skrivelse af 30. juli 1984, nægtede Kommissionen ved skrivelse af 13. september 1984 selskabet ret til at få kendskab til de øvrige producenters svar på meddelelsen om klagepunkter, der kunne have indeholdt for selskabet gunstige oplysninger, og hvormed dette kunne have forberedt høringerne og et eventuelt sagsanlæg.

47 Sagsøgeren har anfægtet den begrundelse, Kommissionen har givet for disse afslag, nemlig at den i bilagene til meddelelsen om klagepunkter havde givet de oplysninger, der var nødvendige og tilstrækkelige til, at Hercules kunne varetage sine interesser, at den havde pligt til at tage hensyn til alt bevismateriale, herunder også bevismateriale, der var gunstigt for sagsøgeren, og at selskabet derfor ikke havde behov for at få aktindsigt i de pågældende dokumenter. Ifølge sagsøgeren fremgår det af Domstolens praksis (dom af 13.7.1966, forenede sager 56/64 og 58/64, Consten og Grundig mod Kommissionen, Sml. 1965-1968, s. 245, af 14.7.1972, sag 48/69, ICI mod Kommissionen, Sml. s. 151, af 23.10.1974, sag 17/74, Transocean Marine Paint mod Kommissionen, Sml. s. 1063, og af 13.2.1979, sag 85/76, Hoffmann-La Roche mod Kommissionen, Sml. s. 461), at retten til kontradiktion indebærer, at de berørte virksomheder skal orienteres om de væsentlige faktiske omstændigheder, hvorpå meddelelsen om klagepunkter bygger, og sættes i stand til på hensigtsmæssig måde at fremføre deres synspunkt. Klagepunkterne er imidlertid ikke kun baseret på de dokumenter, der er vedlagt meddelelsen om klagepunkter, men også på dokumenter, som affatteren af meddelelsen valgte at forbigå. Sagsøgeren blev således afskåret fra at påvise, at det ikke på grundlag af det forhold, at selskabets medarbejder, B. deltog i visse møder, kan fastslås, at det deltog i en overtrædelse. For at sagsøgeren kan varetage sine interesser, må selskabet være i stand til at henlede opmærksomheden på vigtigheden af enhver oplysning til gunst for selskabet, som Kommissionen har, men som den måske har overset eller tillagt for lidt vægt.

48 Endvidere har sagsøgeren anført, at Kommissionens tilsidesættelse af selskabets ret til kontradiktion under den administrative procedure ikke kan afhjælpes ved, at de relevante dokumenter fremlægges under sagen ved Fællesskabets retsinstanser.

49 I replikken har sagsøgeren ligeledes anført, at det ikke er berettiget, når Kommissionen over for selskabet gør gældende, at det ikke har kunnet fremlægge et eneste dokument til støtte for sin opfattelse, idet selskabet naturligvis ikke kan påpege dokumenter, som det ikke har fået kendskab til. Kommissionen kan heller ikke bebrejde sagsøgeren, at selskabet har anført, at visse dokumenter, der ville have været nyttige, blev fjernet fra sagen, idet Kommissionen let kunne have fjernet enhver tvivl herom ved at give sagsøgeren aktindsigt i de dokumenter fra undersøgelsen, som ikke var i sagen.

50 Kommissionen har anført, at ifølge Domstolens praksis (dom af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19, præmis 25) er den ikke forpligtet til at gøre de berørte parter bekendt med sagsakterne. Under alle omstændigheder var de eneste dokumenter, der i denne sag ikke blev stillet til rådighed for sagsøgeren i forbindelse med aktindsigten, de dokumenter, der er egentlige forretningshemmeligheder, Kommissionens interne dokumenter og de øvrige producenters svar på begæringen om oplysninger. Kommissionen har således benægtet, at den afslog at give aktindsigt i dokumenter, der ikke passede til dens opfattelse. Sagsøgeren har i øvrigt ikke kunnet påvise ét eneste dokument til støtte for anbringendet om, at Kommissionen udvalgte de dokumenter, der passede bedst til dens opfattelse, og afstod fra at benytte eller fremlægge de andre. Endvidere er det Kommissionens opfattelse, at den ikke er forpligtet til at give aktindsigt i de øvrige producenters svar på meddelelsen om klagepunkter.

51 Det bemærkes, at det i henhold til reglerne om kontradiktion kræves, at sagsøgeren skal sættes i stand til at fremføre sit synspunkt, således som selskabet ønsker det, vedrørende alle de klagepunkter, som Kommissionen er fremkommet med i de meddelelser om klagepunkter, der blev fremsendt til selskabet, og vedrørende alle de beviser, der skal underbygge klagepunkterne, og som Kommissionen har nævnt i meddelelserne om klagepunkter eller vedlagt disse (dom af 9.11.1983, sag 322/81, Nederlandsche Banden-Industrie Michelin mod Kommissionen, Sml. s. 3461, præmis 7).

52 Retten til kontradiktion medfører derimod ikke, at en virksomhed, der er omfattet af en procedure i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, kan fremkomme med bemærkninger til alle Kommissionens dokumenter vedrørende sagen, idet der ikke findes bestemmelser, hvorefter Kommissionen er forpligtet til at gøre de berørte virksomheder bekendt med sagsakterne (Domstolens dom af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, a. st., præmis 25).

53 Kommissionen har imidlertid i Den Tolvte Beretning om Konkurrencepolitikken fastlagt en fremgangsmåde, hvorefter der gives aktindsigt i konkurrencesager, og Kommissionen har dermed pålagt sig selv regler, der går ud over de krav, der er opstillet af Domstolen. Det anføres i de regler, der er fastsat i Den Tolvte Beretning om Konkurrencepolitikken (s. 42 og 43):

»Kommissionen giver derfor i fremtiden de virksomheder, der er impliceret i en sag, adgang til at gøre sig bekendt med sagens akter. Virksomhederne oplyses om, hvilke dokumenter Kommissionen har i sagen, idet der til meddelelsen om klagepunkter eller til skrivelsen, hvori en klage afvises, er vedføjet en fortegnelse over alle disse, med en angivelse af, hvilke af dokumenterne eller dele af disse virksomhederne har adgang til at få indsigt i. Virksomhederne har mulighed for at gennemgå disse dokumenter i Kommissionen. Hvis en virksomhed kun ønsker at gennemgå enkelte af dem, kan Kommissionen fremsende kopier heraf. Kommissionen betragter dog en række dokumenter som fortrolige, hvorfor der ikke er adgang til at få indsigt i disse. Det drejer sig om følgende dokumenter: dokumenter eller dele heraf, der indeholder andre virksomheders forretningshemmeligheder; Kommissionens interne dokumenter, såsom notater, udkast eller andre arbejdsdokumenter; alle andre fortrolige oplysninger, som f.eks. oplysninger om de klagende parters identitet, hvis disse ikke ønsker denne afsløret, samt oplysninger, der fremsendes til Kommissionen med et forbehold om, at disse er at betragte som fortrolige.«

Det bemærkes i denne forbindelse, at Kommissionen ikke kan fravige de regler, den således har pålagt sig selv (Domstolens dom af 5.6.1973, sag 81/72, Kommissionen mod Rådet, Sml. s. 575, præmis 9, og af 30.1.1974, sag 148/73, Louwage mod Kommissionen, Sml. s. 81).

54 Kommissionen er herefter forpligtet til at give de virksomheder, der er berørt af en procedure i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, aktindsigt i alle de do-

kumenter, der er indsamlet ved undersøgelsen, uanset om de er til skade eller gunst for virksomhederne, dog ikke andre virksomheders forretningshemmeligheder, Kommissionens interne dokumenter og andre fortrolige oplysninger.

55 Retten finder, at intet tyder på, at Kommissionen i denne sag har udvalgt de dokumenter, som sagsøgeren fik aktindsigt i, med henblik på at forhindre selskabet i at påvise, at det på grund af den stilling, den medarbejder indtog, der deltog i møderne for polypropylenproducenter, ikke deltog i overtrædelsen. Det må således fastslås, at sagsøgeren — trods Kommissionens benægtelse — ikke har påpeget noget forhold, der kan godtgøre, at Kommissionen handlede i ond tro. Dette kunne sagsøgeren have gjort ved for Retten at have konkretiseret de formodninger, selskabet fremførte i sin skrivelse af 30. august 1984, og hvorefter visse dokumenter, som Kommissionen fandt hos selskabet, ikke fandtes i de sagsakter, som selskabet fik aktindsigt i.

56 Hvad nærmere angår Kommissionens afslag på at give sagsøgeren aktindsigt i svarene fra de øvrige producenter på meddelelsen om klagepunkter, bemærkes, at det ikke er nødvendigt at tage stilling til, om dette afslag er en tilsidesættelse af retten til kontradiktion. Dette ville kun være nødvendigt, hvis der var en mulighed for, at sagsbehandlingen havde ført til et andet resultat, hvis afslaget ikke havde foreligget (Domstolens dom af 10.7.1980, sag 30/78, Distillers Company mod Kommissionen, Sml. s. 2229, præmis 26, og Rettens dom af 27.11.1990, sag T-7/90, Kobor mod Kommissionen, Sml. II, s. 721, præmis 30). Dette er imidlertid ikke tilfældet i denne sag. Efter at sagerne blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling for Retten, har sagsøgeren haft adgang til svarene fra de øvrige producenter på meddelelserne om klagepunkter, og selskabet har ikke fremdraget nogen diskulperende omstændighed, som det i givet fald kunne have påberåbt sig under den mundtlige forhandling. Det kan heraf udledes, at svarene ikke indeholder nogen diskulperende omstændighed, og det forhold, at sagsøgeren ikke kunne få indsigt i disse under den administrative procedure, har ikke kunnet påvirke det resultat, Kommissionen nåede frem til i beslutningen.

57 Anbringendet må herefter forkastes.

Beviset for overtrædelsen

58 Det anføres i beslutningen (80. betragtning, første afsnit), at de polypropylenproducenter, der leverede til EF, fra 1977 deltog i et kompleks af planer, ordninger og foranstaltninger, der blev vedtaget inden for rammerne af et system med regelmæssige møder og løbende kontakter. Det tilføjes (80. betragtning, andet afsnit), at producenternes overordnede plan var at mødes og nå til enighed i konkrete anliggender.

59 Det må derfor først undersøges, om Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis vedrørende (A) kontakterne mellem producenterne og mødet i European Association for Textile Polyolefins (herefter benævnt »EATP«) den 22. november 1977, (B) systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter, (C) prisinitiativerne, (D) de foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, og (E) fastsættelsen af mængdemål og kvoter. Der skal herved (a) tages hensyn til beslutningen og (b) parternes anbringender, før (c) disse vurderes. Endelig må Retten efterprøve Kommissionens anvendelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, på disse faktiske omstændigheder.

1. *Bevismæssige konstateringer*

A — Kontakterne mellem producenterne og EATP-mødet den 22. november 1977

a) Den anfægtede retsakt

60 Det anføres i beslutningen (17. betragtning, fjerde afsnit, 78. betragtning, tredje afsnit, og 104. betragtning, andet afsnit), at sagsøgeren — på samme måde som Hoechst, ICI, Linz, Saga og Solvay — tilkendegav, at selskabet støttede Monte, som i en artikel i fagpressen (*European Chemical News*, herefter benævnt »ECN«) den 18. november 1977 havde bebudet en forhøjelse af rafia-prisen til 1,30 DM / kg fra 1. december. Deres indlæg på EATP-mødet den 22. november 1977 viser ifølge mødereferaterne, at den pris på 1,30 DM / kg, som Monte havde fastsat, var blevet accepteret af de øvrige producenter som en generel »målpris« for hele branchen.

61 Ifølge beslutningen (16. betragtning, første og andet afsnit) skal denne støtteerklæring ses i sammenhæng med producenternes drøftelser med henblik på at undgå et større prisfald og deraf følgende tab. Som led i disse drøftelser tog de største producenter, Monte, Hoechst, ICI og Shell, initiativ til en aftale om »mindstepriser«, som skulle træde i kraft den 1. august 1977. De øvrige producenter, deriblandt sagsøgeren, blev underrettet om enkelthederne i denne aftale. Selskabets salgsdirektør bemærkede, at »mindstepriserne« for de væsentligste former for polypropylen var baseret på en vejledende pris på 1,25 DM / kg for rafia.

62 Det anføres videre i beslutningen (16. betragtning, femte og sjette afsnit), at ICI og Shell indrømmede, at man havde kontakter med andre producenter for at drøfte, hvorledes prisfaldet kunne undgås. Kommissionen har imidlertid anerkendt, at den — med undtagelse af »de fire store« (Hoechst, ICI, Monte og Shell) samt Hercules og Solvay — ikke var i stand til at fastslå, hvilke producenter der deltog i drøftelserne på dette tidspunkt, eller hvorledes »mindsteprisaftalen« nærmere fungerede.

63 Ifølge beslutningen (17. betragtning, første afsnit) var det omtrent på det tidspunkt, hvor Monte bebudede en forhøjelse af sine priser, at polypropylenproducenterne begyndte at holde regelmæssige møder. Det anføres dog, at ICI har indrømmet, at der før dette tidspunkt var kontakter mellem producenterne, sandsynligvis telefonisk og på »ad hoc«-basis.

b) Parternes anbringender

64 Sagsøgeren har anført, at der ikke er beviser for, at selskabet fast havde kontakt med sine konkurrenter ud over den kontakt, den havde med dem ved producentmøderne. Kommissionen har til støtte for, at »de store producenter« havde indgået en aftale, henvist til et notat fra et telefonopkald, sagsøgerens salgsdirektør modtog sandsynligvis i begyndelsen af 1977, hvilket notat selskabet frivilligt fremsendte

til Kommissionen. Notatet viser imidlertid højst — hvilket sagsøgeren i øvrigt aldrig har bestridt — at selskabet lejlighedsvis modtog telefoniske oplysninger fra andre producenter vedrørende de møder, der var afholdt mellem dem. Men hverken dette notat eller noget andet dokument viser, at sagsøgeren tog initiativ til disse kontakter, hvilket heller ikke skete.

65 Endvidere har sagsøgeren anført, dels at Kommissionen mener at kunne udlede af dokumenter, der ikke vedrører selskabet, at visse producenter blev enige om et prisinitiativ for december 1977, dels at det udelukkende er på grundlag af referatet af udtalelser fra Hercules' ledende medarbejdere ved EATP-møderne i maj og november 1977 (bilag 5 og 6 til den generelle meddelelse), at Kommissionen gør gældende, at sagsøgeren deltog i denne aftale. Udtalelserne i maj måned ligger imidlertid forud for det første bevis for en aftale mellem de fire store producenter, og der er intet anstødeligt ved disse. Udtalelserne i november, hvorved der gives udtryk for en støtte til tanken om en prisforhøjelse for polypropylen på grund af stigningen i produktionsomkostningerne, viser på ingen måde, at der forelå en hemmelig forståelse. Det ville i øvrigt være usandsynligt, at der blev givet udtryk for en sådan forståelse på et EATP-møde, hvor kunderne var til stede. Med hensyn til udtalelserne i november kan der også blot have været tale om intet andet end en producents normale offentlige reaktion over for konkurrenternes offentlige handlinger, som f.eks. Monte's meddelelse i ECN om en prisforhøjelse (bilag 3 til den generelle meddelelse). Af samme grund kan det forhold, at Hercules på et EATP-møde i maj 1978 (bilag 7 til den generelle meddelelse) erklærede, at priserne endnu ikke havde nået et tilfredsstillende niveau, ikke være bevis for, at sagsøgeren deltog i prisaftaler, så meget mere som Kommissionen har anført, at disse aftaler blev indgået ved producentmøder, men det er ikke bevist, at sagsøgeren deltog i disse. Alt det foreliggende bevismateriale viser således, at sagsøgeren i 1977 og indtil et tidspunkt i 1979 kun lejlighedsvis og passivt modtog oplysninger om de drøftelser, der måtte have fundet sted mellem de øvrige producenter.

66 Endelig har sagsøgeren anført, at Kommissionen ikke for denne periode har overensstemmende prisinstrukser fra Hercules. Selskabet er således i samme situation som BP, som ligeledes havde kontakt med de øvrige producenter, og Amoco, som ud over denne kontakt også udtalte sig på EATP-mødet i maj 1978. Hertil kommer, at Kommissionen har erkendt, at den ikke med sikkerhed har kunnet bevise, at sagsøgeren på dette tidspunkt deltog i en central aftale.

67 Kommissionen har til støtte for sine klagepunkter henvist til, at Hercules havde kendskab til, at »de fire store« indgik en aftale om mindstepriser, således som det fremgår af referatet af en telefonsamtale, Hercules førte i midten af 1977 (bilag 2 til den generelle meddelelse). Heri beskrives detaljerne i denne aftale. Endvidere har Kommissionen henvist til Hercules' udtalelser på tre EATP-møder i maj 1977 (bilag 5 til den generelle meddelelse), i november 1977 (bilag 6 til den generelle meddelelse) og i maj 1978 (bilag 7 til den generelle meddelelse). På det første møde udtalte Hercules:

»Hercules is not happy with the current price levels, but feels it will be up to the traditional industry leaders to bring some order out of the present chaos.«

(»Hercules er ikke tilfreds med det nuværende prisniveau, men mener, at det vil være op til de traditionelle ledere i branchen at bringe orden i det nuværende kaos.«)

Ved det andet møde udtalte sagsøgeren følgende:

»Since the first alternative does not appear likely, I was happy to learn on Friday from Mrs. T. of *European Chemical News* that Montedison had announced to her that they had made the first move in announcing the new European prices for their grades of polypropylene.«

(»Da den første mulighed ikke synes sandsynlig, var jeg glad for fredag at erfare fra fru T. fra *European Chemical News*, at Montedison havde meddelt hende, at de havde taget første skridt ved at bebude nye europæiske priser for deres polypropylenkvaliteter.«)

Hercules gav herved udtryk for sin støtte til et initiativ fra Monte, som blev omtalt i fagpressen (bilag 3 til den generelle meddelelse, hvori der henvises til en tidligere artikel). Det er sandsynligt, at Hercules vidste, at dette initiativ var resultatet af en ulovlig aftale (bilag 2 til den generelle meddelelse). Ved det tredje møde udtalte sagsøgeren:

»Although prices for polypropylene have increased significantly since the fourth quarter of last year, they are not yet at a satisfactory level. It may not have been realistic to think that an increase to 1.30 DM / kg could have been reached in one step, but the need to get to this minimum level has not and will not diminish.«

(»Selv om priserne for polypropylen er steget væsentligt siden fjerde kvartal sidste år, er de ikke på et tilfredsstillende niveau. Det var måske ikke realistisk at tro, at en forhøjelse til 1,30 DM / kg kunne gennemføres på én gang, men behovet for at nå op på dette niveau er ikke blevet og vil ikke blive mindre.«)

68 For så vidt angår telefonkontakterne med andre producenter, har Kommissionen anført, at Hercules selv har oplyst i svaret på meddelelsen om klagepunkter, at B. fra tid til anden modtog telefonopringninger, hvorved han blev orienteret om indholdet af de møder, han ikke havde deltaget i.

69 Kommissionen har understreget, at den ikke drog konklusioner med hensyn til, om Hercules før 1979 deltog i producentmøderne, bortset fra EATP-møderne. Kommissionen har med interesse noteret, at Hercules i replikken har udtalt, at selskabet blev orienteret om resultatet af møder, der fandt sted »i den første periode, hvor B. først slet ikke deltog i møderne og senere kun meget lejlighedsvis«. Sagsøgeren henviser her klart til 1978 og tilkendegiver, at opbakningen til prisforhøjelserne på EATP-møderne i hvert fald var baseret på kendskab til en underliggende forståelse, som selskabet havde til hensigt at tilslutte sig.

70 Med hensyn til den forskelsbehandling, som sagsøgeren skulle have været udsat for i forhold til Amoco og BP, har Kommissionen anført, at det klart fremgår af den 78. betragtning til beslutningen, at denne ikke er rettet til Amoco og BP, fordi der »på grundlag af det samlede materiale, der foreligger i denne sag, ... ikke [er] afgørende bevis for, at de har deltaget i en overtrædelse af artikel 85, stk. 1«.

c) Rettens vurdering

71 Det bemærkes, at sagsøgeren både i sit svar på begæringen om oplysninger (bilag 1 til meddelelsen til Hercules) og i stævningen har erkendt, at selskabet lejlighedsvis modtog telefoniske oplysninger fra andre producenter vedrørende drøftelser og møder, der fandt sted mellem dem, selv om selskabet benægter at have taget initiativ til disse kontakter. Det må endvidere fastslås, at selskabet ikke tidsmæssigt har begrænset disse kontakter.

72 På grundlag af disse kontakter i 1977 og 1978 og sagsøgerens udtalelser på EATP-mødet den 27. maj 1977 må det undersøges, om sagsøgerens udtalelser ved EATP-mødet den 22. november 1977 er udtryk for en enighed med andre producenter om en målpris på 1,30 DM / kg pr. 1. december 1977. At der fandtes en sådan målpris, bekræftes af sagsøgerens udtalelser på EATP-mødet den 26. maj 1978.

73 Retten finder, at det er tilfældet. Under EATP-mødet den 27. maj 1977 (bilag 5 til den generelle meddelelse) foreslog sagsøgeren således, at de traditionelle »ledere« i branchen (dvs. »de fire store«) skulle bringe orden i det eksisterende kaos på markedet. I midten af 1977 (bilag 2 til den generelle meddelelse) erfarede sagsøgeren telefonisk, at »de fire store« havde indgået en mindsteprisaftale (svarende til 1,25 DM / kg). På EATP-mødet den 22. november 1977 (bilag 6 til den generelle meddelelse) hilste selskabet med tilfredshed offentligt, at Monte ifølge ECN havde taget det første skridt ved at bebude nye europæiske priser for polypropylen (svarende til 1,30 DM / kg). Selskabet vidste på dette tidspunkt, at der var indgået en mindsteprisaftale, og at Monte deltog i denne. Endelig anførte sagsøgeren under EATP-mødet den 26. maj 1978 (bilag 7 til den generelle meddelelse), at priserne var steget — men utilstrækkeligt — og at det var urealistisk at tro, at selskabet havde troet, at stigningen til 1,30 DM / kg kunne gennemføres på én gang.

74 Endvidere finder Retten, at Amoco's situation adskiller sig fra sagsøgerens, idet der ikke er bevis for, at denne virksomhed havde kontakt med andre polypropylenproducenter før EATP-mødet den 26. maj 1978, og selskabet deltog ikke i

EATP-møderne den 27. maj 1977 og den 22. november 1977. På sidstnævnte møde blev der givet udtryk for enighed mellem forskellige polypropylenproducenter. Det tilføjes, at BP ikke deltog i nogen af disse møder.

75 Kommissionen må herefter anses for at have ført tilstrækkeligt bevis for, dels at sagsøgeren blev orienteret om resultatet af drøftelserne om priser, og at selskabet var i kontakt med andre producenter, navnlig i 1977 og 1978, når der var behov herfor, dels at sagsøgerens udtalelser, således som de fremgår af referatet af EATP-mødet den 22. november 1977, var udtryk for en enighed mellem sagsøgeren og andre producenter om fastsættelse af en målpris på 1,30 DM / kg.

B — Systemet med regelmæssige møder

a) Den anfægtede retsakt

76 Ifølge beslutningen (18. betragtning, første afsnit) blev der i løbet af 1978 afholdt mindst seks møder mellem de øverste ledere, der havde ansvaret for den samlede ledelse af nogle af producenternes polypropylen-aktiviteter (herefter benævnt »chefer«). Dette mødesystem udviklede sig hurtigt til også at omfatte møder på et lavere niveau mellem repræsentanter med mere detaljeret kendskab til markedsføringen (herefter benævnt »eksperter«; der henvises til ICI's svar på begæringen om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17, bilag 8 til den generelle meddelelse). Det anføres i beslutningen, at sagsøgeren har oplyst, at selskabet kun deltog uregelmæssigt i møderne frem til begyndelsen af 1982, men indrømmer at have deltaget mere regelmæssigt fra maj samme år (18. betragtning, tredje afsnit).

77 Ifølge beslutningen (78. betragtning, tiende afsnit) hævder Hercules, som var den eneste amerikansk-ejede producent, der deltog i møderne, kun at have deltaget som »observatør« og aldrig på regelmæssig basis. Selskabet indrømmer at have deltaget i møder fra maj 1979, ligesom det erkender at være blevet underrettet om, hvad der var sket på de møder, dets repræsentant ikke havde deltaget i. Fra midten af 1982 var Hercules' repræsentant imidlertid til stede ved ca. 15 af de i alt 30 kendte plenarmøder til trods for, at selskabet havde truet med at trække sig ud, fordi de tyske producenter ikke kunne »acceptere« det. Hercules' repræsentant var

bl.a. til stede ved adskillige »chef«-møder, og ICI's referater viser, at han deltog aktivt i drøftelserne og endog foreslog et »kundeledelsessystem«. Han deltog også i lokale møder, i hvert fald for Benelux-landene. Selskabets repræsentant modtog detaljerede oplysninger om de øvrige producenters månedlige salg, men synes ikke selv at have givet de andre oplysninger om sin egen virksomhed.

78 Det anføres videre i beslutningen (78. betragtning, ellevte afsnit), at Hercules forsøgte at karakterisere sin repræsentants deltagelse som en uofficiel handling fra en lavere medarbejders side, men dette modbevises af selskabets egne interne papirer, hvoraf det fremgår, at den pågældende indtog en ansvarsfuld stilling i selskabet som salgschef for polypropylen, og at hans overordnede så tidligt som i 1977, hvor mindsteprisaftalen blev indgået, og i 1981 selv var i direkte kontakt med andre producenter om priser. Det er derfor helt utænkeligt, at de ikke skulle have været vidende om det virkelige formål med salgschefens forretningsrejser, som de gav tilladelse til fra maj 1979.

79 Det anføres ligeledes i beslutningen (85. betragtning, tredje afsnit), at Hercules ikke kan unddrage sig sit ansvar for overtrædelsen ved at påstå, at dets repræsentant udelukkende deltog »uofficielt«, eller at han undlod at give de øvrige producenter visse oplysninger.

80 Endelig fremgår det af beslutningen (21. betragtning), at formålet med de regelmæssige møder navnlig var at fastsætte målpriser og salgsmål og at sikre producenternes overholdelse heraf.

b) Parternes anbringender

81 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ikke af det forhold, at en af selskabets ansatte, B., deltog i nogle møder for polypropylenproducenter, kan udlede, at selskabet begik en overtrædelse, idet hans deltagelse var sporadisk og passiv, hans overordnede havde ikke kendskab hertil, deltagelsen var uofficiel, og medarbejderens stilling var ikke på et sådant niveau, at han kunne forpligte virksomheden.

82 For det første deltog medarbejderen ifølge sagsøgeren i fem af de 24 møder i perioden før maj 1982, der er nævnt i tabel 3 i bilaget til beslutningen, i seks ud af seksten »chef«-møder og i ni ud af femten »ekspert«-møder mellem maj 1982 og udgangen af august 1983, og selskabet deltog ikke i nogen af de tre møder, der blev afholdt efter den 23. august 1983. Endvidere bekræftes det af ICI's og Monte's svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse, henholdsvis bilag 3 til den specielle del af meddelelsen om klagepunkter til Monte, herefter benævnt »bilag til meddelelsen til Monte«), at selskabet deltog sporadisk i møderne.

83 For det andet har sagsøgeren anført, at selskabets sporadiske deltagelse i møderne var rent passiv, således som ICI's svar på begæringen om oplysninger viser, og som det i øvrigt anerkendes i beslutningen (78. betragtning, tiende afsnit), hvorefter Hercules' medarbejder ikke »forekommer... selv at have givet de andre oplysninger om sin egen virksomheds salg«. Dette er meget vigtigt, idet det var nødvendigt, at disse oplysninger blev givet, for at kartellet kunne fungere. Informationsudvekslingen var nemlig den måde, hvorpå producenterne kunne kontrollere overholdelsen af de indgåede aftaler.

84 For det tredje har sagsøgeren anført, at den medarbejder, der deltog i møderne, ikke havde sine overordnedes tilladelse hertil, at disse ikke havde kendskab hertil, og det var imod selskabets politik. Selv om selskabets overordnede medarbejdere i begyndelsen af den periode, som Kommissionens beslutning omfatter, blev kontaktet af andre producenter og orienteret om, at der blev afholdt producentmøder og fandtes prisordninger, betyder det ikke, at selskabets overordnede medarbejdere vidste, at en af de mere underordnede medarbejdere deltog i møderne. Da de blev bekendt med, at denne medarbejder modtog de samme oplysninger, som de selv modtog, og var blevet indbudt til at deltage i møder, gjorde hans chef ham opmærksom på, at det var imod selskabets politik at deltage i producentmøder. Man kunne med rimelighed gå ud fra, at denne instruks ville blive fulgt. Når henses til, at den pågældende medarbejders arbejde indebar hyppige rejser til et stort antal europæiske byer, og at sådanne rejser hverken krævede hans overordnedes forudgående godkendelse eller nogen forklaring fra hans side, var det ikke muligt — heller ikke på grundlag af hans rejseafregninger, der alene blev brugt til refusion af rejseudgifter — for hans overordnede, der endvidere ikke kendte tid og sted for møderne, at finde ud af, om han deltog i disse, hvilket i øvrigt også kun skete

sporadisk. I modsætning til, hvad Kommissionen har anført i svarskriftet, afkræftes dette ikke af den rapport, Hercules Incorporated's advokat udarbejdede (bilag 6 til meddelelsen til Hercules), hvori det alene anføres, at medarbejderens rolle »kan have været kendt« af hans overordnede, men ikke at den var det. Konklusionen underbygges derimod af, at medarbejderens chef den 29. juli 1981 orienterede ham om, hvad der var sket på et møde, som netop var afholdt (bilag 18 til meddelelsen til Hercules). Dette viser, at chefen ikke var bekendt med, at medarbejderen deltog i møderne. Ifølge sagsøgeren var begrundelsen for, at medarbejderen deltog hemmeligt i møderne, at han ville indhente oplysninger for at opnå sine overordnedes anerkendelse.

85 Sagsøgeren har imidlertid anerkendt, at det er et åbent spørgsmål, om en virksomhed kan gøres ansvarlig for overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler, når den har truffet rimelige foranstaltninger med henblik på at undgå sådanne overtrædelser, og en ulydig medarbejder til trods herfor foretager handlinger i strid med sine overordnedes instrukser.

86 For det fjerde har sagsøgeren anført, at dets medarbejder ikke deltog fuldt ud i møderne, og at han kun deltog som observatør. De andre mødedeltagere var klar over dette, idet han gjorde opmærksom på, at han var uofficiel observatør, således som det fremgår af referatet af et møde i marts 1983 (bilag 11 til meddelelsen til Hercules), hvori anføres: »B., marketing manager attends unofficially« (»Salgschef B. deltager uofficielt«). Det fremkaldte irritation hos de tyske og nederlandske producenter, at medarbejderen deltog uofficielt, således som det fremgår af referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse) og referatet af en telefonsamtale mellem denne medarbejder og en ansat hos ICI den 3. december 1982 (bilag 88 til den generelle meddelelse).

87 Endelig har sagsøgeren anført, at det med det niveau, medarbejderen befandt sig på i selskabet, ikke lå inden for hans ansvarsområde at indgå aftaler om målpriser og begrænsning af produktion eller salg. Medarbejderen havde således ikke en overordnet stilling i selskabet trods sin titel, han havde ikke ledelsesansvar og

kunne ikke forpligte selskabet. Han havde navnlig ikke beføjelse til at kontrollere produktionen eller den overordnede salgspolitik, og hans beslutninger vedrørende prisinstrukser til lokale salgschefer skulle godkendes af hans overordnede.

88 Kommissionen har anført, at den ikke anså hyppigheden af deltagelsen i møderne for en afgørende faktor, når blot den var overbevist om, at en virksomhed havde tilsluttet sig den fælles plan om regulering af priser og udbud (jf. beslutningens 83. betragtning, første afsnit). Sagsøgeren har imidlertid erkendt i svaret på meddelelsen om klagepunkter, at dets medarbejder deltog »fairly frequently« i møderne fra februar 1982 til marts 1983. Endvidere medtages Hercules i referatet af mødet den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse) blandt de faste deltagere i møderne.

89 Kommissionen har bestridt, at sagsøgeren kun deltog passivt i møderne og har til støtte herfor henvist til to korte notater. I det ene anføres: »B. — Account leadership« (»B. — kontoledelse«) (bilag 10 til meddelelsen til Hercules), og i den anden: »B.: originator of 'account leadership' concept (not working)«) (»B.: initiativtager til 'kontoledelses'-konceptet (fungerer ikke)«) (bilag 11 til meddelelsen til Hercules). Kommissionen har heraf udledt, at sagsøgerens medarbejder tog initiativ til »kontoledelsessystemet«. Den har ligeledes henvist til referatet af et møde i marts 1982 (bilag 43 til meddelelsen til Hercules), hvoraf det fremgår, at B. anmodede om en ændring af den kvote, der var tildelt ham. Det er uden betydning, at sagsøgerens medarbejder ikke under møderne gav oplysninger om selskabets omsætning, idet han vidste, at de øvrige producenter kunne fastlægge disse tal på grundlag af oplysninger fra Fides-systemet.

90 For så vidt angår anbringendet om, at det skulle have været forbudt medarbejderen at deltage i møderne, har Kommissionen anført, at han i hvert fald ved to lejligheder, i 1977 (bilag 2 til den generelle meddelelse) og den 29. juli 1981 (bilag 18 til meddelelsen til Hercules) af sine overordnede fik oplysninger om de prisaftaler, der var indgået. Det er ikke i modstrid med Kommissionens opfattelse, at medarbejderen den 29. juli 1981 fik oplysninger om mødet den 28. juli, idet han ikke deltog i dette møde. Det er derfor næppe sandsynligt, at medarbejderen måtte formodes at have fået indtryk af, at selskabet ikke accepterede kartellet, og at han ikke måtte deltage i møderne. I øvrigt er der ikke fremlagt nogen dokumentation

for et sådant forbud. Det er heller ikke sandsynligt, at B.'s overordnede var uvidende om, at han deltog i møderne. I en rapport udarbejdet af Hercules Incorporated's advokat i ugerne efter Kommissionens kontrolundersøgelser (bilag 6 til meddelelsen til Hercules) anføres det også udtrykkeligt: »It appears that Mr. B.'s non-participant observer role may have been known to several of his immediate superiors« (»Det er sandsynligt, at B.'s rolle som ikke-deltagende observatør var flere af hans umiddelbart foresatte bekendt«). Kommissionen har tilføjet, at selv om B.'s overordnede ikke havde kendskab til hans handlinger, og disse således var udtryk for manglende disciplin — hvilket Kommissionen bestrider — medfører dette ikke, at Hercules kan undgå et ansvar herfor.

91 Kommissionen har endvidere anført, at sagsøgerens medarbejders deltagelse i møderne ikke havde en anden karakter end de øvrige producenters, således som det fremgår af, at han deltog aktivt i drøftelserne, og af de forpligtelser, han påtog sig på selskabets vegne. Kommissionen har i denne forbindelse henvist til den rolle, han spillede i forbindelse med indførelsen af »kontoledelsessystemet«, og han accepterede ved mødet den 2. december 1982 (bilag 33, tabel 2, til den generelle meddelelse) og under en telefonsamtale den 3. december 1982 (bilag 88 til den generelle meddelelse) den kvote, som sagsøgeren var blevet tildelt, samt ved et møde i marts 1982 ændringen af denne.

92 Endelig har Kommissionen anført, at det er nytteløst at forsøge at påvise, at sagsøgerens medarbejder ikke havde besluttende myndighed i selskabet, idet det modsatte fremgår klart af, at de prisinstrukser, sagsøgeren gav efter møderne, afspejlede de målpriser, der var aftalt på disse møder.

c) Rettens vurdering

93 For så vidt angår tidspunktet for, hvornår sagsøgeren begyndte at deltage i producentmøderne, må det konstateres, at det fremgår af den specielle del af meddelelsen om klagepunkter til Hercules, at »Mr. F. B., ..., attended a number of 'Bosses' and 'Experts' meetings from 1979...« (»F. B. deltog i en række 'chef'- og 'ekspert'-møder fra 1979...«).

94 Ifølge ICI's, Monte's og sagsøgerens svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse, bilag 3 til meddelelsen til Monte og bilag 1 til meddelelsen til Hercules) deltog sagsøgeren uregelmæssigt i møderne i 1979, 1980 og 1981. Selskabet har erkendt at have deltaget i et eller to møder i 1979, i et møde i 1980 og i to møder i 1981. Det bemærkes i denne forbindelse, at det fremgår af referatet af Kommissionens medarbejderes samtale med Hercules' medarbejder, B., (bilag 7 til meddelelsen til Hercules, bilag A), at denne har oplyst, at han måske deltog i to andre møder i 1979, i to andre møder i 1980 og i ét andet møde i 1981. Det fremgår endvidere af sagsøgerens svar på meddelelsen om klagepunkter, at selskabet deltog hyppigt i møderne fra februar 1982, hvorfor det kan lægges til grund, at selskabet deltog i møderne i februar, marts og april 1982 (dvs. fem møder). Selskabets deltagelse i møderne i disse år har således ikke været så uregelmæssig, som det selv har anført, idet det efter selskabets eget udsagn er muligt, at det deltog i femten ud af 29 møder før maj 1982 (dvs. de 24 møder i den omhandlede periode, der er nævnt i tabel 3 i bilaget til beslutningen, hvortil kommer de møder, der blev afholdt i samme periode, og som er omtalt i samtalen med B., men som ikke fremgår af tabel 3 i bilaget til beslutningen) og ikke fem ud af 24 møder.

95 Det bemærkes, at uregelmæssigheden i sagsøgerens deltagelse i de møder, der blev afholdt i denne periode, ikke er den eneste omstændighed, der skal tages hensyn til ved undersøgelsen af selskabets deltagelse i systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter, men der må ligeledes tages hensyn til de kontakter, selskabet kan have haft med andre producenter. I denne forbindelse bemærkes, at sagsøgeren i sit svar på begæringen om oplysninger (bilag 1 til meddelelsen til Hercules) har oplyst følgende:

»Mr B. was informed on a number of occasions that meetings were scheduled to occur and was invited to attend. It does not appear that Mr B. was informed in such conversations about any action which it was proposed to take at such meetings. Mr B. did not make any commitment with respect to prices, volumes, or related matters, and did not authorize anyone to represent or act on behalf of Hercules at such meetings. On a number of occasions, but not invariably, Mr B. was informed after meetings as to what had transpired. On such occasions Mr B. did not make any commitments or express any intention, to follow or support any

price changes that may have been agreed upon at such meetings. On occasion, Mr B. may have made general statements indicating Hercules' desire for higher polypropylene prices.«

(»B. blev ved flere lejligheder orienteret om, at der var planlagt møder, og blev indbudt til at deltage. Det fremgår ikke, at B. under disse samtaler blev orienteret om de skridt, der skulle tages på møderne. B. påtog sig ikke forpligtelser med hensyn priser, mængder el. lign. og gav ikke nogen bemyndigelse til at repræsentere eller optræde på Hercules' vegne ved sådanne møder. Ved en række lejligheder, men ikke fast, blev B. orienteret efter møderne om, hvad der var sket. Ved sådanne lejligheder påtog B. sig ikke forpligtelser eller gav udtryk for, at selskabet ville følge eller støtte prisændringer, der måtte være vedtaget ved møderne. B. har måske enkelte gange fremsat generelle udtalelser om Hercules' ønske om højere polypropylenpriser.«)

96 På grundlag af disse kontakter — hvorved B. kunne supplere de mange oplysninger, han havde fået ved møderne, vedrørende den kommercielle politik, som sagsøgerens konkurrenter ville følge — må det fastslås, at den omstændighed, at sagsøgerens medarbejder deltog forholdsvis uregelmæssigt i møderne før maj 1982, ikke indebærer, at selskabet ikke deltog i systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter i denne periode.

97 Det må fastslås, at sagsøgeren deltog regelmæssigt i møderne fra maj 1982 til udgangen af august 1983, således som det fremgår af selskabets svar på begæringen om oplysninger, dets svar på meddelelsen om klagepunkter og referatet af møderne den 3. maj og den 1. juni 1983 (bilag 38 og 40 til den generelle meddelelse). I det første referat omtales således »a fairly full attendance with only Hercules missing among usual participants« (»en nogenlunde fuld deltagelse med Hercules som den eneste af de faste deltagere, der ikke var til stede«), og i det andet referat anføres: »usual participants except for Solvay + Hercules«) (»de sædvanlige deltagere undtagen Solvay og Hercules«). Det bemærkes i denne forbindelse, at det fremgår af nogle mødereferater, som f.eks. referatet af »chef«-mødet den 21. september 1982 (bilag 30 til den generelle meddelelse), at sagsøgeren var til stede dér,

men disse møder er ikke nævnt i selskabets svar på begæringen om oplysninger, og dette må således anses for ufuldstændigt.

98 Det er med rette, at Kommissionen på grundlag af de oplysninger, som ICI gav i svaret på begæringen om oplysninger, og som underbygges af en række møderefe-rater, fandt, at formålet med møderne navnlig var at fastsætte målpriser og salgs-mål. Det anføres således i svaret:

»'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule...«,

og

»A number of proposals for the volume of individual producers were discussed at meetings.«

('Målpriser' for hver basiskvalitet af alle de væsentlige former for polypropylen, som blev foreslået af producenterne med mellemrum efter 1. januar 1979, fremgår af bilaget...«, og »En række forslag med hensyn til de forskellige producenters salgsmængder blev diskuteret på møderne.«)

99 Hertil kommer, at omtalen i ICI's svar på begæringen om oplysninger af, at der — ud over »chef«-møderne — også blev foranstaltet møder for markedsførings-»eks-perter« fra udgangen af 1978 eller begyndelsen af 1979, viser, at drøftelserne ved-rørende fastsættelse af målpriser og salgsmål blev mere og mere konkrete og præ-cise, mens »cheferne« i 1978 alene havde udviklet selve systemet med målpriser.

100 Ud over det allerede citerede anføres det i ICI's svar på begæringen om oplysninger: »Only 'Bosses' and 'Experts' meetings came to be held on a monthly basis« (»Kun 'chef'- og 'ekspert'-møderne blev afholdt månedsvis«). Kommissionen har med rette udledt af dette svar — og af mødernes karakter og formål — at disse var led i et system med regelmæssige møder.

101 Herudover bemærkes, at sagsøgerens udtalelse om, at selskabets medarbejder kun deltog passivt i møderne, afkræftes af forskellige dele af bevismaterialet. Det drejer sig for det første om to håndskrevne notater, hvortil Kommissionen har henvist, og hvoraf det andet er fra marts 1983 (bilag 10 og 11 til meddelelsen til Hercules). Det anføres heri: »B. — Account leadership«, og »B.: originator of 'account leadership' concept (not working)« (»B. — kontoledelse«, og »B.: initiativtager til 'kontoledelses'-konceptet (fungerer ikke)«). Det kan heraf udledes, at B. foreslog systemet med »kontoledelse«. Endvidere drejer det sig om referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse) og referatet af en telefonsamtale, sagsøgeren dagen efter førte med en medarbejder hos ICI (bilag 88 til den generelle meddelelse). Disse viser i sammenhæng, at medarbejderen meddelte ICI Amoco's, BP's og Hercules' holdning til de kvoter, der var tildelt dem ved mødet den 2. december 1982, også selv om B. ikke gav oplysninger om Hercules' omsætning.

102 Sagsøgerens anbringende om, at B.'s overordnede ikke havde kendskab til, at han deltog i møderne, og havde tilkendegivet over for ham, at hans deltagelse var i strid med selskabets politik, forekommer af følgende grunde ikke troværdigt: Sagsøgeren har ikke fremlagt nogen dokumentation for forbuddet mod, at B. deltog i møderne. Medarbejderens overordnede havde kontakt med andre mødedeltagere, således som det fremgår af, at de i juni 1977 og den 29. juli 1981 orienterede B. om indholdet af en telefonsamtale (bilag 2 til den meddelelse) og resultatet af et møde, hvori han ikke havde deltaget (bilag 18 til meddelelsen til Hercules). Det fremgår af Hercules Incorporated's rapport, at flere af B.'s umiddelbart foresatte kan have kendt hans rolle (bilag 6 til meddelelsen til Hercules). Endelig viser det forhold, at sagsøgeren for Retten har oplyst, at B.'s beslutninger vedrørende prisinstrukser til lokale salgschefer skulle godkendes af hans overordnede, at han må

have begrundet sine beslutninger ved over for disse at have givet oplysninger om grundlaget for instrukserne og om, hvorfra han havde oplysningerne.

103 Endvidere bemærkes, at karakteren af sagsøgerens medarbejders deltagelse i møderne — der af ICI blev betegnet som »unofficial« i det nævnte notat fra marts 1983 — ikke adskiller sig fra karakteren af andre selskabers deltagelse, hvilket fremgår af, at sagsøgerens medarbejder deltog aktivt i drøftelserne, og af, at de prisinstrukser, sagsøgeren gav efter møderne, i stor udstrækning svarede til de målpriser, der blev fastsat under disse, både hvad angår beløbsangivelser og ikrafttrædelsesdato. Det ændrer ikke herved, at ICI har kvalificeret B.'s deltagelse i møderne som »unofficial«, idet denne betegnelse ikke viser, at de øvrige producenter vidste, at sagsøgerens medarbejder deltog uden sine overordnedes viden, eller endog mod deres vilje, eller at han ikke havde den fornødne kompetence til at være til stede. Betegnelsen viser kun, at medarbejderen ikke ønskede, at hans deltagelse i møderne skulle være kendt uden for deltagernes kreds.

104 Hvad angår karakteren af den stilling, sagsøgeren indtog i det sagsøgende selskab, må det konstateres, at det forhold, at der var overensstemmelse mellem mange af de prisinstrukser, sagsøgeren gav, og resultatet af møderne, viser, at B. enten havde beføjelse til direkte at overføre resultatet af de møder, han deltog i, til selskabets prispolitik, således at han havde fornøden beføjelse til at forpligte selskabet, eller — såfremt det ikke var tilfældet — at han blev befuldmægtiget hertil.

105 Kommissionen har herefter for det første ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog i systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter i hvert fald fra begyndelsen af 1979 til udgangen af august måned 1983, hvilket Kommissionen med rette har udledt af, at sagsøgeren deltog i møderne, og af de kontakter, selskabet havde vedrørende disse møder. For det andet er der ført tilstrækkeligt bevis for, at disse møder navnlig havde til formål at fastsætte målpriser og salgsmål, og for det tredje, at sagsøgerens deltagelse i disse møder havde det omfang, der er fastslået i beslutningen.

C — Prisinitiativerne

a) Den anfægtede retsakt

106 Det anføres i beslutningen (28.-51. betragtning), at et system med fastsættelse af målpriser blev gennemført ved prisinitiativer, hvoraf seks har kunnet identificeres. Det første varede fra juli til december 1979, det andet fra januar til maj 1981, det tredje fra august til december 1981, det fjerde fra juni til juli 1982, det femte fra september til november 1982 og det sjette fra juli til november 1983.

107 Vedrørende det første af disse prisinitiativer har Kommissionen i beslutningen (29. betragtning) anført, at den ikke har konkrete beviser for, at der blev afholdt møder eller taget prisinitiativer i første del af 1979. Referatet af et møde, der blev afholdt den 26. og 27. september 1979, viser imidlertid, at der var planer om et prisinitiativ, som var baseret på en rafia-pris på 1,90 DM / kg fra 1. juli og 2,05 DM / kg fra 1. september.

108 På grund af vanskeligheder med at forhøje priserne besluttede producenterne imidlertid på mødet den 26. og 27. september 1979 at udskyde iværksættelsen af målprisen flere måneder indtil den 1. december, idet planen nu gik ud på at »holde« prisniveauet i oktober måned med mulighed for i mellemtiden at forhøje prisen til 1,90 eller 1,95 DM / kg i november (beslutningens 31. betragtning, første og andet afsnit).

109 For så vidt angår det andet prisinitiativ, anføres det i beslutningen (32. betragtning), at der blev afholdt mindst syv møder mellem producenterne i 1980 (der henvises til tabel 3 i bilaget til beslutningen), selv om der ikke blev fundet referater af møder afholdt i dette år. Skønt fagpressen i begyndelsen af året havde nævnt, at producenterne gik ind for et stærkt prisfremstød i løbet af 1980, faldt markedspriserne kraftigt til 1,20 DM / kg eller mindre, indtil de begyndte at stabilisere sig omkring september. Prisinstrukser fra en række producenter (DSM, Hoechst, Linz, Monte, Saga og ICI) viser, at man for at genoprette prisniveauet fastsatte

målpriser for december 1980 og januar 1981 på grundlag af en pris på 1,50 DM / kg for rafia, 1,70 DM / kg for homopolymerisater og 1,95 til 2,00 DM / kg for copolymerisater. Et internt dokument fra Solvay indeholder en tabel, hvori de »faktiske priser« i oktober og november 1980 sammenlignes med, hvad der betegnes som »listepriserne« for januar 1981 på 1,50/1,70/2,00 DM / kg. Efter den oprindelige plan skulle disse priser iværksættes pr. 1. december 1980. Den 13.-15. oktober blev der afholdt et møde i Zürich, men initiativet blev udsat til den 1. januar 1981.

110 Det anføres endvidere i beslutningen (33. betragtning, tredje afsnit), at det ikke vides, om sagsøgeren deltog i møderne i januar 1981, hvorunder det viste sig nødvendigt at gennemføre en prisforhøjelse, der i december 1980 var besluttet til den 1. februar 1981, på grundlag af en rafia-pris på 1,75 DM / kg i to trin: Målet var fortsat 1,75 DM / kg for februar, og fra den 1. marts skulle målet »uden undtagelse« forhøjes til 2,00 DM / kg. Der blev udarbejdet en tabel i seks nationale valutaer med målpriser på de seks vigtigste polypropylenkvaliteter. Tabellen skulle træde i kraft den 1. februar og den 1. marts 1981. Det anføres imidlertid i beslutningen, at sagsøgeren deltog i det foregående møde den 16. december 1980.

111 Ifølge beslutningen (34. betragtning) ser planerne om at nå op på 2,00 DM / kg pr. 1. marts imidlertid ikke ud til at være lykkedes. Producenterne nedsatte deres forventninger og håbede nu på en pris på 1,75 DM / kg i marts. Den 25. marts 1981 blev der afholdt et »ekspert«-møde i Amsterdam. Der foreligger ikke referat af dette møde, men umiddelbart efter gav i hvert fald BASF, DSM, ICI, Monte og Shell instrukser om at hæve mål- (eller »liste«-)priserne til, hvad der svarede til 2,15 DM / kg for rafia med virkning fra 1. maj. Hoechst gav tilsvarende instrukser for 1. maj, men gjorde det først ca. fire uger efter de øvrige. Nogle af producenterne gav deres salgskontorer en vis handlefrihed til at anvende »minimumspriser« eller »bundpriser«, der lå lidt under de vedtagne målpriser. I første del af 1981 steg priserne ret kraftigt, men selv om producenterne gjorde en stor indsats for at få prisforhøjelserne igennem pr. 1. maj, holdt denne udvikling ikke. Ved midten af året ventede producenterne enten en stabilisering af prisniveauet eller endog en vis tilbagegang, efterhånden som efterspørgslen faldt i sommerens løb.

112 Med hensyn til det tredje prisinitiativ, anføres det i beslutningen (35. betragtning), at Shell og ICI allerede i juni 1981, da det viste sig, at prisstigningerne i årets første kvartal begyndte at gå langsommere, forudså et yderligere prisinitiativ for september og oktober 1981. Shell, ICI og Monte mødtes den 15. juni 1981 for at drøfte, hvilken fremgangsmåde der skulle anvendes for at få markedspriserne til at stige. Få dage efter dette møde gav både ICI og Shell deres salgskontorer instruks om at forberede markedet på en større forhøjelse i september på grundlag af en påtænkt forhøjelse af rafia-prisen til 2,30 DM / kg. Også Solvay gav den 17. juli 1981 sine salgskontorer i Benelux instruks om at forberede kunderne på en større prisforhøjelse pr. 1. september, hvis størrelse nærmere skulle fastlægges i sidste uge af juli, idet der var planlagt et »ekspert«-møde til afholdelse den 28. juli 1981. Den oprindelige plan, der gik ud på at tilstræbe en pris på 2,30 DM / kg i september 1981, blev revideret, sandsynligvis på dette møde, således at målet for august blev reduceret til 2,00 DM / kg for rafia. I september skulle prisen være 2,20 DM / kg. I et håndskrevet notat fra Hercules dateret 29. juli 1981 (dagen efter det møde, som Hercules sandsynligvis ikke deltog i) anføres disse priser som »officielle« priser for august og september, og der henvises i kryptiske vendinger til kilden til disse oplysninger. Der blev afholdt møder igen i Genève den 4. august og Wien den 21. august 1981. Efter disse møder udsendte producenterne nye instrukser med en målpris på 2,30 DM / kg pr. 1. oktober. BASF, DSM, Hoechst, ICI, Monte og Shell udsendte praktisk taget identiske instrukser om iværksættelse af disse priser i september og oktober.

113 Ifølge beslutningen (36. betragtning) gik planerne nu ud på i løbet af september og oktober 1981 at komme op på en »basispris« for rafia på 2,20 til 2,30 DM / kg. Papirer fra Shell viser, at man oprindeligt påtænkte et yderligere prisforhøjelsestrin til 2,50 DM / kg pr. 1. november, men at dette blev opgivet. Af materialet fra de forskellige producenter fremgår, at priserne steg i løbet af september, og initiativet blev videreført i oktober 1981, hvor man nåede op på en markedspris på ca. 2,00 til 2,10 DM / kg for rafia. Et notat fra Hercules viser, at målprisen på 2,30 DM / kg i løbet af december 1981 blev nedjusteret til en mere realistisk pris på 2,15 DM / kg, men det hedder i notatet, at »man med den fælles målbevidste indsats fik priserne op på 2,05 DM / kg, dvs. det nærmeste nogensinde ved de offentliggjorte (sic) målpriser«. Ved udgangen af 1981 lå de priser, der blev refereret i fagpressen, på 1,95 til 2,10 DM / kg for rafia, altså ca. 0,20 DM under producenternes målpriser. Kapacitetsudnyttelsen androg ca. 80% og blev omtalt som »sund«.

114 Det fjerde prisinitiativ fra juni til juli 1982 blev gennemført, efter at der på markedet var blevet ligevægt mellem udbud og efterspørgsel. Initiativet blev besluttet på producentmødet den 13. maj 1982, som sagsøgeren deltog i, og hvorunder der blev udarbejdet en detaljeret målprisliste pr. 1. juni 1982 for hver af de vigtigste polypropylenkvaliteter i de forskellige nationale valutaer (2,00 DM / kg for rafia; beslutningens 37. og 38. betragtning samt 39. betragtning, første afsnit).

115 Mødet den 13. maj 1982 blev fulgt op af prisinstrukser fra ATO, BASF, Hoechst, Hercules, Hüls, ICI, Linz, Monte og Shell, der med få ubetydelige undtagelser svarede til de priser, som var fastsat på mødet (beslutningens 39. betragtning, andet afsnit). Producenterne kunne på mødet den 9. juni 1982 kun give oplysninger om beskedne forhøjelser.

116 Sagsøgeren deltog ifølge beslutningen (40. betragtning) også i det femte prisinitiativ fra september til november 1982, der blev besluttet på mødet den 20. og 21. juli 1982, og som gik ud på at nå en pris på 2,00 DM / kg pr. 1. september og 2,10 DM / kg pr. 1. oktober, idet selskabet var til stede ved de fleste, om ikke alle, møder, der blev afholdt fra juli til november 1982, og hvor dette initiativ blev planlagt og kontrolleret (45. betragtning til beslutningen). På mødet den 20. august 1982 blev den forhøjelse, der var planlagt til 1. september, udskudt til 1. oktober, og denne beslutning blev bekræftet på mødet den 2. september 1982 (41. betragtning til beslutningen).

117 Efter møderne den 20. august og 2. september 1982 gav ATO, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Shell prisinstrukser i overensstemmelse med den målpris, der var fastlagt ved møderne (43. betragtning til beslutningen).

118 Ifølge beslutningen (44. betragtning) foretoges der på mødet den 21. september 1982 en gennemgang af de foranstaltninger, der var truffet for at nå den tidligere fastsatte målpris, og der blev givet almindelig tilslutning til et forslag om en pris-

forhøjelse til 2,10 DM / kg i november — december 1982. Forhøjelsen blev bekræftet på mødet den 6. oktober 1982.

119 Efter mødet den 6. oktober 1982 udsendte BASF, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte, Shell og Saga prisinstrukser med den besluttede forhøjelse (beslutningens 44. betragtning, andet afsnit).

120 Sagsøgeren har i lighed med ATO, BASF, DSM, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Saga til Kommissionen udleveret de prisinstrukser, de udsendte til deres lokale salgskontorer, og de stemmer ikke blot overens indbyrdes, hvad angår beløb og tidspunkt, men også med den målprisliste, der er vedlagt ICI's referat af »ekspert« -mødet den 2. september 1982 (bilag 29 til den generelle meddelelse) (beslutningens 45. betragtning, andet afsnit).

121 Mødet i december 1982 resulterede ifølge beslutningen (46. betragtning, andet afsnit) i en aftale om, at det prisniveau, der var fastsat for november-december, skulle være iværksat inden udgangen af januar 1983.

122 Endelig deltog sagsøgeren ifølge beslutningen (47. betragtning) i det sjette prisinitiativ fra juli til november 1983. På mødet den 3. maj 1983 var der således enighed om, at producenterne skulle stræbe efter en målpris på 2,00 DM / kg i juni 1983. Imidlertid blev det på mødet den 20. maj 1983 besluttet at udskyde det fastlagte mål til september, og der blev fastsat et midtvejsmål pr. 1. juli (1,85 DM / kg). På et møde den 1. juni 1983 gav de tilstedeværende producenter udtryk for, at de var fast besluttet på at bringe forhøjelsen på 1,85 DM / kg i anvendelse. Det blev ved denne lejlighed besluttet, at Shell skulle fremstå som officiel anfører i ECN.

123 Det anføres i beslutningen (49. betragtning), at ICI, DSM, BASF, Hoechst, Linz, Shell, Hercules, ATO, Petrofina og Solvay efter mødet den 20. maj 1983 gav deres

salgskontorer instruks om at anvende en rafia-pris på 1,85 DM / kg pr. 1. juli. Det tilføjes, at der hos ATO og Petrofina kun blev fundet fragmentariske prisinstrukser, men at de viser, at disse producenter hævede deres prisniveau, for Petrofina's og Solvay's vedkommende med en vis tidsforskydning. Det konkluderes i beslutningen, at det således kan fastslås, at med undtagelse af Hüls, for hvem der ikke foreligger nogen prisinstrukser for juli 1983, udsendte alle de producenter, der havde deltaget i møderne eller givet tilsagn om at støtte den nye målpris på 1,85 DM / kg, instrukser om at iværksætte den nye pris.

124 Endvidere anføres det i beslutningen (50. betragtning), at der fandt yderligere møder sted den 16. juni, den 6. og 21. juli, den 10. og 23. august samt den 5., 15. og 29. september 1983, hvor alle de faste deltagere, herunder sagsøgeren, var til stede. I slutningen af juli og begyndelsen af august 1983 udsendte BASF, DSM, Hercules, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Solvay, Monte og Saga alle prisinstrukser til deres nationale salgskontorer, der skulle gælde fra 1. september, og som var baseret på en rafia-pris på 2,00 DM / kg, mens Shell's prisinstrukser for Det Forenede Kongerige i form af et internt notat af 11. august viser, at det britiske datterselskab arbejdede på at »fremme« basispriser, der skulle træde i kraft den 1. september, og som svarede til de af de øvrige producenter fastsatte målpriser. Ved udgangen af måneden gav Shell imidlertid det britiske salgskontor instruks om at vente med hele forhøjelsen, indtil de øvrige producenter var nået op på de ønskede basispriser. Det anføres i beslutningen, at instrukserne var identiske for hver kvalitet og hver national valuta med enkelte ubetydelige undtagelser.

125 Ifølge beslutningen (50. betragtning, sidste afsnit) viser de prisinstrukser, der blev fundet hos producenterne, at det senere blev besluttet at fortsætte prisforhøjelsen fra september, således at rafia-prisen blev forhøjet til 2,10 DM / kg pr. 1. oktober og 2,25 DM / kg pr. 1. november. Det anføres i beslutningen (51. betragtning, første afsnit), at BASF, Hoechst, Hüls, ICI, Linz, Monte og Solvay hver især gav deres salgskontorer instrukser om at anvende identiske priser i oktober og november. Hercules fastsatte i første omgang priser, der lå lidt under de øvrige producenters.

126 Uanset hvornår det sidste møde fandt sted, varede overtrædelsen ifølge beslutningen (105. betragtning, fjerde afsnit) til november 1983, idet der var knyttet retsvirkninger til aftalen mindst til dette tidspunkt. Dette er den seneste måned, for hvilken der vides at være blevet fastsat målpriser og givet prisinstrukser.

127 I beslutningen (76. betragtning, andet afsnit) er der en detaljeret besvarelse af Hercules' kritik af, at Kommissionen behandlede forskellige producenters prinsinstrukser som samtidige, selv om de ikke var det. Endvidere afvises det i beslutningen (76. betragtning, tredje afsnit), at der er knyttet bevisværdi til den undersøgelse, som Hercules fremlagde for at vise, at der ikke bestod noget forhold mellem Hercules' egne »prisretningslinjer« og de målpriser, der blev fastlagt på møderne.

128 Endelig anføres det i beslutningen (77. betragtning, første afsnit), at producenterne i nogle tilfælde ikke fremlagde hele rækken af prisinstrukser fra og med 1979, således som Kommissionen havde anmodet om. For Hercules' vedkommende forelå der derfor kun dokumentation for 1982 og 1983.

b) Parternes anbringender

129 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen fejlagtigt har fastslået på grundlag af dokumenter fra andre producenter, at Hercules støttede systemet med »målpriser«. Selv i de tilfælde, hvor selskabets medarbejder deltog i de møder, hvor priserne blev drøftet, fremgår det således hverken af referatet eller af andet direkte bevismateriale, at han tiltrådte disse priser eller forpligtede sig til at anvende dem. Det foreliggende bevismateriale — navnlig vidneudsagnene fra andre producenter, hvorefter B. ikke påtog sig nogen forpligtelser — og hans manglende beføjelse til at forpligte selskabet er bevis for det modsatte.

130 Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at Kommissionen med urette har draget konklusioner på grundlag af det ordvalg, der blev anvendt i virksomhedens interne prisinstrukser, idet det her drejer sig om det ordvalg, der normalt anvendes i fagpressen.

131 Sagsøgeren har videre anført, at det var forkert, at Kommissionen ikke tog hensyn til de omhandlede virksomheders faktiske adfærd på markedet og alene baserede beslutningen på en gennemgang af virksomhedernes interne prisinstrukser og på den opfattelse, at disse instrukser nødvendigvis måtte fordreje konkurrencen. Kommissionens gennemgang er imidlertid fejlagtig. Hercules' prissystem fungerede således på den måde, at det ikke kunne anvendes som led i en prisaftale med andre producenter. For det første blev der i de direktiver, der blev givet til de lokale salgschefer, overladt dem en vid beføjelse til at fravige de angivne målpriser. I en stor del af 1982-1983 havde direktiverne endog karakter af gennemsnitlige målpriser. Når henses til, hvor fleksibelt dette prissystem var, kan Kommissionens argument, hvorefter de aftalte priser var udgangspunktet for forhandlinger med kunderne, ikke anvendes på Hercules. For det andet var formålet med de generelle instrukser at opretholde produktionen på et maksimalt niveau og således at maksimere salget, selv om fortjenestmargenerne dermed måtte reduceres.

132 Det er sagsøgerens opfattelse, at det på grund af denne politik med maksimering af selskabets produktion og salg er umuligt, at det kan have tiltrådt et system med aftalte »målpriser«. De priser, selskabet rent faktisk forlangte på markedet, svarede ikke til de »mål«, som det skulle have tiltrådt. Dette fremgår navnlig af en analyse af 850 individuelle transaktioner, som sagsøgeren gennemførte i 1982 og 1983 i de fire lande, hvor selskabet havde et betydeligt salg (Forbundsrepublikken Tyskland, Det Forenede Kongerige, Frankrig og Italien). Endvidere har Kommissionen ikke taget hensyn til den undersøgelse, som professor Albach fra universitetet i Bonn gennemførte, eller den gennemgang, der blev foretaget af et uafhængigt revisionsfirma, Coopers & Lybrand (herefter benævnt »Coopers & Lybrand's gennemgang«). Kommissionen har alene sammenlignet »målpriserne« med de priser, der blev omtalt i fagpressen fra september 1981 til december 1983, (tabel 9 i bilaget til beslutningen), men dette kan ikke i sig selv være et klart bevis for en ulovlig påvirkning af markedet. Sammenligningen bekræfter tværtimod producenternes udtalelser, hvorefter de anvendte priser lå en del under de påståede »målpriser« og varierede i stor udstrækning, navnlig for så vidt angår andre kvaliteter end rafia, og Hercules solgte i overvejende grad disse kvaliteter.

133 Videre har sagsøgeren bemærket, at — i modsætning til, hvad Kommissionen har anført — har selskabet ikke fortolket prisinstrukserne selektivt, idet det baserede sig på den seneste prisinstruks til forskel fra Kommissionen, som foretog et valg blandt de mange instrukser. Endvidere har selskabet ikke anvendt »teoretiske« tal for andre kvaliteter end rafia i stedet for »målpriserne«, således som Kommissionen har anført. Den sammenligning, selskabet foretog, omfattede alle »mål«-tallene for hver enkelt polypropylenkvalitet i de enkelte valutaer. Da antallet af »mål« for andre produkter end rafia var for lille, beregnede Hercules til brug for sammenligninger yderligere »teoretiske mål«, men det skete på en fuldstændig sammenhængende måde. Det er derimod sagsøgerens opfattelse, at det er Kommissionen, der anvendte forkerte eller upålidelige metoder i sit forsøg på at påvise, at der var overensstemmelse og tidsmæssigt sammenfald mellem de prisinstrukser, de forskellige producenter gav, og for at sætte disse i forbindelse med producentmøderne.

134 I denne forbindelse har sagsøgeren henvist til, at med hensyn til prisinitiativet fra august til december 1981 har Kommissionen anset et rent internt notat fra sagsøgeren for selskabets prisinstruks (bilag 18 til meddelelsen til Hercules).

135 Hvad angår prisinitiativet i juni-juli 1982, har Kommissionen ifølge sagsøgeren undladt at tage hensyn til, at ti ud af de sytten prisinstrukser, sagsøgeren gav, ikke svarede til de påståede målpriser, og Kommissionen anvendte fra sagsøgerens prisinstrukser listepriser til sammenligning med de andre producenters minimumspriser, selv om den burde have taget hensyn til sagsøgerens minimumspris, der var lavere end de øvrige producenters. Kommissionen tog heller ikke hensyn til sagsøgerens instrukser i DKR, som var lavere end målpriserne, for så vidt angår homopolymerisater og copolymerisater.

136 Med hensyn til prisinitiativet fra september til november 1982 har sagsøgeren anført, at selskabets prisinstruks af 26. juli 1982 ikke kan sættes i forbindelse med mødet den 2. september 1982, der ligger efter instruksen. Selskabets prisinstruks for oktober 1980 blev givet den 20. oktober, dvs. lang tid efter ikrafttrædelsesdatoen for de øvrige producenters nye priser, og efter at ECN havde offentliggjort

målprisen. Kommissionen har her endnu engang sammenblandet selskabets listepriser og minimumspriser, og den har undladt at tage hensyn til andre prisinstrukser, som sagsøgeren har fremsendt til den, og som ikke underbyggede dens opfattelse.

137 For så vidt angår prisinitiativet fra juli til november 1983, har sagsøgeren anført, at selskabet gav sin prisinstruks den 29. juni 1983, dvs. fire uger efter det møde, hvor der ifølge Kommissionen blev fastlagt en målpris, og noget efter at de øvrige producenter havde givet deres prisinstrukser. Hertil kommer, at sagsøgerens prisinstrukser adskiller sig fra de øvrige producenters og fra de målpriser, der skulle være fastsat for september og oktober 1983, idet selskabet gav sine prisinstrukser efter de øvrige producenter og efter en uafhængig analyse af deres adfærd på markedet.

138 Sagsøgeren har tilføjet, at denne analyse underbygges af, at de øvrige producenter også havde den opfattelse, at selskabet ikke samarbejdede om prisinitiativerne og forstyrrede markedet ved at bryde priserne, således som det bl.a. fremgår af referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse). Denne holdning viser ikke blot, at Hercules' interne prisinstrukser ikke svarede til »målpriserne«, men også hvor irrelevante disse prisinstrukser under alle omstændigheder var i forhold til den måde, hvorpå salgsafdelingerne faktisk handlede.

139 Endelig har sagsøgeren anført, at »beslutningens artikel 1, litra d), må fortolkes således, at det heri fastslås, at Hercules accepterede at give og faktisk gav prisinstrukser til sine salgskontorer, men der henvises ikke til resultatet af disse instrukser«.

140 Kommissionen har anført, at den allerede har taget stilling til de her fremførte anbringender, og at Hercules i øvrigt ikke har udtalt sig om det forhold, at beslutningens artikel 1, litra b), vedrører fastsættelsen af »målpriser« og ikke anvendelsen heraf.

141 Ifølge Kommissionen vedrører det eneste relevante anbringende, Hercules har fremført på dette punkt, spørgsmålet om prisfastsættelsessystemets fleksibilitet. Kommissionen har imidlertid forkastet dette argument, idet den har understreget, at den aldrig har gjort gældende, at de fælles priser faktisk blev faktureret over for kunderne, og at det afgørende er, at hovedkontoret gav prisinstrukser svarende til »målpriserne«, for at disse kunne anvendes som udgangspunkt ved prisforhandlinger med kunderne. Når sagsøgerens salgskontorer blev anmodet om at overholde gennemsnitlige priser for de forskellige polypropylenkvaliteter, blev gennemsnittet beregnet på grundlag af »målpriserne«, og det fremgik af prisinstrukserne, hvad der var normalpriser og mindstepriser.

142 Endvidere har Kommissionen anført, at da sagsøgeren ikke på nogen måde under møderne gav udtryk for uenighed, ville de øvrige producenter ikke have accepteret selskabets repræsentants tilstedeværelse, hvis de havde haft grund til at betvivle, at han ville tiltræde fastsættelsen af priser, som var formålet med møderne.

143 Kommissionen har ligeledes understreget, at de telexer, sagsøgeren sendte til sine salgskontorer (bilag Hercules E-I til skrivelsen af 29.3.1985), var entydige. Det anføres således i disse:

»Hence on for October exclusively quoting full list price without exception and lower our presence in the market.«

(»For resten af oktober anvend kun den fulde listepris uden undtagelse og nedsæt vores tilstedeværelse på markedet.«)

»Book soonest possible business at regular accounts which currently are at or practically at list prices. Initiate soonest list price negotiations on regular accounts which current too far away from list price. Thereby assuming competition going at similar list price levels.«

(»Indgå hurtigst muligt aftale med faste kunder, der nu betaler listepris, eller hvad der faktisk svarer hertil. Indled snarest listeprisforhandlinger med faste kunder, der nu betaler en pris, der afviger for meget fra listepris. Tag udgangspunkt i, at konkurrenterne anvender samme listeprisniveau.«) (G 8, s. 1 og 2),

og

»Will not refuse further volume provided it is at above list prices... In case of serious enquiry / biz opportunity from a typical historical prime customer where list for competitive reasons not obtainable we ready to discuss but don't assume flexibility before-hand.«

(»Vil ikke afvise yderligere mængder, såfremt det er over listepris... Er der tale om en seriøs forespørgsel fra / mulighed for forretning med typisk stor gammel kunde, hvor listeprisen ikke kan opnås af konkurrencemæssige grunde, kan vi diskutere, men vis ikke fleksibilitet fra starten.«) (G 9).

Kommissionen har anført, at disse telexer begge blev sendt i perioden fra 1982 til 1983, dvs. i den periode, hvor Hercules' system med gennemsnitspriser ifølge selskabets egne oplysninger fungerede. Det er således klart, at dette system ikke svækkede målprisernes betydning.

c) Rettens vurdering

144 Retten finder, at det fremgår af referaterne af de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, at de producenter, der deltog i møderne, dér blev enige om de prisinitiativer, som er nævnt i beslutningen. Det anføres således i referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse):

»everyone felt that there was a very good opportunity to get a price rise through before the holidays + after some debate settled on DM 2.00 from 1st June (UK 14th June). Individual country figures are shown in the attached table.«

(»Alle mente, at der var meget gode muligheder for at gennemføre en prisforhøjelse inden ferien + efter nogen debat enighed om 2,00 DM fra 1. juni (Det Forenede Kongerige 14. juni). Tallene for de enkelte lande fremgår af vedlagte tabel.«)

145 Da der er ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog fast i disse møder, kan selskabet ikke gøre gældende, at det ikke tilsluttede sig de prisinitiativer, som blev besluttet, planlagt og kontrolleret dér, uden at fremkomme med indicier til støtte herfor. Da sagsøgerne ikke er fremkommet med sådanne indicier, er der ingen grund til at antage, at selskabet — modsat de andre deltagere — ikke tilsluttede sig initiativerne.

146 Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke udtrykkeligt har bestridt at have deltaget i bestemte prisinitiativer, men har gjort gældende, at selskabet aldrig påtog sig at overholde målpriserne, hvilket skulle fremgå dels af medarbejderens stilling ved møderne og i selskabet, dels af dets interne og eksterne prispolitik, der ifølge selskabet var uafhængig af de påståede målpriser, og som ikke kunne være påvirket af disse.

147 Ingen af disse argumenter kan påberåbes til støtte for sagsøgerens anbringende om, at selskabet ikke tilsluttede sig de aftalte prisinitiativer.

148 For så vidt angår det første argument, bemærkes, at af de grunde, som førte til, at Retten forkastede de argumenter vedrørende B.'s stilling i selskabet, som sagsøgeren anførte til støtte for, at hans deltagelse i møderne ikke kunne påberåbes over

for dette, kan disse argumenter heller ikke påberåbes til støtte for, at sagsøgeren ikke tilsluttede de prisinitiativer, som blev aftalt på møderne.

149 Hvad angår det andet argument, bemærkes, at for så vidt det vedrører sagsøgerens interne prispolitik — dvs. selskabets prisinstrukser for 1982 og 1983 og dets prisfastsættelsessystem — er der i beslutningen delvis taget hensyn til den kritik, som selskabet fremførte under den administrative procedure, og hvortil det har henvist i stævningen, med hensyn til overensstemmelsen og det tidsmæssige sammenfald mellem dets og de øvrige producenters prisinstrukser og med hensyn til de målpriser, der blev fastlagt på møderne i 1982 og 1983. I tabel 7 i bilaget til beslutningen er der således taget hensyn til såvel ligheder som afvigelser mellem på den ene side disse prisinstrukser og på den anden side andre producenters prisinstrukser og de målpriser, der blev fastlagt på møderne. Kommissionen har således korrekt beskrevet sagsøgerens situation. Det tilføjes i denne forbindelse, at der ikke med den udvælgelse, Kommissionen foretog blandt sagsøgerens prisinstrukser, er givet et forkert billede af selskabets situation, men en sådan udvælgelse er en naturlig del af arbejdet med udarbejdelsen af de sammenlignende tabeller i bilaget til beslutningen.

150 Der er således taget hensyn til kritikken af Kommissionens analyse af sagsøgerens priser i september 1981 i beslutningens 35. betragtning, andet afsnit, og i tabel 7F, hvor det udtrykkeligt er angivet, at der ikke foreligger prisinstrukser fra Hercules for denne periode, men at man har et internt notat af 29. juli 1981, hvori målpriserne er angivet (bilag 18 til meddelelsen til Hercules).

151 På samme måde er sagsøgerens kritik vedrørende prisinitiativet i september til november 1982 forkert, fordi sagsøgerens prisinstruks af 26. (rettelig 27.) juli 1982 (bilag Hercules G2 — G6 til skrivelsen af 29.3.1985) ikke skal ses i forbindelse med mødet den 2. september 1982, men derimod mødet den 20. og 21. juli 1982 (bilag 26 til den generelle meddelelse), hvor målprisen på 2,00 DM / kg pr. 1. september blev fastsat, således som Kommissionen har angivet i en note til tabel 7I.

152 Endvidere kan sagsøgeren ikke forklare sine prisinstrukser ved at henvise til, at oplysninger om priserne blev offentliggjort i ECN, idet det klart fremgår af referatet af mødet den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse), at når et prisinitiativ blev vedtaget, blev det i denne periode offentliggjort i fagpressen. Det anføres således i referatet: »Shell was reported to have committed themselves to the move and would lead publicly in ECN« (»Shell ville angiveligt forpligte sig til dette skridt og ville offentliggøre det i ECN«).

153 Med hensyn til de konsekvenser, sagsøgeren mener at kunne drage af det forhold, at selskabets prisinstrukser for 1982 og 1983 kun i et vist omfang tidsmæssigt var sammenfaldende med de øvrige producenters, bemærkes, at længden af det tidsrum, der adskiller sagsøgerens prisinstrukser fra de øvrige producenters og fra det møde, hvor målprisen blev fastsat, ikke kan afsvække det bevismateriale, Kommissionen har fremlagt. Det kan således ikke på grundlag af længden af dette tidsrum lægges til grund, at sagsøgeren gav sine instrukser ud fra en selvstændig vurdering af markedet, idet selskabet ved møderne havde erfaret, hvilke priser konkurrenterne ville anvende.

154 Hvad angår overensstemmelsen mellem sagsøgerens prisinstrukser i 1982 og 1983 og målpriserne og konkurrenternes instrukser, bemærkes, at det forhold, at sagsøgeren kun i et vist omfang gennemførte de aftalte prisinitiativer, ikke kan modbevise, at selskabet tilsluttede sig disse ved møderne, navnlig når henses til, at der ikke i referaterne af disse møder gives udtryk for meningsforskelle mellem sagsøgeren og de øvrige mødedeltagere vedrørende disse initiativer, og at det udløste kritik fra de øvrige producenter, at sagsøgeren kun delvis gennemførte initiativerne, således som det fremgår af referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse). Heri omtales kritik af sagsøgeren fra de tyske og nederlandske producenter. Vedrørende denne kritik har sagsøgeren understreget, at det fremgår af ICI's svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), at den skyldtes selskabets prispolitik.

155 Endvidere bemærkes, at fleksibiliteten i sagsøgerens eget prisfastsættelsessystem heller ikke kan afsvække Kommissionens konstateringer. Selv om de prisinstrukser, der blev givet til salgskontorerne, overlod dem en stor frihed — i visse tilfælde

endog således, at de kunne anse instrukserne for gennemsnitlige månedlige prismål — var de prismål, der blev fastsat ved møderne, alligevel grundlaget for salgskontorernes vurderinger og fastsættelsen af de gennemsnitlige månedlige prismål, og de var dermed grundlaget for forhandlinger med kunderne, således som det fremgår af de telexer, Kommissionen har henvist til (bilag Hercules E-I til skrivelsen af 29.3.1985), og som er fra den periode, hvor sagsøgerens system med gennemsnitlige priser var i kraft. Dette afsvækkes ikke af, at ordvalget i disse telexer svarer til det ordvalg, fagpressen anvendte.

156 På grund af denne fleksibilitet i sagsøgerens prisfastsættelsessystem kan sagsøgeren ikke gøre gældende, at Kommissionen i sin gennemgang af selskabets prisinstrukser med urette anvendte dels dets listepriser, dels dets minimumspriser, selv om den for andre producenter alene anvendte deres minimumspriser, idet dette system overlod et væsentligt skøn til salgskontorerne.

157 Endvidere bemærkes, at sagsøgeren ikke kan gøre gældende, at selskabets prinsinstrukser var rent interne. Selv om prinsinstrukserne ganske vist var interne i den forstand, at de af hovedkontoret blev fremsendt til salgskontorerne, blev de givet med henblik på at blive gennemført og således direkte eller indirekte at medføre virkninger eksternt. Prisinstrukserne mister hermed deres interne karakter.

158 Med hensyn til det andet argument bemærkes, for så vidt angår Hercules' eksterne prispolitik — dvs. selskabets priser på markedet — at det ikke er anført i beslutningen, at sagsøgeren anvendte priser, der altid svarede til de målpriser, der var aftalt på møderne, og det gøres således heller ikke i den anfægtede retsakt til støtte for, at sagsøgeren deltog i fastsættelsen af målpriser, gældende, at selskabet gennemførte resultatet af møderne. Selv om der med hensyn til de faktiske omstændigheder var ført bevis for, at der var en forskel mellem sagsøgerens faktisk opnåede

markedspriser og de målpriser, der blev fastsat ved møderne, ville det ikke hermed være godtgjort, at sagsøgeren ikke deltog i fastsættelsen af målpriser ved møderne, men det ville kun indebære, at sagsøgeren ikke havde gennemført resultatet af disse møder, hvilket den kritik, sagsøgeren blev udsat for, også viser.

159 Sagsøgeren kan således ikke i denne sag påberåbe sig sin prispolitik, hverken den interne eller den eksterne, til støtte for, at selskabet ikke tiltrådte de prisinitiativer, som blev besluttet, planlagt og kontrolleret på de møder, det deltog i.

160 Det tilføjes, at Kommissionen med rette har udledt af ICI's svar på begæringen om oplysninger — hvori det anføres, at »'Target prices' for the basic grade of each principal category of polypropylene as proposed by producers from time to time since 1 January 1979 are set forth in Schedule...« (»'Målpriser' for hver basiskvalitet af alle de væsentlige former for polypropylen, som blev foreslået af producenterne med mellemrum efter 1. januar 1979, fremgår af bilaget...«) — at disse prisinitiativer var led i et system med fastsættelse af målpriser.

161 Kommissionen har således ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren var blandt de polypropylenproducenter, der blev enige om de prisinitiativer, som er nævnt i beslutningen, og at disse initiativer var led i et system.

D — Foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne

a) Den anfægtede retsakt

162 Det anføres i beslutningen [artikel 1, litra c), og 27. betragtning, jf. også 42. betragtning], at sagsøgeren sammen med de øvrige producenter vedtog forskellige foranstaltninger med det formål at fremme iværksættelsen af målpriserne, såsom midlertidige produktionsbegrænsninger, udveksling af detaljerede oplysninger om

leverancer, afholdelse af lokale møder og fra slutningen af september 1982 et »kontostyringssystem« med henblik på gennemførelse af prisforhøjelser over for bestemte kunder.

163 For så vidt angår systemet med »kontostyring« (»account management«), som i den seneste og mest udviklede form fra december 1982 er kendt under navnet »kontoledelse« (»account leadership«), blev sagsøgeren på samme måde som de øvrige producenter udpeget til koordinator (»leader«) for mindst én stor kunde, således at selskabet hemmeligt skulle koordinere kundens forbindelser til dens leverandører. Som led i systemet fandt man frem til kunder i Belgien, Italien, Tyskland og Det Forenede Kongerige, og for hver af disse blev der udpeget en »koordinator«. I december 1982 blev der foreslået en mere generel anvendelse af dette system, idet der for hver større kunde blev udpeget en »kundeadministrator« (»account leader«), som skulle lede, drøfte og organisere prisændringer. Andre producenter, der jævnligt handlede med den pågældende kunde, blev betegnet som »participanter« (»contenders«) og samarbejdede med »administratoren« ved tilbudsgivning til den pågældende kunde. For at beskytte »administratoren« og »participanterne« skulle andre producenter, som kunden rettede henvendelse til, tilbyde priser, der lå over målprisen. ICI hævder, at systemet brød sammen efter nogle måneder, hvor det kun havde fungeret delvis og ineffektivt, men i beslutningen anføres det, at det fremgår af det fuldstændige referat af mødet den 3. maj 1983, at der på det tidspunkt foregik intensive drøftelser om enkelte kunder og om de priser, hver enkelt producent tilbød eller skulle tilbyde dem, samt om de leverede eller bestilte mængder.

164 Endelig anføres det i beslutningen (20. betragtning), at sagsøgeren deltog i lokale møder, i hvert fald for Benelux (78. betragtning, tiende afsnit), hvor man på nationalt plan drøftede iværksættelsen af de ordninger, der var vedtaget på plenarmøderne.

b) Parternes anbringender

165 Sagsøgeren har bestridt at have deltaget i en informationsudvikling vedrørende selskabets leverancer og har henvist til, at Kommissionen udtrykkeligt har anført dette i den 78. betragtning til beslutningen. Det forhold, at Hercules — samt

Amoco og BP — vedholdende nægtede at give oplysninger om deres markedsandele, der sammenlagt repræsenterede en væsentlig del af hele EF-markedet, måtte svække den tillid, andre kunne have til nytteværdien af en sådan informationsudveksling, der kun var ufuldstændig.

166 Endvidere har sagsøgeren anført, at der ikke er bevis for, at selskabet accepterede at begrænse sin produktion eller at sælge uden for EF, eller at selskabet gennemførte sådanne foranstaltninger. I meddelelsen om klagepunkter anførte Kommissionen, at sagsøgerens repræsentant ved et møde den 21. september 1982 (bilag 30 til den generelle meddelelse) accepterede at standse produktionen på selskabets fabrik for at støtte et prisinitiativ. Dette afkræftes imidlertid dels af fabrikkens produktionsrapporter, dels af, at Hercules' repræsentant ikke havde nogen kontrolbeføjelse med hensyn til produktionen på fabrikken. Endvidere bekræftes referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse) på dette punkt ikke af det af sagsøgeren udarbejdede referat af samme møde (bilag 3 til meddelelsen til Hercules).

167 Sagsøgeren har videre gjort gældende, at der ikke skete en omlægning af selskabets produktion mod de oversøiske markeder, selv om fortjenstmargenerne på det oversøiske salg i Kommissionens referenceperiode var højere end dem, der kunne opnås ved salg i EØF. Hertil kommer, at sagsøgerens markedsandel i Fællesskabet steg.

168 Herudover har sagsøgeren anført, at Kommissionen til støtte for selskabets deltagelse i systemet med »kontostyring« har påberåbt sig uidentificerede dokumenter, hvis oprindelse ikke er nærmere forklaret, og hvis troværdighed er tvivlsom. Heroverfor står, at ICI i svaret på begæringen om oplysninger anførte, at det var Hercules, som var årsagen til systemets sammenbrud (bilag 8 til den generelle meddelelse). Endvidere har sagsøgeren anført, at selskabet ikke deltog i udarbejdelsen af systemet med »kontostyring«, som første gang blev omtalt på et lokalt møde, således som selskabets medarbejder oplyste under høringen (bilag 7 til meddelelsen til Hercules).

169 Sagsøgeren har understreget, at selskabet på ingen måde deltog i udarbejdelsen af de tabeller, der er vedlagt referatet af møderne den 2. september 1982 og den 3. maj 1983 (bilag 29 og 38 til den generelle meddelelse), hvilket fremgår af, at selskabet ikke er anført som »kundeadministrator« for sine største kunder i Det Forenede Kongerige og Forbundsrepublikken Tyskland. Det forhold, at selskabet i disse tabeller er anført som »kundeadministrator« for en anden kunde, beviser intet, idet alle producenter vidste, at det var hovedleverandør til denne kunde.

170 Yderligere har sagsøgeren anført, at selskabets medarbejders deltagelse i de lokale møder var sporadisk og begrænset til Belgien, og Kommissionen kan ikke heraf udlede, at selskabet deltog i gennemførelsen af de anfægtede aftaler.

171 Som konklusion har sagsøgeren anført, at da det ikke er realistisk at forestille sig, at selskabet deltog i en aftale uden at deltage i de foranstaltninger, hvormed denne skulle gennemføres, er det tvivlsomt, om selskabet deltog i aftalen.

172 Kommissionen har anført, at det er åbenbart, at den ikke har gjort gældende, at sagsøgeren deltog i udvekslingen af oplysninger om salg, således som det klart fremgår af beslutningens 78. betragtning, tiende afsnit. Det er Kommissionens opfattelse, at sagsøgeren deltog i en overtrædelse, som omfattede en aftale om forskellige foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, men den har aldrig fastslået, at disse foranstaltninger blev gennemført.

173 Endvidere har Kommissionen bestridt at have gjort gældende, at sagsøgeren var indforstået med at begrænse sin produktion, og endnu mindre, at sådanne begrænsninger faktisk blev gennemført. Referaterne af visse møder, f.eks. møderne den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse) og den 21. september 1982 (bilag 30 til den generelle meddelelse), viser imidlertid, at det var et af de punkter, hvor der blev indgået en generel aftale, og at sagsøgeren var parat til at begrænse sin produktion eller at omdirigere sin overproduktion til de oversøiske markeder.

174 Herudover har Kommissionen anført, at sagsøgeren ikke synes at bestride, at der blev indgået en aftale om systemet med »kontostyring«, således som det fremgår af referatet af møderne den 2. september og den 2. december 1982 og i foråret 1983 (bilag 29, 33 og 37 til den generelle meddelelse). Med hensyn til karakteren af selskabets deltagelse i dette system, viser dets svar på begæringen om oplysninger, referatet af Kommissionens ansattes høring af selskabets medarbejder og to håndskrevne notater (bilag 1, 7, 10 og 11 til meddelelsen til Hercules), at B. var den første til at foreslå et sådant system.

175 Endelig har Kommissionen vedrørende de lokale møder anført, at dens principale argument støttes på, at det blev aftalt at holde sådanne møder, og den har kun subsidiært anført, at der blev afholdt sådanne møder, og at sagsøgeren i sit svar på begæringen om oplysninger erkendte at have deltaget i disse.

c) Rettens vurdering

176 Det bemærkes, at 27. betragtning til beslutningen, sammenholdt med 26. betragtning, andet afsnit, må fortolkes således, at det ikke gøres gældende, at hver producent enkeltvis påtog sig at træffe alle de foranstaltninger, der er nævnt dér, men at de enkelte producenter på forskellige tidspunkter ved møderne sammen med de øvrige producenter vedtog en helhed af foranstaltninger, der er nævnt i beslutningen, og som gik ud på at skabe gunstige betingelser for en prisforhøjelse, navnlig ved kunstigt at reducere udbuddet af polypropylen. Gennemførelsen af de enkelte foranstaltninger i denne helhed blev fordelt i henhold til en aftale mellem de forskellige producenter på grundlag af deres særlige situation.

177 Det må fastslås, at da sagsøgeren deltog i de møder, hvor denne helhed af foranstaltninger blev vedtaget (navnlig mødet den 13.5., den 2. og den 21.9.1982 (bilag 24, 29 og 30 til den generelle meddelelse)), tilsluttede selskabet sig denne, idet det ikke er fremkommet med indicier til støtte for det modsatte. Det fremgår af følgende passage i referatet af mødet den 2. september 1982, at systemet med »kontoledelse« blev vedtaget:

»about the dangers of everyone quoting exactly DM 2.00 A.'s point was accepted but rather than go below DM 2.00 it was suggested & generally agreed that others than the major producers at individual accounts should quote a few pfs higher. Whilst customer tourism was clearly to be avoided for the next month or two it was accepted that it would be very difficult for companies to refuse to quote at all when, as was likely, customers tried to avoid paying higher prices to the regular suppliers. In such cases producers would quote but at above the minimum levels for October«.

(»med hensyn til faren ved, at alle opgav en pris på 2,00 DM, blev A.'s bemærkning accepteret, men frem for at gå under 2,00 DM blev det foreslået, og der var almindelig enighed om, at producenterne — bortset fra hovedleverandørerne til en bestemt kunde — skal angive en pris, der er få pfennig højere. Mens 'kundeflakkeri' klart skal undgås i den næste måned eller to, var der enighed om, at det vil være meget svært for selskaberne helt at afslå at give tilbud, når kunderne sandsynligvis forsøger at undgå at betale højere priser til de sædvanlige leverandører. I sådanne tilfælde vil producenterne afgive tilbud, men til priser, der ligger over niveauet for oktober«).

Tilsvarende blev det på mødet den 21. september 1982, som sagsøgeren deltog i, udtalt: »In support of the move, BASF, Hercules and Hoechst said they would be taking plant off line temporarily« (»BASF, Hercules and Hoechst sagde, at de for at støtte forhøjelsen midlertidigt ville sætte et anlæg ud af drift«), og ved mødet den 13. maj 1982 udtalte Fina: »Plant will be shut down for 20 days in August« (»Fabrikken vil være lukket 20 dage i august«).

178 For så vidt angår systemet med »kontoledelse«, bemærkes, at det fremgår af referatet af møderne den 2. september 1982 (bilag 29 til den generelle meddelelse), den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse) og i foråret 1983 (bilag 37 til den generelle meddelelse), som sagsøgeren deltog i, at de tilstedeværende producenter under møderne tilsluttede sig dette system.

179 Endvidere fremgår det af et notat, der blev fundet hos ICI, og som sagsøgeren har angivet til at være fra omkring marts 1983 (bilag 11 til meddelelsen til Hercules),

at selskabets medarbejder blev anset for »originator of 'account leadership' concept (not working)« (»initiativtager til 'kontoledelses'-konceptet (fungerer ikke)«).

180 Hertil kommer, at det er uden betydning, at sagsøgeren ikke blev udpeget til »kundeadministrator« for selskabets største kunder. Det er således ikke afgørende, om der set fra leverandørens synspunkt er tale om en stor kunde, men derimod, om leverandøren — i dette tilfælde Hercules — er væsentlig set fra kundens synspunkt. Det må fastslås, at sagsøgeren hverken har gjort gældende eller godtgjort, at selskabet var hovedleverandør for disse »store kunder«, som det ikke blev udpeget til »kundeadministrator« for.

181 For så vidt angår klagepunktet om begrænsning af produktionen og omlægning af produktionen til de oversøiske markeder, bemærkes, at i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført, afkræfter selskabets eget referat af mødet den 13. maj 1982 (bilag 3 til meddelelsen til Hercules) ikke ICI's referat af det samme møde (bilag 24 til den generelle meddelelse), men bekræfter det derimod, for så vidt angår indholdet af de drøftelser, der fandt sted vedrørende dette punkt, selv om Hercules' udtalelser ganske vist ikke er gengivet i selskabets eget referat. Det anføres i denne forbindelse i ICI's referat:

»Hercules — Export demand expected to continue strongly + would put any surplus overseas despite losing ground in W. Europe over last 2 months.«

(»Hercules — der forventes fortsat en stærk efterspørgsel på eksportsiden og vil afsætte eventuel overproduktion oversøisk, selv om selskabet har mistet terræn i Vesteuropa i de seneste to måneder.«)

182 Endelig bemærkes, at sagsøgeren ikke har bestridt at have deltaget i lokale møder, og formålet med disse møder bekræftes af referatet af mødet den 12. august 1982 (bilag 27 til den generelle meddelelse), der viser, at man med møderne ville sikre, at et givet prisinitiativ blev anvendt på lokalt plan.

183 Det tilføjes, at det fremgår udtrykkeligt af beslutningens 78. betragtning, tiende afsnit, at klagepunktet om udveksling af oplysninger om salg ikke er gjort gældende over for sagsøgeren.

184 Det følger af det anførte, at Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren var blandt de polypropylenproducenter, som blev enige om de i beslutningen nævnte foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne.

E — Mængdemål og kvoter

a) Den anfægtede retsakt

185 Det anføres i beslutningen (31. betragtning, tredje afsnit), at der på mødet den 26. og 27. september 1979 »var enighed om behovet for en fast kvoteordning«, og der henvises i referatet af mødet til en ordning, der var blevet foreslået eller vedtaget i Zürich, og som gik ud på at begrænse det månedlige salg til 80% af det gennemsnitlige salg i årets første otte måneder.

186 Endvidere anføres det i beslutningen (52. betragtning), at der før august 1982 blev foretaget forskellige former for markedsopdeling. Hver producent fik tildelt en procentvis andel af det anslåede marked, men der fandt på dette stadium ingen systematisk, forudgående begrænsning af den samlede produktion sted. Overslag over det samlede marked måtte derfor løbende revideres, og hver producents salg i absolutte mængder måtte tilpasses til den tildelte procentsats.

187 For 1979 blev der for hver enkelt producent fastsat mængdemål (i ton), der i det mindste delvis var baseret på deres faktiske salg i de foregående tre år. Tabeller fundet hos ICI viser det »reviderede mål« for hver enkelt producent for 1979 sammenholdt med de pågældende producenters faktiske salg i Vesteuropa i denne periode (54. betragtning til beslutningen).

188 I slutningen af februar 1980 blev producenterne enige om mål — igen udtrykt i ton — for 1980 på basis af et anslået årligt marked på 1 390 000 ton. Ifølge beslutningen (55. betragtning) blev der hos ATO og ICI fundet en række tabeller med de »fastsatte mål« for hver producent for 1980. Det oprindelige overslag på 1 390 000 ton viste sig at være for optimistisk. Hver producents kvote måtte derfor reduceres, så kvoterne kom til at stemme overens med et samlet forbrug i 1980 på kun 1 200 000 ton. Bortset fra ICI og DSM svarede producenternes faktiske salg i det væsentlige til deres mål.

189 Ifølge beslutningen (56. betragtning) var markedsdelingen for 1981 genstand for lange og komplicerede forhandlinger. Ved møderne i januar 1981 enedes man om, at hver producent som en midlertidig foranstaltning med det formål at lette iværksættelsen af prisinitiativet for februar til marts skulle begrænse sit månedlige salg til 1/12 af 85% af 1980-målet. Med henblik på at få fastlagt en mere permanent ordning oplyste hver producent på møderne, hvilken mængde han håbede at kunne sælge i løbet af 1981. Sammenlagt var disse »ønskede mængder« imidlertid langt større end den forventede efterspørgsel. Trods flere kompromisforslag fra Shell og ICI blev der ikke opnået enighed om en endelig kvoteaftale for 1981. Som en nødløsning gik producenterne ud fra den enkelte producents kvote i det foregående år som teoretisk grundlag og indberettede deres faktiske salg i hver måned på møderne. Det faktiske salg blev således kontrolleret på grundlag af en teoretisk opdeling af det disponible marked, der var baseret på 1980-kvoterne (57. betragtning til beslutningen).

190 Det anføres i beslutningen (58. betragtning), at der for 1982 blev fremsat komplicerede forslag til kvoteordninger, der gik ud på at nå frem til en rimelig afvejning af forskellige faktorer, såsom hidtidige salgsresultater, ønsker og disponibel kapacitet. Det samlede marked, der skulle deles mellem producenterne, blev anslået til 1 450 000 ton. Nogle producenter fremlagde detaljerede planer til markedsdelingsordninger, mens andre nøjedes med blot at oplyse, hvad de forventede at kunne sælge. Monte og ICI forsøgte på mødet den 10. marts 1982 at nå frem til en aftale. Det fremgår imidlertid af beslutningen (58. betragtning, sidste afsnit), at man som i 1981 ikke nåede frem til nogen endelig aftale. I årets første halvdel aflagde hver producent beretning om sin månedlige omsætning på møderne, og omsætningen blev sammenholdt med den pågældendes procentvise andel af salget i det foregående år. Ifølge beslutningen (59. betragtning) fortsatte forhandlingerne med hen-

blik på at nå frem til en kvoteordning for 1983 på mødet i august 1982, og ICI førte bilaterale forhandlinger med hver af producenterne om denne nye ordning. Indtil der kunne indføres en sådan kvoteordning, blev producenterne opfordret til i anden halvdel af 1982 at begrænse deres månedlige salg til deres faktiske, procentvise andel af det samlede marked i de første seks måneder af 1982. I 1982 havde markedsandelene således for de mellemstore producenters vedkommende nået en vis balance, og i forhold til de tidligere år var de stabile for de fleste producenters vedkommende.

191 Ifølge beslutningen (60. betragtning) opfordrede ICI for 1983 alle producenter til at meddele størrelsen af den kvote, de selv ønskede tildelt, og foreslå, hvilken procentdel de øvrige producenter burde have tildelt. Monte, Anic, ATO, DSM, Linz, Saga og Solvay fremsatte hver især detaljerede forslag, ligesom de tre tyske producenter fremsatte et fælles forslag gennem BASF. De forskellige forslag blev behandlet på edb for at få beregnet et gennemsnit, der blev sammenholdt med de enkelte producenters ønskede markedsandel. ICI kunne på grundlag heraf fremsætte forslag til retningslinjerne for en ny rammeaftale for 1983. Disse forslag blev drøftet på møderne i november og december 1982. Ved mødet den 2. december 1982 blev der diskuteret et forslag, der i første omgang kun dækkede årets første kvartal. Det fremgår af referatet af dette møde, der blev udarbejdet af ICI, at ATO, DSM, Hoechst, Hüls, ICI, Monte og Solvay samt Hercules fandt deres tildelte kvote »acceptabel« (63. betragtning til beslutningen). Oplysningerne underbygges af notater fra en telefonsamtale, ICI førte med Hercules den 3. december 1982.

192 Endvidere anføres det i beslutningen (63. betragtning, tredje afsnit), at et dokument, der blev fundet hos Shell, bekræfter, at der blev indgået en aftale, idet selskabet forsøgte ikke at overskride sin kvote. Dokumentet bekræfter endvidere, at en mængdekontrolordning blev videreført i andet kvartal 1983. For at holde markedsandelen i andet kvartal oppe i nærheden af 11% gav Shell-koncernen således sine nationale salgsselskaber ordre til at reducere salget. Det bekræftes af referatet af mødet den 1. juni 1983, at der fandtes en sådan aftale. Selv om der ikke i referatet nævnes kvoter, anføres det, at »eksperterne« udvekslede oplysninger om hver enkelt producents salg i den foregående måned, hvilket indicerer, at der fandtes en kvoteordning (64. betragtning til beslutningen).

193 Endelig anføres det i beslutningen (66. betragtning, sidste afsnit, 78. betragtning, tiende afsnit, og 109. betragtning, femte afsnit), at det fremgår af referatet af møderne fra juni 1982 og fremefter, at det blev normal praksis, at hver enkelt producent aflagde beretning om sit salg i den foregående måned, der så blev sammenholdt med målet. For Amoco, BP og Hercules forelå der imidlertid kun samlede overslag. BP og Amoco deltog ikke i møderne, og Hercules synes at have været tilbageholdende med at oplyse egne tal. Hercules havde imidlertid adgang til tallene for de øvrige producenter, og interne dokumenter viser, at Hercules var i besiddelse af nøjagtige oplysninger om hver af de øvrige producenters leverancer i hver enkelt medlemsstat og deres markedsandele i 1981 og 1982.

b) Parternes anbringender

194 Sagsøgeren har for det først henvist til, at selskabets navn i en del dokumenter, som f.eks. mødereferaterne eller tabellerne (bilag 25, 28, 31-33, 59, 65, 69, 70 og 87 til den generelle meddelelse), er anført sammen med Amoco's og/eller BP's, for så vidt angår omsætning og tildelte mål. Dette viser ifølge sagsøgeren, at selskabet ikke gav oplysninger om sin omsætning, som de øvrige producenter således må have vurderet på grundlag af skøn.

195 Herudover har sagsøgeren anført, at tabellen med overskriften »Producers' Sales to West Europe«, hvori der bl.a. er en kolonne med overskriften »agreed targets 1979« (bilag 55 til den generelle meddelelse), indeholder fejl med hensyn til den skønnede omsætning, at det ikke er oplyst, hvem der har udarbejdet den, og at den indeholder håndskrevne oplysninger, der kan være tilføjet senere. Hertil kommer, at det er angivet i referatet af mødet i januar 1981 (bilag 17 til den generelle meddelelse), at de tal, der heri er anført for Hercules, er andre producenters skønnede tal.

196 Endvidere har sagsøgeren anført, at mange af dokumenterne ikke vedrører selskabet, idet der er tale om andre producenters interne dokumenter, som i visse tilfælde vedrører bilaterale drøftelser, selskabet ikke var part i (bilag 62, 63, 67, 68 og 93 til den generelle meddelelse), eller kvoteforslag fra andre producenter (bilag 75 og 76 til den generelle meddelelse).

197 Endelig har sagsøgeren anført, at selskabets omsætning altid væsentligt oversteg de såkaldte kvoter, der påstås at være tildelt dette (bilag 28, 32, 33, 59 og 65 til den generelle meddelelse).

198 Sagsøgeren har mere generelt tilføjet, at Kommissionens klagepunkter ikke er begrundede, idet selskabet allerede har ført bevis for, at det nægtede at deltage i udvekslingen af oplysninger om omsætning, og disse oplysninger var nødvendige for, at kvoteaftaler kunne indgås og gennemføres. Kommissionen har henvist til dokumenter, der synes at være udkast eller bemærkninger til markedsdelingsordningerne. Men den har set bort fra, at der findes uomtvistede vidneudsagn og skriftlige beviser, der godtgør, at sagsøgeren ikke deltog (bilag 8 til den generelle meddelelse), og i de dokumenter, Kommissionen har påberåbt sig, er fordelingen af kvoter ikke foretaget for Hercules alene, men for Hercules og Amoco og/eller BP. I forhold til disse selskaber har Kommissionen i øvrigt anerkendt, at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for at fastslå en overtrædelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

199 I retsmødet har sagsøgeren endvidere for det første gjort gældende, at der i referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse) ud for Amoco's, Hercules' og BP's navne er anført »ændret«, hvilket vil sige, at producenterne endnu engang havde forkerte oplysninger om de tre virksomheders produktionskapacitet. Endvidere har sagsøgeren anført, at det ikke på grundlag af bilag 43 til den specielle del af meddelelsen om klagepunkter til Hercules kan gøres gældende, at sagsøgeren i marts 1982 fik ændret den kvote, der var tildelt selskabet, idet den anmodning om ændring, der er nævnt dér (125 kiloton i stedet for 100 kiloton), ikke vedrører en kvote, men selskabets nominelle kapacitet. Endvidere indebar denne anmodning om ændring ikke en forpligtelse for Hercules til at forøge eller nedsætte sin kapacitet, men vedrørte kun en forkert oplysning, der allerede fremgik af to andre tabeller af 8. og 9. oktober 1980 (bilag 57 og 58 til den generelle meddelelse).

200 Kommissionen har anført, at Hercules sammen andre producenter deltog i en aftale, hvorved de fordelte markedet mellem sig, navnlig ved at tildele den enkelte producent en kvote eller et salgsmål. Det kan ikke tillægges større betydning, om sagsøgeren gav oplysninger om sin månedlige omsætning, idet selskabet deltog i en

overordnet aftale, hvor disse tal kun var et aspekt. Omfanget af sagsøgerens deltagelse i denne form for overordnet plan er nærmere fastlagt i beslutningens 52. betragtning i. f. og 53. betragtning, tredje afsnit, hvorefter hver af de deltagende producenter fik tildelt en kvote eller et salgsmål, der enten var udtrykt i ton eller som en procentsats. Ved fastlæggelsen af en kvoteordning måtte der ifølge Kommissionen tages hensyn til de producenter, der ikke deltog i møderne og derfor heller ikke i de detaljerede drøftelser.

201 Med hensyn til 1979, hvor sagsøgeren har erkendt at have deltaget i møderne, har Kommissionen anført, at selskabet havde sin egen kvote, således som tabellen »Producers' Sales to West Europe« (bilag 55 til den generelle meddelelse) viser.

202 For så vidt angår perioden fra 1980 til 1982, har Kommissionen anført, at tallene vedrørende Hercules i de forskellige tabeller (bilag 17, 59, 62, 68 og 93 til den generelle meddelelse) er slået sammen med tallene for BP og/eller Amoco.

203 Endvidere har Kommissionen anført, at man hos sagsøgeren fandt den samme plan fra Monte vedrørende en kvoteordning for 1982, som blev fundet hos ICI. Sagsøgerens repræsentanter udtalte, at de ikke forstod, hvad henvisningen heri til en »kvote« kunne vedrøre (bilag 71 til den generelle meddelelse).

204 I retsmødet har Kommissionen anført, at selv om der i tabel 2, der er optaget som bilag til referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse), og som har overskriften »1983 Quarter 1 Proposal«, er nævnt en kvote på 53 kiloton for Amoco, Hercules og BP tilsammen, er der også nævnt en fordeling på 21/21/11. Kommissionen har heraf udledt, at sagsøgeren sørgede for at varetage sine interesser ved møderne. Kommissionen har endvidere anført, at de tal, der er nævnt i disse dokumenter, også findes i notatet fra en telefonsamtale den 3. december 1982 mellem ICI og sagsøgerens medarbejder (bilag 88 til den generelle meddelelse om klagepunkter). For så vidt angår referatet af et møde i marts 1982 (bilag 43 til meddelelsen til Hercules), viser dette ifølge Kommissionen, hvilken

aktiv rolle sagsøgeren spillede ved udarbejdelsen af kvoterne. Det viser således, at sagsøgeren for at få en større kvote sørgede for, at den nominelle kapacitet, der var tildelt selskabet, og som skulle danne udgangspunkt for beregningen af kvoterne, blev rettet.

205 Endelig har Kommissionen anført, at det forhold, at sagsøgeren ikke gav oplysninger om sin produktion og omsætning til de øvrige producenter, ikke fritager selskabet for ansvar, idet det fuldt ud var klar over, at de øvrige producenter var i stand til at beregne disse tal (på samme måde som tallene for Amoco og BP) på grundlag af oplysningerne i Fides-systemet. Sagsøgeren kunne på denne måde gøre det umulige muligt, dvs. undlade at give oplysninger samtidig med, at selskabet vidste, at dette ikke var til hinder for, at det korrekt kunne vurderes, hvilken kvote der var realistisk for selskabet. Når vurderingen ikke var korrekt, fik sagsøgeren den ændret, således som det var tilfældet i marts 1982.

c) Rettens vurdering

206 Det bemærkes, at sagsøgeren fra begyndelsen af 1979 deltog fast i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, hvorunder producenterne drøftede deres salgsmængder og udvekslede oplysninger herom.

207 I denne forbindelse bemærkes indledningsvis, at det i beslutningen (66. betragtning, sidste afsnit, 78. betragtning, tiende afsnit, og 109. betragtning, femte afsnit) erkendes, at sagsøgeren ikke gav oplysninger om sit salg, men Kommissionen har samtidig fastslået, at sagsøgeren på grund af selskabets deltagelse i møderne havde detaljerede oplysninger om de øvrige producenters månedlige salg.

208 Sagsøgerens deltagelse i systemet med fastsættelse af salgsmål må under disse omstændigheder undersøges på grundlag af en gennemgang af den måde, hvorpå hele systemet fungerede.

209 Med det ordvalg, der er anvendt i de af Kommissionen fremlagte tabeller vedrørende 1979 og 1980 (som f.eks. »revised target«, »opening suggestions«, »proposed adjustments« og »agreed targets«), kan det lægges til grund, at der blev opnået enighed mellem producenterne.

210 Hvad nærmere angår 1979, finder Retten på grundlag af referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse) og den udaterede tabel med overskriften »Producers' Sales to West Europe«, der blev fundet hos ICI (bilag 55 til den generelle meddelelse), og hvori der for alle de vesteuropæiske polypropylenproducenter er angivet deres omsætning i kiloton for 1976, 1977 og 1978 samt tal i kolonnerne »1979 actual«, »revised target« og »79«, at der ved mødet var enighed om, at kvoteordningen i årets tre sidste måneder måtte strammes op. Det fremgår således af ordet »tight« sammenholdt med begrænsningen af salget til 80% af 1/12 af det fastsatte årlige salg, at den oprindeligt fastlagte ordning for 1979 måtte strammes op i de tre sidste måneder. Denne fortolkning af referatet underbygges af den nævnte tabel, fordi denne tabel under overskriften »79« i sidste kolonne til højre for kolonnen »revised target« indeholder tal, der må svare til de oprindeligt fastsatte kvoter. Kvoterne måtte begrænses, fordi de var fastlagt på grundlag af en for optimistisk vurdering af markedet, således som det også var tilfældet for 1980. Disse konstateringer påvirkes ikke af, at ICI — som nævnt i beslutningens 31. betragtning, tredje afsnit — henviste til en ordning, »der var blevet foreslået eller vedtaget i Zürich, og som gik ud på at begrænse det månedlige salg til 80% af det gennemsnitlige salg i årets første otte måneder«. Denne henvisning sammenholdt med 54. betragtning til beslutningen må netop forstås således, at der tidligere var fastsat salgsmål for det månedlige salg i de første otte måneder af 1979.

211 Det må understreges, at B. under Kommissionens høring (bilag 7 til meddelelsen til Hercules, bilag A) udtalte, at han måske deltog i et møde i Zürich den 19. juni 1979. Det anføres endvidere i referatet af mødet den 26. og 27. september 1979 (bilag 12 til den generelle meddelelse):

»Recognized that tight quota system [is] essential. Volume / go for 80% scheme an[d] for recent Zurich note.«

(»Erkendte, at et stramt kvotesystem er nødvendigt. Mængde: Enighed om planen om 80% og om det seneste notat fra Zürich.«)

212 Hvad angår 1980, finder Retten, at det fremgår af den tabel af 26. februar 1980, der blev fundet hos ATO (bilag 60 til den generelle meddelelse), og som indeholder en kolonne med overskriften »agreed targets 1980«, at der for hele året var fastsat salgsmål. Disse dokumenter bekræftes af en tabel af 8. oktober 1980 (bilag 57 til den generelle meddelelse), hvori to kolonner sammenlignes, den ene med oplysninger om »1980 Nameplate Capacity« og den anden med »1980 Quota« for de forskellige producenter.

213 Med hensyn til 1981 bemærkes, at det over for producenterne er gjort gældende, *at* de deltog i forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteaftale for dette år, *at* de i forbindelse hermed gav meddelelse om deres ønskede salgsmængder, og *at* de som en midlertidig foranstaltning, indtil der blev indgået en sådan aftale, blev enige om i februar og marts 1981 at reducere deres månedlige salg til 1/12 af 85% af det »mål«, der var aftalt for 1980, *at* de for resten af året påtog sig den samme teoretiske kvote som i det foregående år, *at* de hver måned gav oplysninger om deres salg ved møderne, og *at* de kontrollerede, at deres salg lå inden for den tildelte teoretiske kvote.

214 At der fandt forhandlinger sted mellem producenterne med henblik på at indføre en kvoteordning, og at de under disse forhandlinger meddelte deres »ønskede mængder«, bekræftes af forskellige dele af bevismaterialet, bl.a. tabeller, hvori der for hver producent angives faktisk omsætning (»actual«) og »targets« for 1979 og 1980 samt »aspirations« for 1981 (bilag 59-61 til den generelle meddelelse), en tabel, der er affattet på italiensk, og hvori der for hver producent angives vedkommendes kvote for 1980, andre producenters forslag med hensyn til, hvilken kvote vedkommende skulle tildeles for 1981, og producentens egne »ambitions« for 1981 (bilag 62 til den generelle meddelelse), samt et internt notat fra ICI (bilag 63 til den generelle meddelelse), hvori der er en beskrivelse af udviklingen i forhandlingerne, og det anføres:

»Taking the various alternatives discussed at yesterday's meeting we would prefer to limit the volume to be shared to no more than the market is expected to reach in 1981, say 1.35 million tonnes. Although there has been no further discussion with Shell, the four majors could set the lead by accepting a reduction in their 1980 target market share of about 0.35% provided the more ambitious smaller producers such as Solvay, Saga, DSM, Chemie Linz, Anic / SIR also tempered their demands. Provided the majors are in agreement the anomalies could probably be best handled by individual discussions at Senior level, if possible before the meeting in Zurich.«

(»Af de forskellige alternativer, der blev drøftet på mødet i går, vil vi foretrække, at den mængde, der skal fordeles, begrænses til det forventede marked i 1981, dvs. 1,35 mio. ton. Selv om der ikke har været yderligere forhandlinger med Shell, kunne de fire store gå foran og acceptere en reduktion i deres mål for markedsandelen i 1980 på ca. 0,35% under forudsætning af, at de mere ambitiøse blandt de mindre producenter som Solvay, Saga, DSM, Chemie Linz og Anic / SIR også nedsætter deres krav. Såfremt de store er enige, kan problemerne sikkert bedst løses ved individuelle drøftelser på chef-niveau, helst inden mødet i Zürich.«)

Dette dokument er vedlagt en opstilling med forslag til kompromis, hvori den enkelte producents resultat sammenlignes med 1980 (»% of 1980 target«).

215 Det fremgår af referatet af møderne i januar 1981, at det som en midlertidig foranstaltning blev vedtaget, at det månedlige salg i februar og marts 1981 skulle reduceres til 1/12 af 85% af det mål, der var aftalt for det foregående år. Det anføres således i referatet:

»In the meantime (February-March) monthly volume would be restricted to 1/12 of 85% of the 1980 target with a freeze on customers.«

(»I mellemtiden (februar-marts) reduceres det månedlige salg til 1/12 af 85% af målet for 1980, og der lukkes for tilgang af kunder.«)

216 Det forhold, at producenterne for resten af året påtog sig den samme teoretiske kvote som i det foregående år og kontrollerede, at deres salg lå inden for denne kvote, ved hver måned at udveksle oplysninger om deres salg, er bevist ved tre dokumenter i sammenhæng. Det drejer sig for det første om en tabel af 21. december 1981 (bilag 67 til den generelle meddelelse), hvori der for hver producent er angivet salget opdelt på måneder, og de sidste tre kolonner vedrørende november og december samt årets samlede salg er tilføjet i hånden. Endvidere drejer det sig om en udateret tabel, der er affattet på italiensk, med overskriften »Scarti per società« (»Fravigelser opdelt på selskaber« (bilag 65 til den generelle meddelelse]. I tabellen, der blev fundet hos ICI, sammenlignes for hver producent for perioden januar — december 1981 tallene for faktisk salg (»actual«) med de teoretiske tal (»theoretic«). Endelig drejer det sig om en udateret tabel, der blev fundet hos ICI (bilag 68 til den generelle meddelelse). Heri sammenlignes den enkelte producents omsætning og markedsandel i perioden januar — november 1981 med de tilsvarende tal for 1979 og 1980, og på grundlag heraf er der udarbejdet en prognose for slutningen af året.

217 Den første tabel viser således, at producenterne udvekslede oplysninger om deres månedlige salg. Når dette sammenholdes med sammenligningerne mellem disse tal og de faktiske tal for 1980 — som foretages i de to andre tabeller, der vedrører samme periode — underbygger det forhold, at producenterne på denne måde udvekslede oplysninger, som en erhvervsdrivende normalt behandler strengt fortroligt, beslutningens konklusioner.

218 For så vidt angår 1982, bemærkes, at det over for producenterne er gjort gældende, *at* de deltog i forhandlingerne med henblik på at nå frem til en kvoteaftale for dette år, *at* de i forbindelse hermed gav meddelelse om deres ønskede salgsmængder, *at* de — da der ikke blev indgået en endelig aftale — ved møderne orienterede om deres månedlige omsætning i første halvår, som blev sammenlignet med den procentvise andel af salget i det foregående år, og *at* de i andet halvår bestræbte sig på at begrænse deres månedlige salg til den procentvise markedsandel i årets første halvdel.

219 Det forhold, at der fandt forhandlinger sted mellem producenterne med henblik på at indføre en kvoteordning, og at de i forbindelse hermed udvekslede oplysninger om deres ønsker, bekræftes for det første af et dokument med overskriften

»Scheme for discussions 'quota system 1982'« (bilag 69 til den generelle meddelelse), hvori der for alle de virksomheder, beslutningen er rettet til, med undtagelse af Hercules, er angivet den mængde, som de hver især mente at have ret til, og for nogle producenter (alle med undtagelse af Anic, Linz, Petrofina, Shell og Solvay) den mængde, der efter deres opfattelse skulle tildeles de andre producenter. For det andet drejer det sig om et notat fra ICI med overskriften »Polypropylene 1982, Guidelines« [bilag 70, litra a), til den generelle meddelelse], hvori ICI analyserer de igangværende forhandlinger. For det tredje er der tale om en tabel af 17. februar 1982 [bilag 70, litra b), til den generelle meddelelse], hvori de forskellige forslag til fordeling af salget sammenlignes — i det ene af disse forslag, der har overskriften »ICI Original Scheme«, foretages der af Monte i en anden, håndskrevet tabel mindre ændringer i en kolonne med overskriften »Milliavacca 27/1/82« [det er navnet på en medarbejder hos Monte; bilag 70, litra c), til den generelle meddelelse]. Endelig er der tale om en tabel, der er affattet på italiensk (bilag 71 til den generelle meddelelse), og som indeholder et komplekst forslag (beskrevet i beslutningens 58. betragtning, tredje afsnit i. f.).

220 Der er ført bevis for de foranstaltninger, der blev truffet i første halvår, ved referatet af mødet den 13. maj 1982 (bilag 24 til den generelle meddelelse), hvori det anføres:

»To support the move a number of other actions are needed a) limit sales volume to some agreed prop. of normal sales.«

[»For at støtte prisforhøjelsen må der træffes en række andre foranstaltninger a) begrænse salget til en vis aftalt del af det normale salg.«]

At disse foranstaltninger blev gennemført, bekræftes af referatet af mødet den 9. juni 1982 (bilag 25 til den generelle meddelelse), der er vedlagt en tabel, hvori der for hver producent er angivet det faktiske tal (»actual«) for salget i januar — april 1982 sammenlignet med et teoretisk tal »based on 1981 [average] market share«, af referatet af mødet den 20. og 21. juli 1982 (bilag 26 til den generelle meddelelse), for så vidt angår perioden fra januar til maj 1982, og af referatet af mødet den 20. august 1982 (bilag 28 til den generelle meddelelse), for så vidt angår perioden fra januar — juli 1982.

221 De foranstaltninger, der blev truffet for andet halvår, er bevist ved referatet af mødet den 6. oktober 1982 (bilag 31 til den generelle meddelelse), hvori det anføres: »In October this would also mean restraining sales to the Jan / June achieved market share of a market estimated at 100 kt« og »Performance against target in September was reviewed« (»I oktober vil dette indebære, at salget begrænses til den markedsandel, der blev opnået fra januar til juli, på grundlag af et forventet marked på 100 kt« og »De resultater, der var opnået i september, blev vurderet i forhold til målet«). Dette referat er vedlagt en tabel med overskriften »September provisional sales versus target (based on Jan-June market share applied to demand est[imated] at 120 kt)« — (»Foreløbigt salg i september i forhold til målet (beregnet på grundlag af markedsandelen i januar til juni ud fra en forventet efterspørgsel på 120 kt)«). Det bekræftes af referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse), at disse foranstaltninger blev opretholdt. Referatet er vedlagt en tabel, hvori det faktiske salg i november 1982 (»Actual«) sammenlignes med teoretiske tal (»Theoretical«) beregnet på grundlag af »J-June % of 125 kt«.

222 For så vidt angår 1981 og de to halvår af 1982, finder Retten, at Kommissionen af det forhold, at der ved de regelmæssige møder var en gensidig kontrol af, at der blev gennemført et system med begrænsning af det månedlige salg på grundlag af salget i en tidligere periode, med rette har udledt, at dette system var vedtaget af mødedeltagerne.

223 For så vidt angår 1983, bemærkes, at det fremgår af de dokumenter, Kommissionen har fremlagt (bilag 33 og 74-87 til den generelle meddelelse), at polypropylenproducenterne i slutningen af 1982 og begyndelsen af 1983 drøftede en kvoteordning for 1983.

224 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt forhandlingerne faktisk førte til et resultat med hensyn til de to første kvartaler af 1983, således som det anføres i beslutningen (63. betragtning, tredje afsnit, og 64. betragtning), bemærkes, at det fremgår af referatet af mødet den 1. juni 1983 (bilag 40 til den generelle meddelelse), som sagsøgeren ikke deltog i, at ti producenter ved mødet oplyste deres omsætning i maj måned. Endvidere anføres følgende i referatet af et internt møde i Shell-koncernen den 17. marts 1983 (bilag 90 til den generelle meddelelse):

»... and would lead to a market share of approaching 12% and well above the agreed Shell target of 11%. Accordingly the following reduced sales targets were set and agreed by the integrated companies.«

(»... og ville føre til en markedsandel, der nærmer sig 12% og ligger en del over Shell's aftalte mål på 11%. Følgende reducerede salgsmål blev fastsat af og aftalt med selskaberne i koncernen.«)

De nye mængder er angivet, og herefter anføres følgende:

»this would be 11.2 Pct of a market of 395 kt. The situation will be monitored carefully and any change from this agreed plan would need to be discussed beforehand with the other PIMS members«.

(»dette vil svare til 11,2% af et marked på 395 kt. Situationen følges nøje, og enhver ændring i den aftalte plan skal først drøftes med de andre PIMS-medlemmer«).

225 Retten finder, at Kommissionen ved at sammenholde disse to dokumenter med rette har udledt, at forhandlingerne mellem producenterne førte til indførelse af en kvoteordning. Det interne notat fra Shell-koncernen viser således, at virksomheden anmodede sine nationale salgsselskaber om at begrænse deres salg, ikke for at begrænse Shell-koncernens samlede salgsmængde, men for at begrænse koncernens samlede markedsandel til 11%. En sådan begrænsning, der er udtrykt i form af markedsandel, kan kun forklares med, at der fandtes en kvoteordning. Endvidere indeholder referatet af mødet den 1. juni 1983 et yderligere indicium for en sådan ordning, idet formålet med udveksling af oplysninger om producenternes månedlige salg først og fremmest må være at kontrollere, at de påtagne forpligtelser overholdes.

226 Endvidere bemærkes, at de 11% ikke kun optræder som Shell's markedsandel i selskabets interne notat, men også i to andre dokumenter: Et internt notat fra ICI, hvori dette selskab anfører, at Shell foreslår denne andel for sig selv, Hoechst og ICI (bilag 87 til den generelle meddelelse), og et af ICI udarbejdet referat af et møde den 29. november 1982 mellem ICI og Shell, hvorunder nævnte forslag blev omtalt på ny (bilag 99 til den generelle meddelelse).

227 Det tilføjes, at Kommissionen med rette kunne antage, at de forskellige foranstaltninger til begrænsning af salget var led i en kvoteordning, idet disse havde samme formål, nemlig at begrænse presset på priserne som følge af udbudsoverskuddet.

228 For så vidt angår sagsøgerens deltagelse i dette system, bemærkes, at selskabet har bestridt at have deltaget i dette, og den har til støtte herfor henvist dels til beslutningens 66. betragtning, sidste afsnit, 78. betragtning, tiende afsnit, og 109. betragtning, femte afsnit, dels til ICI's svar på begæringen om oplysninger (bilag 8 til den generelle meddelelse), hvorefter Hercules »refused even to consider any quota system«, »even when Hercules did attend meetings they would not report their figures« og »the sales volume (of Amoco / Hercules / BP) was calculated by deducting from known total sales for West Europe (derived from Fides data) the total sales made by other producers which had declared detail of their sales volume« (»afslog endda at overveje at kvotesystem«, »selv når Hercules deltog i møderne, ville de ikke give oplysninger om deres tal« og »(Amoco's / Hercules'/BP's) salgsmængde blev beregnet ved i kendte tal for det samlede salg i Vesteuropa (udledt af oplysninger fra Fides-systemet) at fradrage andre producenters salg, som de havde givet detaljerede oplysninger om«). Ifølge sagsøgeren bekræftes dette af de fejl, der findes i tabellen »Producers' Sales to West Europe« (bilag 55 til den generelle meddelelse), for så vidt angår selskabets omsætning, af det forhold, at det fremgår af referatet af møderne i januar 1981 (bilag 17 til den generelle meddelelse), at de tal, der er angivet for Hercules, er skønnede, af det forhold, at tallene for selskabet i disse dokumenter er angivet sammen med tallene for Amoco og BP, og endelig af det forhold, at selskabet altid overskred de påståede kvoter.

229 Det må fastslås, at Kommissionen, der ikke har bestridt disse omstændigheders rigtighed, ikke fandt dem tilstrækkelige til at afkræfte sagsøgerens deltagelse i kvoteordningen, navnlig fordi selskabet fik ændret tallet for sin nominelle kapacitet ved et møde i marts 1982 (bilag 43 til meddelelsen til Hercules), og fordi det i tabel 2, der har overskriften »1983 Quarter 1 Proposal«, og som er vedlagt referatet af mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse), som sagsøgeren deltog i, ud for »Am./Herc./BP« er anført: »seems O. K. to Herc. on 20/20/13 split. Subsequently amended to 21/21/11« (»Hercules synes enig med fordeling på 20/20/13. Senere ændret til 21/21/11«). Sidstnævnte citat viser så meget tydeligere sagsøgerens aktive rolle i forhandlingerne om kvoter, som der i referatet af en telefonsamtale mellem sagsøgerens medarbejder, der er angivet ved initialer, og ICI anføres følgende:

»F. B. phoned to say he has spoken to Geneva and they are willing to play along with 21 kt for 1st quarter, so are Hercules provided BP accepts the balance proposed. As far as the total for the whole year is concerned, Amoco feel that their share is a bit low if their cop. line is included... F. B. also narked by German Dutch attitude to his presence. Quite prepared to stay away unless he is accepted.«

(»F. B. ringede for at meddele, at han havde talt med Genève, og de var parate til at acceptere 21 kt i første kvartal. Det er Hercules også, såfremt BP accepterer den foreslåede fordeling. Hvad angår det totale tal for hele året, mener Amoco, at deres andel er en smule lav, hvis den også omfatter deres copolymerisatproduktion... F. B. klagede også over den tysk-nederlandske holdning til hans tilstedeværelse. Parat til ikke længere at deltage, medmindre han er accepteret.«)

Hertil kommer ifølge Kommissionen, at man hos sagsøgeren fandt en markedsdelingsordning for 1982, udarbejdet af Monte (bilag 71 til den generelle meddelelse), og Hercules har ikke kunnet givet nogen forklaring herpå.

230 For så vidt angår perioden forud for marts 1982, må det fastslås, at da sagsøgeren fra 1979 deltog i systemet med regelmæssige møder for polypropylenproducenter, deltog selskabet i de forhandlinger, der førte til fastsættelse af salgsmål, og selska-

bet blev også — uden at gøre indvendinger herimod — tildelt en kvote, der blev beregnet på grundlag af oplysninger fra Fides-systemet.

231 For så vidt angår perioden efter marts 1982, må det fastslås, at sagsøgeren deltog aktivt i drøftelserne vedrørende kvoter, selv om selskabet ikke er nævnt i dokumentet med overskriften »Scheme for discussions 'quota system 1992'« (bilag 69 til den generelle meddelelse). Man fandt således i selskabets lokaler udkastet til en samlet markedsdelingsordning for 1982, udarbejdet af Monte (bilag 71 til den generelle meddelelse). Denne fik sagsøgeren ændret ved et møde i marts 1982 for at få fjernet fejlene vedrørende selskabets nominelle produktionskapacitet, hvilket kun havde det formål, at selskabet kunne opnå en mere gunstig kvote (bilag 43 til meddelelsen til Hercules). Endvidere må Retten fastslå, at selskabet ved møderne den 13. maj og den 21. september 1982 (bilag 24 og 30 til den generelle meddelelse) gav oplysninger om sin fremtidige produktion, og ved mødet den 2. december 1982 (bilag 33 til den generelle meddelelse), som selskabet deltog i, gav det indtryk af, at det kunne acceptere en fælles kvote for selskabet selv, BP og Amoco (den, der udarbejdede tabellen, har angivet »seems O. K.«). Endelig bemærkes, at sagsøgeren dagen efter dette møde på ny tog kontakt med ICI for at orientere om BP's og Amoco's holdning til den foreslåede kvote og for at bekræfte selskabets accept (bilag 88 til den generelle meddelelse).

232 Kommissionen findes herefter at have ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren deltog i en kvoteordning. Selv om selskabet ikke udtrykkeligt accepterede den kvote, som andre producenter tildelte det for 1979 og 1980, eller en begrænsning af det månedlige salg i 1981 og 1982 på grundlag af salget i en tidligere periode, fik selskabet således dels oplysninger om de begrænsninger af salget, som konkurrenterne anså for nødvendige, om deres realiserede omsætning og om de salgsmål, de påtog sig, dels gav selskabet ved at deltage i møderne og ved ikke at gøre indsigelse mod den kvote, det fik tildelt, konkurrenterne det indtryk, at det tog hensyn til disse informationer og denne kvote, når det fastlagde den politik, selskabet agtede at føre på markedet, og medvirkede således til, at der på møderne blev opnået enighed. Endvidere har Kommissionen ført tilstrækkeligt bevis for, at sagsøgeren fra marts 1982 deltog aktivt i forhandlingerne om kvoter og var blandt de polypropylenproducenter, der blev enige om fastsættelse af salgsmål for første halvdel af 1983.

2. *Anvendelsen af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1*

A — Retlig kvalifikation

a) Den anfægtede retsakt

233 Det anføres i beslutningen (81. betragtning, første afsnit), at hele det kompleks af planer og ordninger, der blev vedtaget inden for rammerne af systemet med regelmæssige og institutionaliserede møder, må betragtes som en enkelt uafbrudt »aftale« efter artikel 85, stk. 1.

234 I den foreliggende sag deltog producenterne ved at tilslutte sig en fælles plan om at regulere priser og leverancer på polypropylenmarkedet i en overordnet rammeaftale, der blev udmøntet i en række mere detaljerede delaftaler, som blev udarbejdet fra tid til anden (beslutningens 81. betragtning, tredje afsnit).

235 Det anføres videre i beslutningen (82. betragtning, første afsnit), at der ved den detaljerede udmøntning af den overordnede plan på mange områder blev opnået udtrykkelig enighed, som f.eks. ved de individuelle prisinitiativer og de årlige kvoteordninger. I nogle tilfælde nåede producenterne måske ikke til bred enighed om en definitiv ordning, f.eks. for så vidt angår kvoterne for 1981 og 1982. Deres vedtagelse af midlertidige foranstaltninger, herunder udveksling af oplysninger og sammenligningen af det faktiske månedlige salg med resultaterne i en tidligere referenceperiode, må dog ikke blot betragtes som en udtrykkelig aftale om at indføre og gennemføre sådanne foranstaltninger, men også som en stiltiende aftale om så vidt muligt at opretholde producenternes respektive stilling på markedet.

236 Hvad særligt angår initiativet i december 1977, anføres det i beslutningen (82. betragtning, tredje afsnit), at producenter som Hercules, Hoechst, ICI, Linz, Rhône-Poulenc, Saga og Solvay selv over for kunder på EATP-møderne fremhævede behovet for samordnede foranstaltninger for at opnå prisforhøjelser. Der foregik yderligere kontakter mellem producenterne om prispolitik uden for EATP-møderne. I lyset af disse kontakter, der indrømmes at have fundet sted, er Kommissionen af den opfattelse, at der lå en konkret prisaftale bag den omstændighed, at

en eller flere producenter klagede over en alt for lav rentabilitet og foreslog fælles foranstaltninger, mens de øvrige gav udtryk for »støtte« hertil. Kommissionen tilføjer, at selv om der ikke havde fundet yderligere kontakter sted, ville dette stadig væk indicere, at der forelå en tilstrækkelig bred enighed til, at der var tale om en aftale efter artikel 85, stk. 1.

237 Endvidere anføres det i beslutningen, at den omstændighed, at producenterne naturligvis ikke alle kunne være til stede ved samtlige møder, ikke ændrer ved den konklusion, at der her er tale om én uafbrudt aftale. Alle »initiativer« måtte nødvendigvis planlægges og iværksættes over flere måneder, og hvad angår den enkelte producents deltagelse i disse initiativer, gør det ingen større forskel, om vedkommende var til stede ved alle møder eller ej (beslutningen, 83. betragtning, første afsnit).

238 Ifølge beslutningen (86. betragtning, første afsnit) måtte iværksættelsen af kartellet anses for en »aftale« i henhold til artikel 85, stk. 1, eftersom det var baseret på en fælles, detaljeret plan.

239 »Aftaler« og »samordnet praksis« er ifølge beslutningen (86. betragtning, andet afsnit) to forskellige begreber, men der kan være tilfælde, hvor der i en hemmelig forståelse indgår elementer af begge former for ulovligt samarbejde.

240 Det anføres videre, at »samordnet praksis« er en form for samarbejde mellem virksomheder, der — uden at have nået det stadium, hvor en egentlig aftale er indgået — bevidst erstatter den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et praktisk samarbejde (86. betragtning, tredje afsnit).

241 Ifølge beslutningen (87. betragtning, første afsnit) blev det særskilte begreb »samordnet praksis« indføjet i Traktaten for at forhindre, at virksomheder omgår artikel 85, stk. 1, ved at foretage en form for konkurrencebegrænsende samordning, der ikke kan betragtes som en egentlig aftale, f.eks. ved forinden at underrette hinanden om, hvilken holdning de hver især vil indtage, således at hver enkelt part

i sin kommercielle adfærd kan handle ud fra sin viden om, at konkurrenterne vil følge samme adfærd (jf. Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st.).

242 Domstolen fastslog i dom af 16. december 1975 (forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st.), at de kriterier for koordinering og samarbejde, som den har opstillet i sin praksis, og hvorefter det på ingen måde kræves, at der udarbejdes en egentlig »plan«, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag Traktatens konkurrencebestemmelser, og hvorefter enhver virksomhed uafhængigt skal tage stilling til den politik, den vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker, at virksomhederne kan foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet (beslutningens 87. betragtning, andet afsnit). En konkret adfærd kan således — som en form for »samordnet praksis« — være omfattet af artikel 85, stk. 1, selv om parterne ikke forinden er nået til enighed om en fælles plan, der fastlægger deres nærmere adfærd på markedet, men vedtager eller tilslutter sig fælles foranstaltninger, der fremmer koordineringen af deres kommercielle adfærd (beslutningens 87. betragtning, tredje afsnit, første pkt.).

243 Endvidere anføres det i beslutningen (87. betragtning, tredje afsnit, tredje pkt.), at det i et komplekst kartel desuden er muligt, at nogle producenter på et givet tidspunkt ikke giver udtryk for en egentlig tilslutning til en bestemt foranstaltning, der er vedtaget af de andre, men ikke desto mindre udtrykker generel støtte til den pågældende plan og indretter deres adfærd herefter. I visse henseender kan det vedvarende samarbejde og den vedvarende forståelse mellem producenterne om gennemførelse af den overordnede plan derfor have nogle af de kendetegn, der er karakteristiske for samordnet praksis (beslutningens 87. betragtning, tredje afsnit, femte pkt.).

244 Betydningen af begrebet »samordnet praksis« beror således ifølge beslutningen (87. betragtning, fjerde afsnit) i mindre grad på en sondring mellem dette begreb og

begrebet »aftale« end på en sondring mellem de former for samordning, der er omfattet af artikel 85, stk. 1, og den simple parallelle adfærd, der ikke er forbundet med nogen samordning. I denne sag er det derfor mindre væsentligt at fastslå samarbejdets præcise karakter.

245 Endelig anføres det i beslutningen (88. betragtning, første og andet afsnit), at de fleste af producenterne under den administrative procedure hævdede, at deres adfærd i forbindelse med de påståede prisinitiativer ikke beroede på nogen aftale efter artikel 85 (jf. 84. betragtning til beslutningen), og at der heller ikke ud fra deres adfærd var grundlag for at fastslå, at der var tale om en samordnet praksis. Dette begreb forudsætter ifølge producenterne »åbenlyse handlinger« på markedet, og i den foreliggende sag er der slet ikke tale om sådanne handlinger, da der aldrig blev udsendt prislister eller »målpriser« til kunderne. Dette argument afvises i beslutningen. Havde det i denne sag været nødvendigt at påberåbe sig beviser for en samordnet praksis, ville kravet om, at deltagerne skulle have taget visse skridt for at nå deres fælles mål, fuldt ud være opfyldt. De forskellige prisinitiativer er klart dokumenteret. Det kan heller ikke benægtes, at de enkelte producenter traf parallelle foranstaltninger for at iværksætte dem. De skridt, producenterne tog såvel individuelt som samlet, fremgår klart af det foreliggende bevismateriale: mødereferater, interne memoranda, instrukser og rundskrivelser til salgskontorer samt skrivelser til kunder. Det er helt irrelevant, om de »offentliggjorde« prislister. Prisinstrukserne er i sig selv ikke blot det bedste bevis for de foranstaltninger, de enkelte producenter traf for at virkeliggøre det fælles mål, men ud fra deres indhold og tidspunktet for deres udsendelse er de også bevis for en forståelse mellem dem.

b) Parternes anbringender

246 Sagsøgeren har anført, at selskabet hverken deltog i en aftale eller en samordnet praksis, og har søgt at påvise, at betingelserne for, at der foreligger en aftale eller en samordnet praksis, ikke er opfyldt, for så vidt angår selskabet.

247 Selskabet har for det første gjort gældende, at det ikke deltog i en aftale. Forudsætningen for, at en part bliver forpligtet i henhold til en aftale, er, at vedkommende har til hensigt at forpligte sig, vedkommende skal afgive et løfte om at forpligte sig, være egnet til at gøre dette, og endelig skal der være viljesoverensstemmelse.

248 Sagsøgeren har for det andet gjort gældende, at selskabet heller ikke har deltaget i en samordnet praksis. Selv om selskabets medarbejdere havde kontakt med konkurrenter, havde disse kontakter hverken til formål eller til følge at påvirke en konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om selskabets adfærd. Selskabets adfærd svarede ikke til definitionen af en samordnet praksis, dvs. en »praksis«, en koordinering og et samarbejde (Domstolens dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 173 og 174), og en parallel adfærd kan ikke i sig selv sidestilles med en samordnet praksis (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 66).

249 Endelig har sagsøgeren anført, at ordene »samarbejde« og »koordinering« kun kan give mening, såfremt der heri ligger visse gensidige forventninger om et resultat, selv om disse forventninger ikke giver sig udtryk i en »aftale« (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 118). I denne sag er det klart bevist, at de øvrige producenter ikke havde en sådan forventning, og at der ikke med rimelighed kunne skabes en sådan forventning hos dem på grund af sagsøgerens medarbejders adfærd ved møderne og selskabets adfærd på markedet. Ligeledes kunne det ikke ud fra andre producenters adfærd på markedet forventes, at de mål, der blev fastlagt under drøftelserne, faktisk ville blive overholdt. Dette fænomen, som B. kunne iagttage, gjorde, at han ikke havde nogen forventning om, at andre producenter ville koordinere deres adfærd med hans.

250 Kommissionen har henvist til, hvad den tidligere har anført vedrørende sagsøgerens deltagelse i møderne. Den har dog med hensyn til sagsøgerens deltagelse i en samordnet praksis tilføjet, at da det fremgår af bevismaterialet, at selskabet deltog i møder og havde andre kontakter, hvor der drøftedes priser og kvoter — hvilket viser dets interesse i og støtte til disse drøftelser — kan det ikke frigøre sig for ansvar ved at henvise til, at det aldrig eller sjældent gav visse former for oplysninger til andre producenter, eller at det aldrig forsøgte udtrykkeligt at overtale konkurrenterne til at optræde på en bestemt måde på markedet.

251 Det er Kommissionens opfattelse, at der er tale om samordnet praksis, når der er en samordning med det formål at begrænse virksomhedernes selvbestemmelsesret i forhold til hinanden, også selv om der ikke er konstateret en faktisk adfærd på markedet. Det er i virkeligheden et spørgsmål om betydningen af ordet »praksis«. Kommissionen kan ikke støtte sagsøgerens opfattelse, hvorefter dette ord skal forstås snævert som »adfærd på markedet«. Efter Kommissionens opfattelse kan der ved ordet forstås den blotte deltagelse i kontakter, når disse har til formål at begrænse virksomhedernes selvbestemmelsesret.

252 Kommissionen har videre anført, at hvis det, for at der er tale om en samordnet praksis, er en forudsætning, således som sagsøgeren har gjort gældende, at begge forhold foreligger — samordning og adfærd på markedet — vil mange former for praksis, som har til formål, men ikke nødvendigvis til følge at fordreje konkurrencen på det fælles marked, falde uden for artikel 85's anvendelsesområde. Dette fører således til, at man ophæver virkningen af en del af artikel 85. Hertil kommer, at sagsøgerens opfattelse ikke er i overensstemmelse med Domstolens praksis vedrørende begrebet samordnet praksis (dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 66, af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 26, og af 14.7.1981, sag 172/80, Züchner, Sml. s. 2021, præmis 14). Når der i disse domme i alle tilfælde nævnes praksis på markedet, er der ikke tale om det forhold, der udgør overtrædelsen — således som sagsøgeren har anført — men om det forhold, hvoraf der kan udledes en samordning. Ifølge Domstolens praksis kræves der ikke en faktisk adfærd på markedet. Det kræves kun, at virksomhederne har taget kontakt med hinanden på en sådan måde, at de giver afkald på den nødvendige selvbestemmelsesret.

253 Ifølge Kommissionen er det således ikke en nødvendig forudsætning for, at der foreligger en overtrædelse af artikel 85, at virksomhederne i deres praksis har gennemført det, de er blevet enige om. Gerningsindholdet i artikel 85, stk. 1, er fuldt ud realiseret, når virksomhederne har til hensigt at erstatte den risiko, der er forbundet med normal konkurrence, med et samarbejde, og denne hensigt er udmøntet i en samordning, således at der ikke nødvendigvis efterfølgende skal være konstateret en vis adfærd på markedet.

c) Rettens vurdering

254 Det bemærkes, at Kommissionen har kvalificeret hvert af de forhold, der er påberåbt over for sagsøgeren, enten som aftale eller som samordnet praksis i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1. Det fremgår således af beslutningens 80. betragtning, andet afsnit, jf. 81. betragtning, tredje afsnit, og 82. betragtning, første afsnit, at Kommissionen principalt har kvalificeret hvert af forholdene som »aftale«.

255 Tilsvarende fremgår det af beslutningens 86. betragtning, andet og tredje afsnit, jf. 87. betragtning, tredje afsnit, og 88. betragtning, at Kommissionen subsidiært har kvalificeret de forskellige elementer i overtrædelsen som »samordnet praksis«, enten fordi det på grundlag af disse ikke kunne fastslås, at parterne forinden var nået til enighed om en fælles plan, der fastlagde deres nærmere adfærd på markedet, men dog at de havde vedtaget eller tilsluttet sig samordnede foranstaltninger, der skulle fremme koordineringen af deres politik, eller fordi det på grundlag af disse og som følge af kartellets komplekse karakter med hensyn til nogle af producenterne ikke kunne anses for bevist, at de på et givet tidspunkt havde givet udtryk for en egentlig tilslutning til en bestemt foranstaltning, der var vedtaget af de andre, men ikke desto mindre havde udtrykt generel støtte til den pågældende plan og indrettet deres adfærd herefter. Det konkluderes således i beslutningen, at det vedvarende samarbejde og den vedvarende forståelse mellem producenterne om gennemførelsen af den overordnede plan derfor i visse henseender kunne have nogle af de kendetegn, der er karakteristiske for samordnet praksis.

256 Det bemærkes, at det fremgår af Domstolens praksis, at det, for at der er tale om en aftale i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (jf. dom af 15.7.1970, sag 41/69, ACF Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. s. 107, præmis 112, og af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, Heintz van Landewyck, Sml. s. 3125, præmis 86). Kommissionen kunne derfor med rette anse enigheden mellem sagsøgeren og andre polypropylenproducenter, som der er ført tilstrækkeligt bevis for, og som omfattede prisinitiativer, foranstaltninger, der skulle fremme iværksættelsen af prisinitiativerne, og salgsmål for første halvdel af 1983, for aftaler i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

257 Da Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at virkningerne af prisinitiativerne fortsatte til november 1983, er det med rette, at den fastslog, at overtrædelsen mindst vedvarede til november 1983. Det fremgår således af Domstolens praksis, at artikel 85 også finder anvendelse på aftaler, der ikke længere er i kraft, men som stadig har virkninger efter det tidspunkt, hvor de formelt er ophørt (dom af 3.7.1985, sag 243/83, Binon, Sml. s. 2015, præmis 17).

258 Med hensyn til definitionen af begrebet »samordnet praksis« henvises til Domstolens praksis, hvoraf fremgår, at de kriterier om koordination og samarbejde, som den tidligere har opstillet, skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag Traktatens konkurrencebestemmelser, og hvorefter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, han vil føre på det fælles marked. Selv om dette krav om uafhængighed ganske vist ikke udelukker, at virksomhederne kan foretage de nødvendige tilpasninger til deres konkurrenters konstaterede eller forventede adfærd, forhindrer det imidlertid enhver direkte eller indirekte kontakt mellem virksomheder, som har til formål eller til følge enten at påvirke en aktuel eller potentiel konkurrents adfærd på markedet eller at informere denne om den adfærd, som den pågældende virksomhed selv har besluttet sig til — eller påtænker — at indtage på markedet (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 173 og 174).

259 Sagsøgeren har i denne sag deltaget i møder, der havde til formål at fastsætte målpriser og salgsmål, og der blev under møderne udvekslet oplysninger mellem konkurrenter om de priser, de ønskede på markedet, om deres forventede priser, om deres dækningspunkt, om de begrænsninger i salgsmængderne, de anså for nødvendige, om deres omsætning og om navne på kunder. Sagsøgeren har ved sin deltagelse i disse møder sammen med sine konkurrenter deltaget i en samordning med det formål at påvirke deres adfærd på markedet og at informere hinanden om, hvorledes den enkelte producent forventede at ville optræde på markedet.

260 Sagsøgerens formål var således ikke kun på forhånd at fjerne den usikkerhed, der var med hensyn til konkurrenternes fremtidige adfærd, men selskabet må nødven-

digvis have taget hensyn — direkte eller indirekte — til de oplysninger, det fik ved disse møder, ved fastlæggelsen af den politik, det agtede at føre på markedet. På samme måde må selskabets konkurrenter — direkte eller indirekte — have taget hensyn til de oplysninger, som sagsøgeren gav dem, vedrørende den adfærd, selskabet havde besluttet eller påtænkte at indtage på markedet, ved fastlæggelsen af den politik, de agtede at føre.

261 Det er således med rette, at Kommissionen — på grund af mødernes formål — subsidiært har kvalificeret de regelmæssige møder for polypropylenproducenter, som sagsøgeren deltog i fra begyndelsen af 1979 til august 1983, og selskabets deltagelse i fastsættelsen af salgsmål for 1979 til 1982, som samordnet praksis i henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

262 For så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt Kommissionen var berettiget til at fastslå, at der var tale om en enkelt overtrædelse, som i beslutningens artikel 1 kvalificeres som »en aftale og en samordnet praksis«, bemærkes, at den samordnede praksis, der er konstateret, og de indgåede aftaler på grund af deres sammenfaldende formål indgår som led i systemer med regelmæssige møder, fastsættelse af målpriser og kvoter.

263 Det må understreges, at disse systemer var led i de pågældende virksomheders bestræbelser på at nå et bestemt økonomisk mål, nemlig at fordreje den normale prisudvikling på polypropylenmarkedet. Det ville derfor være unaturligt at opdele denne sammenhængende adfærd, der havde ét formål, i forskellige særskilte overtrædelser. Sagsøgeren deltog således i flere år i et integreret hele med systemer, der tilsammen udgør en enkelt overtrædelse, og denne overtrædelse blev gradvis udmøntet dels i aftaler, dels i ulovlig samordnet praksis.

264 Endvidere bemærkes, at Kommissionen ligeledes var berettiget til at kvalificere denne ene overtrædelse som »en aftale og samordnet praksis«, idet overtrædelsen samtidig indeholdt elementer, der må kvalificeres som »aftaler«, og elementer, som må kvalificeres som »samordnet praksis«. Da der er tale om en kompleks overtrædelse, må Kommissionens dobbelte kvalifikation i beslutningens artikel 1 forstås ikke som en kvalifikation, som forudsætter, at der samtidigt og kumulativt føres bevis for, at de faktiske omstændigheder hver for sig indeholder de elementer, der er forudsætningen for, at der foreligger en aftale og en samordnet praksis, men som en tilkendegivelse af, at der er tale om et kompleks, som indeholder faktiske omstændigheder, hvoraf nogle er kvalificeret som aftaler og andre som samordnet praksis, jf. EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1. Det fremgår ikke af denne bestemmelse, at der skal ske en specifik kvalifikation for en sådan kompleks overtrædelse.

265 Sagsøgerens anbringende må således forkastes.

B — Konkurrencebegrænsende virkning

a) Den anfægtede retsakt

266 Det anføres i beslutningen (90. betragtning, første og andet afsnit), at det i betragtning af aftalens åbenlyst konkurrencebegrænsende formål ikke er strengt nødvendigt, at der kan påvises en negativ virkning på konkurrencen, for at artikel 85, stk. 1, kan anvendes. I den foreliggende sag tyder det imidlertid på, at aftalen rent faktisk havde mærkbare virkninger for konkurrencevilkårene.

b) Parternes anbringender

267 Sagsøgeren har anført, at de faktiske omstændigheder, der kan tilregnes selskabet, ikke i sig selv har kunnet være konkurrencebegrænsende. Ifølge sagsøgeren nøjedes Kommissionen med at gå ud fra, at konkurrencen i væsentlig grad var blevet fordrejet uden at tage hensyn til det bevismateriale, der viste, at de påståede prisinitiativer aldrig slog igennem på markedet, og at der derfor kun var ubetydelige virkninger for køberne eller slet ingen. Selv om det lægges til grund, at der blev givet parallelle prisinstrukser, ville betingelsen om, at der skal være en konkurrencebegrænsende virkning, ikke være opfyldt, idet der ikke er nogen årsagsforbindelse mellem møderne og de parallelle prisinstrukser på den ene side og en æn-

dring i de anvendte priser på den anden side (Domstolens dom af 30.6.1966, sag 56/65, Maschinenbau Ulm, Sml. 1965-1968, s. 211, og af 13.7.1966, forenede sager 56/64 og 58/64, a. st.).

268 Kommissionen har heroverfor anført, at sagsøgerens deltagelse i overtrædelsen faktisk påvirkede konkurrencen og navnlig priserne. I øvrigt er det ifølge Kommissionen ikke sagsøgerens handlinger, der skal have haft en konstaterbar indvirkning på konkurrencen, men derimod kartellets handlinger under ét, og disse medvirkede sagsøgeren til i ikke ubetydeligt omfang.

c) Rettens vurdering

269 Det bemærkes, at sagsøgerens argumentation går ud på at påvise, at selskabets deltagelse i de regelmæssige møder for polypropylenproducenter ikke er omfattet af Traktatens artikel 85, stk. 1, idet selskabets konkurrencemæssige adfærd på markedet viser, at deltagelsen i møderne hverken havde et konkurrencebegrænsende formål eller en konkurrencebegrænsende virkning.

270 Ifølge EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, er alle aftaler mellem virksomheder og alle former for samordnet praksis, der kan påvirke handelen mellem medlemsstater, og som har til formål eller til følge at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for det fælles marked, uforenelige med dette og forbudt, navnlig sådanne som består i direkte eller indirekte fastsættelse af købs- eller salgspriser eller af andre forretningsbetingelser og i opdeling af markeder eller forsyningskilder.

271 Retten henviser i denne forbindelse til, at det fremgår af dens vurdering vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer, at de møder, sagsøgeren deltog i sammen med konkurrenter, havde til formål at begrænse konkurrencen på det fælles marked, navnlig ved fastsættelse af målpriser og salgsmål, og sagsøgerens deltagelse i disse møder var således ikke uden et konkurrencebegrænsende formål i den i EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, forudsatte betydning.

272 Endvidere må Retten forkaste sagsøgerens argumentation, hvorefter selskabets egen adfærd ikke kunne have nogen virkning på markedet, idet det afgørende spørgsmål ikke er, om sagsøgerens deltagelse i overtrædelsen isoleret set kunne have virkning på markedet, men derimod, om den overtrædelse, som selskabet sammen med andre deltog i, kunne have denne virkning. Det bemærkes i denne forbindelse, at de virksomheder, der deltog i den overtrædelse, som er fastslået i beslutningen, besad næsten hele markedet. Det er derfor oplagt, at den overtrædelse, de begik i fællesskab, kunne begrænse konkurrencen.

273 Anbringendet må derfor forkastes.

C — Påvirkning af handelen mellem medlemsstater

a) Den anfægtede retsakt

274 Det anføres i beslutningen (93. betragtning, første afsnit), at aftalen mellem producenterne var egnet til mærkbart at påvirke samhandelen mellem medlemsstater.

275 Der var ifølge beslutningen (93. betragtning, tredje afsnit) i den foreliggende sag tale om et meget omfattende samarbejde, der dækkede praktisk taget al handel i hele EF (og andre vesteuropæiske lande) med et vigtigt industriprodukt, og som derfor i sig selv kunne føre til, at samhandelen udviklede sig på en anden måde, end hvis aftalen ikke havde eksisteret. Det anføres videre i beslutningen (93. betragtning, fjerde afsnit), at da producenterne ved aftale fastsatte priserne på et kunstigt niveau i stedet for at overlade det til markedet selv at finde balancen, hæmmede de konkurrencen i hele Fællesskabet. Virksomhederne havde ikke længere noget øjeblikkeligt behov for at tilpasse sig til markedet og løse problemerne med den konstaterede overkapacitet.

276 Endelig anføres det i beslutningen (94. betragtning), at fastsættelsen af målpriser for hver enkelt medlemsstat, der dog måtte tilpasses til de herskende lokale forhold — hvilket blev drøftet i enkeltheder på nationale møder — må have fordrejet handelsmønstret og de virkninger, effektivitetsforskelle mellem de enkelte producenter ville have haft for priserne. Systemet med »kundeledelse«, der førte til, at kunderne blev ledt hen til bestemte navngivne producenter, forstærkede prisordningernes virkninger. Kommissionen har anerkendt, at producenterne ved fastsættelsen af kvoter og mål ikke foretog nogen nærmere specificering af den mængde, der måtte afsættes i det enkelte land eller den enkelte region. Selve eksistensen af en kvote eller et mål begrænsede imidlertid de muligheder, en producent rådede over.

b) Parternes anbringender

277 Sagsøgeren har anført, at de faktiske omstændigheder, der kan tilregnes selskabet, ikke i sig selv har kunnet påvirke handelen mellem medlemsstater (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 48/69, a. st., præmis 64, og af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 172 og 173).

278 Kommissionen har henvist til, hvad der er anført i den 93. og 94. betragtning til beslutningen.

c) Rettens vurdering

279 Det bemærkes, at Kommissionen — i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført — ikke var forpligtet til at påvise, at selskabets deltagelse i en aftale eller samordnet praksis havde en mærkbar virkning på samhandelen mellem medlemsstater. I henhold til EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, er det således tilstrækkeligt, at konkurrencebegrænsende aftaler og samordnet praksis kan påvirke handelen mellem medlemsstater. Det må i denne forbindelse fastslås, at de konstaterede konkurrencebegrænsninger kunne dreje handelsstrømmene bort fra den retning, de ellers ville have taget (Domstolens dom af 29.10.1980, sag 209/78-215/78 og 218/78, a. st., præmis 172).

280 Heraf følger, at Kommissionen i den 93. og 94. betragtning til beslutningen har ført tilstrækkeligt bevis for, at den overtrædelse, sagsøgeren deltog i, kunne påvirke handelen mellem medlemsstaterne, og det er ikke nødvendigt, at Kommissionen påviser, at sagsøgerens deltagelse i sig selv har påvirket samhandelen mellem medlemsstater.

281 Sagsøgerens anbringende må derfor forkastes.

D — Kollektivt ansvar

a) Den anfægtede retsakt

282 Det anføres i beslutningen (83. betragtning, første afsnit), at den omstændighed, at producenterne naturligvis ikke alle kunne være til stede ved samtlige møder, ikke ændrer ved den konklusion, at der her er tale om én uafbrudt aftale. Alle »initiativer« måtte nødvendigvis planlægges og iværksættes over flere måneder, og hvad angår den enkelte producents deltagelse i disse initiativer, gør det ingen større forskel, om vedkommende var til stede ved alle møder eller ej. I alle tilfælde var den normale praksis, at de producenter, der ikke var til stede, blev underrettet om, hvad der var blevet vedtaget på møderne. Alle de virksomheder, som beslutningen er rettet til, deltog i udformningen af generelle planer og detaljerede drøftelser, og deres lejlighedsvise fravær fra bestemte møder (eller for Shell's vedkommende fra alle plenarmøder) har ingen indflydelse på omfanget af deres deltagelse i overtrædelsen.

283 Det tilføjes i beslutningen (83. betragtning, andet afsnit), at det centrale punkt i den foreliggende sag er, at producenterne i en lang årrække gik sammen om at nå et fælles mål, og hver enkelt deltager måtte tage ansvaret ikke blot for den direkte rolle, de selv spillede heri, men også for aftalen som helhed. Omfanget af hver enkelt producents deltagelse kan derfor ikke fastslås på grundlag af den periode, for hvilken der foreligger prisinstrukser fra den pågældende producent, men kun på grundlag af hele det tidsrum, hvor vedkommende deltog i den fælles plan.

284 Dette gælder også for Anic og Rhône-Poulenc, der trak sig ud af polypropylenmarkedet, før Kommissionen begyndte undersøgelsen. Fra disse to virksomheder foreligger der ingen prisinstrukser til salgskontorer overhovedet. Deres deltagelse i møderne og i mængdemål- og kvoteordningerne kan imidlertid fastslås på grundlag af det foreliggende bevismateriale. Aftalen må betragtes som en helhed, og der er ført bevis for deres deltagelse, også selv om der ikke blev fundet prisinstrukser fra dem (beslutningens 83. betragtning, tredje afsnit).

b) Parternes anbringender

285 Sagsøgeren har anført, at de konklusioner, Kommissionen har draget på grundlag af det foreliggende bevismateriale, i vidt omfang er forkerte. Ifølge sagsøgeren er der ikke grundlag for Kommissionens indfaldsvinkel, hvorved der pålægges selskabet ansvar for at have tilsluttet sig kartellet, men Kommissionen skulle i stedet have ført bevis for selskabets deltagelse i hver enkelt af de overtrædelser, der er anført i beslutningens artikel 1, således som Domstolen fastslog i ACNA-dommen. I denne dom anerkendte Domstolen den særlige rolle, denne virksomhed havde haft i kartellet, og nedsatte derfor den pålagte bøde (dom af 14.7.1972, sag 57/69, ACNA mod Kommissionen, Sml. s. 245). Endvidere kan Kommissionen ikke indføre en ny overtrædelse af artikel 85, stk. 1, der består i blot at have kendskab til andres overtrædelser. Kommissionen må derfor føre bevis for sagsøgerens konkrete deltagelse og ikke blot for selskabets »passive accept« af andres overtrædelser.

286 Kommissionen har heroverfor anført, at det ikke i beslutningen gøres gældende, at hver enkelt virksomhed deltog i alle led i den i artikel 1 beskrevne overtrædelse. Det anføres i beslutningen, at hver enkelt virksomhed har overtrådt EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, ved at have deltaget i en kontinuerlig aftale og en samordnet praksis, hvorved producenterne generelt udførte de handlinger, der er beskrevet i artikel 1, således som det fremgår af en korrekt læsning af artikel 1 sammenholdt med 81. betragtning, tredje afsnit, og 83. betragtning. Kartellet på polypropylenmarkedet må således anses for en »rammeaftale«, der indeholder yderligere aspekter. En virksomhed kan derfor ikke splitte kartelaftalen op i enkelte dele og bestride at have deltaget i den ene eller anden del.

287 Videre har Kommissionen anført, at det omfattende bevismateriale dokumenterer, at de forskellige handlinger, der blev udført som led i kartellet, kun er dele af et hele, der blev holdt sammen af en ramme bestående af systematiske, faste og hyppige møder på forskellige niveauer. Da sagsøgeren var med i »rammeaftalen«, kan selskabet ikke frigøre sig for sit ansvar, og det er derfor nytteløst for selskabet at forsøge at påvise, at det var mindre med i en bestemt del af overtrædelsen end andre producenter. Den enkelte deltager må således efter Kommissionens opfattelse ikke blot bære ansvaret for sin egen direkte rolle, men også for gennemførelsen af aftalen under ét. Sagsøgerens henvisning til en af de såkaldte farvestofsager er ikke relevant, idet der er en forskel mellem overhovedet ikke at deltage i visse initiativer, således som det var tilfældet med hensyn til ACNA, og kun at deltage aktivt i visse dele af dem, som Hercules gjorde.

288 Endelig er det ifølge Kommissionen forkert, når sagsøgeren anfører, at den overtrædelse, Kommissionen har gjort gældende over for selskabet, i det væsentlige består i, at det havde kendskab til andres overtrædelser eller gav udtryk for en »passiv accept«. Sagsøgeren har således erkendt, at en af selskabets medarbejdere deltog i møder, hvor der blev drøftet priser og kvoter. Endvidere har selskabet erkendt, at det fra »konkurrenter« modtog vigtige oplysninger, men at det selv kun gav få oplysninger eller ingen. Sagsøgeren gav ifølge Kommissionen prisinstrukser i overensstemmelse med resultatet af møderne. Endelig kan selskabet ikke fritages for sit ansvar for den overordnede plan med henvisning til de argumenter, hvorved det søger at påpege, at det gjorde mindre nytte end de øvrige deltagere i kvoteordningen, idet denne alene var en subsidiær støtteforanstaltning over for prisforanstaltningerne.

c) Rettens vurdering

289 Det fremgår af Rettens vurdering vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer og anvendelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, at den har ført tilstrækkeligt bevis for, at betingelserne for, at den overtrædelse foreligger, der i beslutningen er gjort gældende over for sagsøgeren, er opfyldt for selskabets vedkommende, og der er således ikke pålagt selskabet ansvar for andre producenters adfærd.

290 Det bemærkes i denne forbindelse, at beslutningens 83. betragtning, andet og tredje afsnit, ikke er i modstrid med dette, idet det heri navnlig begrundes, hvorfor Kommissionen mener, at den har ført tilstrækkeligt bevis for overtrædelsen med hensyn til virksomheder, hvor den ikke har fundet prisinstrukser for hele den periode, hvori de deltog i systemet med regelmæssige møder.

291 Anbringendet må derfor forkastes.

3. *Sammenfatning*

292 Det følger af det anførte, at sagsøgerens anbringender vedrørende Kommissionens bevismæssige konstateringer og anvendelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, i den anfægtede retsakt i det hele må forkastes.

Lighedsgrundsætningen

293 Sagsøgeren har anført, at det forhold, at en af selskabets medarbejdere lejlighedsvis deltog i møderne, ikke er tilstrækkeligt som bevis for, at selskabet overtrådte EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, når Amoco og BP, der også havde kontakt med andre producenter, ikke ansås for skyldige i overtrædelsen. Ifølge sagsøgeren skulle de tre selskabers afvisning, der klart er bevist, af at støtte markedsdelingsordningen have ført til, at Kommissionen havde fastslået, at ingen af de tre selskaber havde tilsluttet sig eller deltaget i prisordningerne.

294 Kommissionen har anført, at der i den 78. betragtning til beslutningen klart er redegjort for, at grunden til, at beslutningen ikke er rettet til Amoco og BP, er, at der ikke var »afgørende bevis for, at de har deltaget i en overtrædelse af artikel 85, stk. 1«. Det var naturligvis vigtigt, at der ikke var bevis for, at disse to virksomheder på noget tidspunkt deltog i møderne, idet det gjorde det vanskeligere at bevise, at de havde deltaget i kartellet. Ifølge Kommissionen er det over for sagsøgeren ikke alene gjort gældende, at selskabet deltog i møder eller modtog oplysninger

om de møder, det ikke deltog i, men det er hele dets adfærd, der er påberåbt, således som denne fremgår klart af de mange beviser for dets deltagelse i kartellet (navnlig udsendelse af prisinstrukser, der gengav de målpriser, som blev fastsat ved møderne). Det er således uden betydning, når sagsøgeren for at begrænse sit ansvar har oplyst, hvornår dets repræsentant ikke deltog i møderne, idet Kommissionen aldrig har gjort gældende, at han deltog i disse.

295 Det bemærkes, at en betingelse for, at lighedsgrundsætningen kan anses for tilsidesat, er, at sammenlignelige forhold er blevet behandlet forskelligt. I det foreliggende tilfælde er forholdene for sagsøgeren på den ene side og for Amoco og BP på den anden side imidlertid ikke sammenlignelige, idet sagsøgeren i modsætning til disse to virksomheder deltog i systemet med regelmæssige møder, og der blev som led heri fastsat målpriser og salgsmål, ligesom der mellem konkurrenter blev udvekslet mange oplysninger om deres fremtidige adfærd. Lighedsgrundsætningen er således ikke blevet tilsidesat.

Begrundelsen

1. *Utilstrækkelig begrundelse*

296 Sagsøgeren har anført, at enhver beslutning, der træffes i strid med begrundelsespligten i EØF-Traktatens artikel 190, skal annulleres. Den anfægtede beslutning er ikke tilstrækkeligt begrundet, idet Kommissionen ikke har foretaget en tilbundsgående undersøgelse og har truffet afgørelse på grundlag af et utilstrækkeligt bevismateriale. Den manglende begrundelse vedrører navnlig det forhold, at Kommissionen ikke har undersøgt de relevante faktiske omstændigheder og de virkninger, producenternes påståede adfærd kan have haft på markedet. Endvidere vedrører den manglende begrundelse det forhold, at Kommissionen afslog at tage hensyn til meget vigtige oplysninger, og at den på en urimelig og inkonsekvent måde udvalgte de beviser, der syntes at støtte dens synspunkt.

297 Kommissionen har anført, at sagsøgerens stævning på dette punkt ikke er underbygget. De få eksempler, sagsøgeren har påberåbt sig til støtte for, at Kommissionens undersøgelser var utilstrækkelige, er ikke afgørende.

298 Det bemærkes, at det fremgår af Rettens vurdering af Kommissionens bevismæssige konstateringer, at Kommissionen korrekt har undersøgt og ført bevis for de relevante faktiske omstændigheder og herved i fornødent omfang har påberåbt sig bevismateriale, samt at den har begrundet beslutningen tilstrækkeligt.

299 Anbringendet må derfor forkastes.

2. *Manglende henvisning til høringskonsulentens rapport*

300 Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at det fremgår klart af Kommissionens afgørelse om at oprette en stilling som høringskonsulent og af dennes mandat, at Kommissionen skal tage hensyn til høringskonsulentens udtalelse, når den vedtager en beslutning, selv om den ikke er forpligtet til at følge denne. I den her omhandlede beslutning henvises der imidlertid ikke til denne udtalelse, hvilket er i strid med EØF-Traktatens artikel 190.

301 Kommissionen har anført, at høringskonsulentens rapport ikke er en obligatorisk udtalelse, jf. EØF-Traktatens artikel 190, idet denne bestemmelse kun vedrører udtalelser, der skal indhentes i henhold til selve Traktaten eller bestemmelser i afledt ret, der er fastsat i medfør af Traktaten. Høringskonsulentens rapport er imidlertid kun omhandlet i det af Kommissionen fastsatte mandat.

302 Det bemærkes indledningsvis, at de relevante bestemmelser om høringskonsulentens mandat, der er medtaget som bilag til *Den Trettende Beretning om Konkurrencepolitikken*, lyder således:

»*Artikel 2*

Høringskonsulenten har til opgave at sikre, at høringen afvikles korrekt, og derigennem at bidrage til, at høringen og den eventuelle efterfølgende beslutning får en objektiv karakter. Han skal især sørge for, at der ved udarbejdelsen af udkastene til Kommissionens beslutninger på konkurrenceområdet tages behørigt hensyn til alle relevante faktiske omstændigheder, hvad enten disse er til fordel eller ugunst for de pågældende. Han skal ved udøvelsen af sine funktioner sørge for, at retten til at varetage sit forsvar bliver respekteret, idet han dog samtidig skal tage hensyn til kravet om, at konkurrencereglerne anvendes effektivt og i overensstemmelse med gældende forordninger og de af Domstolen fastslåede principper.

Artikel 5

Høringskonsulenten underretter generaldirektøren for konkurrence om høringens forløb og om de konklusioner, han drager af høringen. Han fremsætter sine bemærkninger om procedurens videre forløb. Disse bemærkninger kan vedrøre nødvendigheden af at indhente yderligere oplysninger, frafaldelse af visse klagepunkter eller meddelelse af yderligere klagepunkter.

Artikel 6

Høringskonsulenten kan, hvis han anser det for hensigtsmæssigt, under udøvelsen af de i artikel 2 ovenfor fastlagte funktioner fremsætte sine bemærkninger direkte til det medlem af Kommissionen, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde, når det pågældende kommissionsmedlem får forelagt det foreløbige udkast til beslutning, som er bestemt til forelæggelse for Det Rådgivende Udvalg for Kartel- og Monopolspørgsmål.

Artikel 7

Efter omstændighederne kan det medlem af Kommissionen, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde, på høringskonsulentens anmodning beslutte at vedlægge dennes endelige udtalelse som bilag til det udkast til beslutning, som fore-

lægges Kommissionen, således at det sikres, at denne er fuldt ud orienteret om samtlige en individuel sags elementer, når den som besluttende myndighed tager stilling til denne sag.«

303 Det fremgår af ordlyden af høringskonsulentens mandat, at hans rapport ikke nødvendigvis skal fremsendes til Det Rådgivende Udvalg eller Kommissionen. Der findes således ikke bestemmelser om fremsendelse af rapporten til Det Rådgivende Udvalg. Høringskonsulenten skal ganske vist underrette generaldirektøren for konkurrence (artikel 5), og han kan, hvis han anser det for hensigtsmæssigt, fremsætte sine bemærkninger direkte til det medlem af Kommissionen, der har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde (artikel 6). Endvidere kan kommissionsmedlemmet på høringskonsulentens anmodning vedlægge dennes endelige udtalelse som bilag til det udkast til beslutning, der forelægges Kommissionen (artikel 7). Der er imidlertid ikke bestemmelser, hvorefter høringskonsulenten, generaldirektøren for konkurrence eller det kommissionsmedlem, som har konkurrencespørgsmål som ansvarsområde, er forpligtet til at fremsende høringskonsulentens rapport til Kommissionen. Rapporten er således ikke en udtalelse, som Kommissionen skal indhente, jf. EØF-Traktatens artikel 190, når den træffer en beslutning i henhold til artikel 85, stk. 1.

304 Der er derfor ikke grundlag for at imødekomme den begæring, sagsøgeren har fremsat i replikken, om, at Retten skal undersøge indholdet af høringskonsulentens rapport.

305 Anbringendet om tilsidesættelse af EØF-Traktatens artikel 190 må således forkastes.

Bøden

306 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen i beslutningen har tilsidesat artikel 15 i forordning nr. 17, idet den ikke i tilstrækkeligt omfang har taget hensyn til overtrædelsens varighed og grovhed.

1. *Forældelse*

307 Sagsøgeren har anført, at der er indtrådt forældelse i henhold til Rådets forordning (EØF) nr. 2988/74 af 26. november 1974 om forældelse af adgangen til at pålægge økonomiske sanktioner inden for Det Europæiske Økonomiske Fællesskabs transport- og konkurrenceret og af adgangen til tvangsfuldbyrdelse af disse sanktioner (EFT L 319, s. 1, herefter benævnt »forordning nr. 2988/74«). Kommissionen lagde til grund, at der var en uafbrudt række af handlinger fra »mindsteprisaftalen« i 1977. Selv om sagsøgeren havde kendskab hertil, deltog selskabet ikke i aftalen, og dets adfærd herefter kan ikke anses for en uafbrudt række af handlinger, der blev påbegyndt i 1977.

308 Kommissionen har henvist til, at det over for sagsøgeren er gjort gældende, at selskabet deltog i en enkelt uafbrudt aftale, hvorfor forældelsesreglerne ikke kan finde anvendelse i denne sag.

309 Det bemærkes, at i henhold til artikel 1, stk. 2, i forordning nr. 2988/74 regnes den femårige forældelse af Kommissionens beføjelse til at pålægge bøder ved vedvarende eller gentagne overtrædelser først fra den dag, overtrædelsen ophørte.

310 I denne sag fremgår det af Rettens vurdering af beviset for overtrædelsen, at sagsøgeren deltog i en enkelt overtrædelse, der begyndte i november 1977, hvor selskabet tiltrådte en aftale om målpriser pr. 1. december 1977, og den varede til november 1983. Det bemærkes i denne forbindelse, at det bekræftes af de kontakter, sagsøgeren uafbrudt havde med andre producenter fra 1977, at der var tale om en vedvarende overtrædelse fra indgåelsen af denne aftale til de aftaler og den samordnede praksis, der har kunnet konstateres fra 1979 og fremefter.

311 Sagsøgeren kan således ikke påberåbe sig, at bøderne er forældede.

2. *Overtrædelsens varighed*

312 Sagsøgeren har anført, at overtrædelsens varighed synes at have spillet en vigtig rolle ved udmålingen af bøden, selv om Kommissionen ikke har redegjort for, hvorledes bøderne blev beregnet. Der har imidlertid ikke over for sagsøgeren kunnet påpeges nogen overtrædelse før 1979.

313 Kommissionen har heroverfor anført, at den har ført tilstrækkeligt bevis for overtrædelsens varighed, og at den har oplyst i beslutningens 107. betragtning, tredje afsnit, at den fandt, at de mest alvorlige aspekter først gjorde sig gældende fra begyndelsen af 1979, og at den tog hensyn hertil ved udmålingen af bøden.

314 Det bemærkes, at Retten har fastslået, at Kommissionen korrekt har vurderet varigheden af sagsøgerens overtrædelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

315 Anbringendet må således forkastes.

3. *Overtrædelsens grovhed*

A — Sagsøgerens begrænsede rolle

316 Sagsøgeren har anført, at den bøde, der er pålagt selskabet, er for stor i forhold til den eventuelle uagtsomhed, der har kunnet påvises, og bøden bør derfor ophæves eller nedsættes væsentligt for det tilfælde, at artikel 1 ikke annulleres eller kun annulleres delvis.

317 Sagsøgeren har gjort gældende, at selskabet — i modsætning til, hvad Kommissionen har anført — ikke kan gøres ansvarlig for alle kartellets handlinger. Kommissionen kunne derfor ikke undlade at tage stilling til, om sagsøgeren deltog i specifikke underaftaler. Selv om disse blev gennemført som led i et generelt konkurrencebegrænsende formål eller en generel konkurrencebegrænsende aftale, må hver enkelt deltagers forhold vurderes, og sanktioner må pålægges på grundlag heraf (Domstolens dom af 14.7.1972, sag 57/69, a. st., præmis 75). Man kan derfor ikke pålægge sagsøgeren ansvar for andre producenters handlinger, der ligger forud for det tidspunkt, hvor en af sagsøgerens medarbejdere bevisligt deltog i de ulovlige aftaler.

318 For så vidt angår overtrædelsens grovhed, har sagsøgeren anført, at Kommissionen burde have sondret mellem producenterne, bortset fra »de fire store«. Da det ikke kan antages, at den enkelte producent er retligt ansvarlig for alles handlinger, burde Kommissionen have undersøgt de faktiske omstændigheder vedrørende hver enkelt virksomhed for at kunne tage stilling til, hvor belastende disse var, således som Domstolen udtalte i dom af 16. december 1975 (forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie, a. st., præmis 622).

319 Hvis Kommissionen havde anvendt denne fremgangsmåde, ville den ifølge sagsøgeren have nedsat den bøde, der blev pålagt selskabet, i forhold til den bøde, der blev pålagt andre producenter, som — i modsætning til sagsøgeren — deltog i møderne oftere, mere aktivt og i en længere periode, deltog aktivt i lokale møder, gav deres konkurrenter oplysninger om deres salg og tiltrådte »målpriser« og salgskvoter.

320 Endelig har sagsøgeren anført, at behandlingen af selskabet navnlig er urimelig, hvis man sammenligner med Amoco og BP, hvis adfærd var den samme, og som i de øvrige producenters bevidsthed sammen med Hercules blev opfattet som »non-participants«.

321 Kommissionen har anført, at den allerede i fornødent omfang har undersøgt, hvilken rolle sagsøgeren spillede, og at den ved udmålingen af den bøde, der er pålagt den enkelte virksomhed, udtrykkeligt har taget hensyn til omfanget af virksomhedens deltagelse og herunder har inddraget proportionalitetssynspunkter (109. betragtning til beslutningen). Sagsøgerens deltagelse i kartellet var tilstrækkelig til at begrunde den bøde, der er pålagt selskabet. Domstolen har således anerkendt, at enhver konkret deltagelse i en overtrædelse er tilstrækkelig til at pålægge en bøde — også selv om der er tale om en passiv adfærd, der letter gennemførelsen af overtrædelsen (dom af 1.2.1978, sag 19/77, Miller International Schallplatten mod Kommissionen, Sml. s. 131, og af 12.7.1979, forenede sager 32/78 og 36/78-82/78, BMW Belgium mod Kommissionen, Sml. s. 2435).

322 Hvad angår anbringendet om forskelsbehandling i forhold til Amoco og BP, har Kommissionen anført, at den allerede har kommenteret dette.

323 Det bemærkes, at det fremgår af Rettens vurdering vedrørende beviset for overtrædelsen, at Kommissionen korrekt har ført bevis for sagsøgerens rolle i overtrædelsen, og at Kommissionen i den 109. betragtning til beslutningen har oplyst, at den har taget hensyn til denne rolle ved udmålingen af bøden.

324 Endvidere finder Retten, at de faktiske omstændigheder, der er ført bevis for — navnlig vedrørende fastsættelsen af målpriser og salgsmål — er særdeles belastende, og dette viser, at sagsøgeren ikke handlede uforsigtigt eller uagtsomt, men forsætligt.

325 Endelig henvises til, at situationen for på den ene side sagsøgeren og på den anden side Amoco og BP ikke er sammenlignelig, og der kan derfor ikke være tale om forskelsbehandling af sagsøgeren i forhold til disse to virksomheder.

326 Anbringendet må derfor forkastes.

B — Hensyntagen til krisen på polypropylenmarkedet

327 Sagsøgeren har anført, at det ikke er i overensstemmelse med andre nyere beslutninger fra Kommissionen (beslutning af 6.8.1984 — Zinc Producer Group, EFT L 220, s. 27, og beslutning af 23.11.1984 — peroxygen-produkter, EFT 1985 L 35, s. 1) — hvor bøderne var væsentlig lavere — at den ikke har taget hensyn til den faktiske situation på markedet og polypropylenbranchens økonomiske vanskeligheder.

328 Kommissionen har anført, at selv om den ikke er forpligtet til at tage hensyn til mindre gunstige økonomiske vilkår i en branche, når den skal udmåle bøder for overtrædelse af konkurrencereglerne, har den som en formildende omstændighed taget hensyn til, at de berørte producenter i en længere periode led store tab på deres polypropylenaktiviteter, og den nedsatte derfor bøderne (108. betragtning til beslutningen).

329 Endvidere har Kommissionen anført, at den ved pålæggelse af sanktionerne i denne sag har handlet i overensstemmelse med sin faste politik og de principper, Domstolen har fastlagt med hensyn til bøder. Fra 1979 har det været dens politik at sikre overholdelsen af konkurrencereglerne ved at pålægge mere byrdefulde sanktioner, navnlig med hensyn til de former for overtrædelser, der er klart definerede i konkurrenceretten, og særligt grove overtrædelser som den foreliggende med henblik på at øge sanktionernes præventive virkning. Denne politik er anerkendt af Domstolen (dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80 — 103/80, Pioneer mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 106 og 109), som i flere tilfælde har udtalt, at der ved fastsættelsen af sanktioner skal tages hensyn til en lang række faktorer (dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80 — 103/80, a. st., præmis 120, og af 8.11.1983, forenede sager 96/82 — 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 og 110/82, IAZ mod Kommissionen, Sml. s. 3369, præmis 52).

330 Kommissionen er i særlig grad egnet til at foretage en sådan vurdering, som kun kan tilsidesættes, hvis der foreligger en væsentlig faktisk eller retlig vildfarelse. Endvidere har Domstolen fastslået, at Kommissionen efter sagernes karakter kan foretage en forskellig vurdering af de sanktioner, den anser for nødvendige, også selv om de forhold, der foreligger i de forskellige sager, er sammenlignelige (dom af 12.7.1979, forenede sager 32/78 og 36/78-82/78, a. st., præmis 53, og af 9.11.1983, sag 322/81, a. st., præmis 111 ff.).

331 Retten finder, at det ved behandlingen af dette anbringende først må undersøges, hvorledes Kommissionen har fastsat den bøde, der er pålagt sagsøgeren.

332 Det bemærkes i denne forbindelse, at Kommissionen dels har fastlagt kriterier for fastsættelse af det generelle niveau for de bøder, der er pålagt de af beslutningen berørte virksomheder (108. betragtning til beslutningen), dels har fastlagt kriterier med henblik på at foretage en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed (109. betragtning til beslutningen).

333 Retten finder, at de kriterier, der er nævnt i 108. betragtning, fuldt ud begrunder det generelle bødeniveau, som er anvendt over for de virksomheder, beslutningen er rettet til. Der henvises i denne forbindelse specielt til, at overtrædelsen af Traktatens artikel 85, stk. 1, navnlig litra a), b) og c), var åbenbar, hvilket polypropylenproducenterne, der handlede forsætligt og i dybeste hemmelighed, ikke var uvidende om.

334 Retten finder ligeledes, at de fire kriterier, der er nævnt i 109. betragtning, er relevante og tilstrækkelige som grundlag for en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed.

335 Det bemærkes i denne forbindelse, at Kommissionen ikke var forpligtet til for den enkelte producent nærmere at redegøre for, hvorledes den havde taget hensyn til de betydelige tab, som producenterne havde lidt på polypropylenmarkedet, idet der er tale om et af de kriterier, der er nævnt i 108. betragtning, og som indgik i fastsættelsen af det generelle bødeniveau, som Retten finder rimeligt.

336 Endelig medfører det forhold, at Kommissionen i tidligere sager på grundlag af de dér foreliggende faktiske omstændigheder fandt at måtte tage hensyn til den krise, den pågældende branche befandt sig i, ikke, at den er forpligtet til i denne sag på samme måde at tage hensyn til en sådan krise, idet der er ført tilstrækkeligt bevis for, at de virksomheder, beslutningen er rettet til, forsætligt og i dybeste hemmelighed har begået en særdeles alvorlig overtrædelse af bestemmelserne i EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

337 Anbringendet må således forkastes.

C — Hensyntagen til overtrædelsens virkninger

338 Sagsøgeren har anført, at overtrædelsen ikke havde virkning på markedet. Ifølge Domstolens praksis (dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, a. st., præmis 612) skal bøden stå i forhold til den økonomiske sammenhæng, overtrædelsen ingår i.

339 Kommissionen har heroverfor anført, at kartellet havde en reel virkning på priserne, og at den som formildende omstændighed tog hensyn til, at prisinitiativerne kun delvis virkede efter hensigten (beslutningens 108. betragtning). I øvrigt er Kommissionen herved gået ud over, hvad den er forpligtet til, idet det ikke kun er

karteller, som har til følge at hindre konkurrencen, der er forbudt efter EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, men også karteller, som har et sådant formål.

340 Det bemærkes, at Kommissionen har sondret mellem to former for virkninger forårsaget af overtrædelsen. Den første form går ud på, at producenterne — efter de møder, hvor der blev fastsat målpriser — gav deres salgsafdelinger instruktion om at iværksætte dette prisniveau, således at »målpriserne« var udgangspunkt for prisforhandlinger med kunderne. Kommissionen fastslog med rette på grundlag heraf, at alt tyder på, at aftalen påvirkede konkurrenceforholdene mærkbart (beslutningens 74. betragtning, andet afsnit, med henvisning til 90. betragtning). Den anden form for virkninger går ud på, at en sammenligning mellem udviklingen i fakturerede priser med de målpriser, der blev fastsat i forbindelse med konkrete prisinitiativer, bekræfter rigtigheden af den fremstilling, som er givet i de papirer, der blev fundet hos ICI og andre producenter, angående gennemførelsen af prisinitiativerne (beslutningens 74. betragtning, sjette afsnit).

341 Retten finder, at Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for den første form for virkninger på grundlag af de talrige prisinstrukser, som producenterne gav, og som svarer til hinanden og til de målpriser, der blev fastsat ved møderne. Disse priser skulle afgjort tjene som grundlag for prisforhandlinger med kunderne.

342 Dette påvirkes ikke af, at sagsøgerens prisinstrukser ikke altid svarede helt til de målpriser, der blev fastsat ved møderne, idet de virkninger, Kommissionen har taget hensyn til ved fastsættelsen af det generelle bødeniveau, ikke er virkninger af den faktiske adfærd, som en bestemt virksomhed påstås at have udvist, men derimod virkningerne af den samlede overtrædelse, som virksomheden deltog i sammen med andre.

343 For så vidt angår den anden form for virkninger, bemærkes for det første, at Kommissionen ikke havde grund til at betvivle rigtigheden af de undersøgelser, som

producenterne selv gennemførte ved deres møder (jf. bl.a. referatet af møderne den 21.9., den 6.10., den 2.11. og den 2.12.1982, bilag 30-33 til den generelle meddelelse), og som viste, at de målpriser, der var fastlagt ved møderne, i stor udstrækning var gennemført på markedet. Endvidere bemærkes, at selv om Coopers og Lybrand's gennemgang og de økonomiske analyser, som er udført på nogle af producenternes anmodning, måtte vise, at de undersøgelser, som producenterne selv gennemførte ved møderne, var forkerte, vil dette ikke føre til en nedsættelse af bøden, idet Kommissionen i beslutningens 108. betragtning, sidste led, har angivet, at den som formildende omstændighed har taget hensyn til, at prisinitiativerne kun delvis virkede efter hensigten, og at der i sidste instans ikke fandtes foranstaltninger, hvorved en producent kunne tvinges til at overholde kvoterne eller andre ordninger.

344 De begrundelser i beslutningen, der vedrører fastsættelsen af bøden, må ses i sammenhæng med de øvrige begrundelser i beslutningen, og på grundlag heraf må det fastslås, at Kommissionen med rette fuldt ud har taget hensyn til den første form for virkninger og til det begrænsede omfang af den anden form for virkninger. Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke har angivet, i hvilken udstrækning Kommissionen har undladt at tage tilstrækkeligt hensyn til det begrænsede omfang af den anden form for virkninger som en formildende omstændighed.

345 Anbringendet må derfor forkastes.

D — Førstegangsforseelse

346 Sagsøgeren har anført, at selskabet aldrig tidligere har været omfattet af en procedure vedrørende overtrædelse af konkurrencereglerne. Der er i denne sag højst tale om et isoleret og uheldigt tilfælde, hvor en misinformeret medarbejder i strid med selskabets politik deltog i nogle få møder, således som det bekræftes af de hurtige og omfattende foranstaltninger, selskabet traf for at medvirke ved undersøgelsen og undgå lignende overtrædelser.

347 Kommissionen har anført, at det forhold, at der ikke tidligere har været tale om overtrædelser, ikke kan begrunde en nedsættelse af bøden, idet sagsøgeren ikke kan benægte, at selskabet var klar over, at dets adfærd var ulovlig. Kommissionen overlader det imidlertid til Retten at forhøje de bøder, der er pålagt virksomheder, som tidligere har gjort sig skyldige i overtrædelser.

348 Retten finder, at det forhold, at Kommissionen tidligere har fastslået, at en virksomhed har overtrådt konkurrencereglerne, og i givet fald har pålagt den en sanktion herfor, kan anses for en skærpende omstændighed i forhold til denne virksomhed, men det må anses for normalt, at der ikke tidligere har været tale om en overtrædelse, og Kommissionen er ikke forpligtet til at tage hensyn hertil som en formildende omstændighed, i hvert fald ikke når der som i denne sag foreligger en særlig åbenbar overtrædelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

349 Anbringendet må herefter forkastes.

E — Hensyntagen til formildende omstændigheder

350 Sagsøgeren har endvidere anført, at Kommissionen har undladt at tage hensyn til visse formildende omstændigheder. Selskabet har navnlig henvist til, at det frivilligt bragte overtrædelsen til ophør. Selskabet har således bestridt Kommissionens opfattelse, hvorefter overtrædelsen uden dennes indgriben ville være fortsat. Dette er i hvert fald forkert, for så vidt angår sagsøgeren, idet der kun er ført bevis for, at selskabets medarbejder deltog i møderne, og for kontakten mellem denne og andre producenter indtil august 1983, dvs. før Kommissionens indgriben.

351 De foranstaltninger, sagsøgeren straks traf for at undgå nye overtrædelser af selskabets politik i fremtiden — som f.eks., at en af dets medarbejdere deltager i producentmøder — burde ifølge sagsøgeren have været påskønnet af hensyn til Fællesskabets konkurrencepolitik, således som Kommissionen gjorde i National Panasonic-sagen (beslutning af 7.12.1982 — National Panasonic, EFT L 354,

s. 28). Kommissionen burde i beslutningen have redegjort for, hvorfor den i denne sag ikke tog hensyn til sådanne foranstaltninger.

352 Endvidere har sagsøgeren anført, at Kommissionen undlod at tage hensyn til, at selskabet i større udstrækning end normalt viste vilje til samarbejde under undersøgelsen, f.eks. ved uopfordret at fremsende afgørende dokumenter til Kommissionen (bilag 2 til den generelle meddelelse og bilag 18 til meddelelsen til Hercules). Denne oprigtige vilje til samarbejde burde have været påskønnet i stedet for at blive nedvurderet. Kommissionens udtalelse om, at den rent faktisk tog hensyn til samarbejde fra visse producenters side, er utilstrækkelig, idet den ikke har oplyst, hvilke producenter det drejede sig om, eller på hvilken måde den tog hensyn til samarbejdet.

353 Kommissionen har for det første anført, at den i den 50. og 51. betragtning til beslutningen har ført bevis for, at sagsøgeren deltog i overtrædelsen fra juni til november 1983, og Kommissionens undersøgelser fandt sted den 13. og 14. oktober samme år.

354 Hvad angår sagsøgerens indførelse af interne regler efter opdagelsen af overtrædelsen, har Kommissionens anført, at begrundelsen for at pålægge en bøde for en begået overtrædelse ifølge Domstolens praksis (dom af 10.12.1985, forenede sager 240/82-242/82, 261/82, 262/82, 268/82 og 269/82, Stichting Sigarettenindustrie mod Kommissionen, Sml. s. 3831, præmis 97 og 98) ikke bortfalder, fordi der træffes foranstaltninger med henblik på at ændre en adfærd for at bringe den i overensstemmelse med konkurrencereglerne. Endvidere har Kommissionen bemærket, at sagsøgerens tidligere interne regler, som skulle have imødegået, at dets medarbejdere begik uretmæssige handlinger, ikke virkede efter hensigten og ikke hindrede, at selskabet deltog i en overtrædelse af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1.

355 Herudover har Kommissionen anført, at den tog hensyn til sagsøgerens samarbejde ved undersøgelsen, da den fastsatte bøden. Det er ikke en nedvurdering af

dette samarbejde at påpege, at det kom ret sent i undersøgelsesfasen, efter at Kommissionen havde fundet visse belastende dokumenter. Et samarbejde ex post facto kan ikke ændre ved det forhold, at en overtrædelse er begået.

356 Det bemærkes for det første, at i modsætning til, hvad sagsøgeren har anført, ophørte selskabet ikke med at deltage i overtrædelsen i august 1983, idet det den 30. september 1983 gav sine salgskontorer prisinstrukser, der skulle træde i kraft fra november 1983, dvs. efter Kommissionens indgriben. Prisinstrukserne for rafia (2,25 DM / kg) og homopolymerisater (2,35 DM / kg) var identiske med de prisinstrukser, der blev givet af BASF, Hüls, ICI, Linz, Monte og Solvay, og den prisinstruks (kun for rafia), som Hoechst gav (beslutningen, tabel 7N). Sagsøgeren bragte således ikke frivilligt overtrædelsen til ophør i august 1983 eller før Kommissionens indgriben, idet den sidste prisinstruks, sagsøgeren gav, og som Kommissionen har anvendt som bevismateriale, var ved at blive iværksat, da Kommissionens tjenestemænd den 13. og 14. oktober 1893 foretog kontrolundersøgelser. Der kan således ikke være tale om en formildende omstændighed, som Kommissionen burde have taget hensyn til ved udmålingen af den bøde, der er pålagt sagsøgeren.

357 Endvidere bemærkes, at det ganske vist er vigtigt, at sagsøgeren traf foranstaltninger for at undgå, at dets medarbejdere i fremtiden begår nye overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler, men dette ændrer ikke ved, at sagsøgeren i denne sag har begået en overtrædelse. I denne forbindelse henviser Retten til, at den har fastslået, at de kriterier, der er nævnt i den 108. betragtning til beslutningen, begrunder det generelle bødeniveau, og at de kriterier, der er nævnt i 109. betragtning, er relevante og tilstrækkelige som grundlag for en rimelig udmåling af de bøder, der blev pålagt den enkelte virksomhed. Det bemærkes i denne forbindelse på ny, at det forhold, at Kommissionen i en tidligere sag på grund af de dér foreliggende faktiske omstændigheder fandt at måtte tage hensyn til de foranstaltninger, den pågældende virksomhed traf for at undgå, at der i fremtiden begås nye overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler, ikke gør, at den er forpligtet til på samme måde at tage hensyn til sammenlignelige foranstaltninger i denne sag, idet Kommissionen i beslutningen (108. betragtning) har understreget, at overtræ-

delsen af EØF-Traktatens artikel 85, stk. 1, var særlig grov og blev begået forsætligt og i dybeste hemmelighed.

358 For det tredje bemærkes, at sagsøgerens anbringende om, at der ikke er taget hensyn til selskabets samarbejde ved undersøgelsen, ikke kan tiltrædes. Selv om det havde været at foretrække, at det var angivet, hvilke virksomheder der var tale om i den 109. betragtning til beslutningen, har Kommissionen under sagens behandling for Retten oplyst, at der kun er tale om sagsøgeren og ICI. Hverken sagsøgeren eller nogen af de øvrige virksomheder, der har anlagt sag til prøvelse af beslutningen, har bestridt dette.

359 Det følger imidlertid ikke heraf, at Kommissionen var forpligtet til nøjagtigt at angive, i hvilken udstrækning den tog hensyn til dette supplerende kriterium som begrundelse for at nedsætte den bøde, der blev pålagt de virksomheder, som samarbejdede i undersøgelsesfasen. Dette kriterium må ses i sammenhæng med de øvrige kriterier, der er nævnt i den 109. betragtning til beslutningen. Sagsøgeren har imidlertid ikke gjort gældende, at anvendelsen af disse kriterier førte til et urimeligt resultat i forhold til selskabet, og Retten finder heller ikke, at dette var tilfældet.

360 Den bøde, der er pålagt sagsøgeren, findes herefter at være rimelig under hensyn til varigheden og grovheden af den overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler, som det kan fastslås, at selskabet har begået.

Sagens omkostninger

361 I henhold til artikel 87, stk. 2, i Rettens procesreglement, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da sagsøgeren har tabt sagen, og Kommissionen har nedlagt påstand om, at sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger, pålægges det selskabet at betale disse.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Første Afdeling)

1) Sagsøgte frifindes.

2) Sagsøgeren betaler sagens omkostninger.

Cruz Vilaça Schintgen

Edward Kirschner Lenaerts

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 17. december 1991.

H. Jung
Justitssekretær

J. L. Cruz Vilaça
Præsident